

SØRUMKOMMUNE

Register over kulturminner og kulturmiljøer i Sørum kommune

Vedlegg til kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Sørum
2017 - 2021

Innhold

Vurdering av kulturminner og kulturmiljøer	3
Innledning	3
Bevaringskategorier for kulturminnevernplan for Sørums kommunen	4
Tegnforklaring til kartene	4
Kulturminner regulert til bevaring	5
5.1. Frogner og Vesterskaun	9
5.1.1. Hekseberg	11
5.1.2. Frogner og Melvoll	14
5.1.3. Lindeberg	22
5.1.4. Arteid og Vilberg	26
5.1.5. Lunderåsen	32
5.2. Midtbygda med Lørenfallet	37
5.2.1. Nordli og Refsum	40
5.2.2. Vølneberg	45
5.2.3. Lørenfallet	49
5.2.4. Hellesjø	57
5.2.5. Lisgarden og Sørumsletta vestre del	60
5.2.6. Val og Sørumsletta østlig del	69
5.3. Sørumsand	74
5.3.1. Bingen lenser og omegn (Hammeren, Vestby, Lystad)	77
5.3.2. Sørumsand	84
5.4. Blaker og Rånåsfoss	93
5.4.1. Rånåsfoss og Eid	95
5.4.2. Blaker og Kjevli	102
5.4.3. Fjuk	114
5.4.4. Hogset	118
5.5. Mork	121

Vurdering av kulturminner og kulturmiljøer

Innledning

Kommunen er delt i fem hovedområder, Frogner og Vesterskaun, Midtbygda med Lørenfallet, Sørumsand og omegn, Blaker og Rånåsfoss og Mork. Disse er igjen oppdelt i mindre områder hvor grunnkretsene fra matrikkelen er lagt til grunn, men hvor annen oppdeling er valgt der det har vært hensiktsmessig for brukervennlighet. Kulturminnenumrene følger samme system som fra forrige plan, men for å øke brukervennligheten er kartene sortert fra vest til øst.

Kommunen er delt opp i følgende kartområder:

- 5.1. Frogner og Vesterskaun
 - 5.1.1. Hekseberg
 - 5.1.2. Frogner og Melvoll
 - 5.1.3. Lindeberg
 - 5.1.4. Arteid og Vilberg
 - 5.1.5. Lunderåsen
- 5.2. Midtbygda med Lørenfallet
 - 5.2.1. Nordli og Refsum
 - 5.2.2. Vølneberg
 - 5.2.3. Lørenfallet
 - 5.2.4. Hellesjø
 - 5.2.5. Lisgarden og Sørumsletta vestre del
 - 5.2.6. Val og Sørumsletta østre del
- 5.3. Sørumsand
 - 5.3.1. Bingen lenser og omegn (Hammeren, Vestby, Lystad)
 - 5.3.2. Sørumsand
- 5.4. Blaker og Rånåsfoss
 - 5.4.1. Rånåsfoss og Eid
 - 5.4.2. Blaker og Kjevli
 - 5.4.3. Fjuk
 - 5.4.4. Hogset
- 5.5. Mork

Bevaringskategorier for kulturminnevernplan for Sørums kommun

Et mål med planen er å sikre et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer gjennom lovmessig vern. For å kunne foreta en slik prioritering er det utarbeidet følgende bevaringskategorier, hvor to foreslår formelt vern.

VK1	Kulturminne/ -miljø med nasjonal og/eller regional betydning. Kan være fredningsverdig. Må reguleres til bevaring.
VK2	Kulturminne/ -miljø med regional betydning. Bevaringsverdig, bør reguleres til bevaring.
VK3 øvre	Kulturminne/-miljø av lokal verdi. Betydning på kommunalt nivå. Bør vurderes regulert til bevaring.
VK3 nedre	Kulturminne/-miljø av lokal verdi. Betydning for tettstedet/grenda.
VK4	Kulturminne/ -miljø av lokal betydning, som er endret, men som er del av et ellers verdifullt miljø, eller på annen måte har interesse.

Tegnforklaring til kartene

Kommunalt registrerte kulturminner og miljøer

Kulturminner er markert med flater i følgende farger:

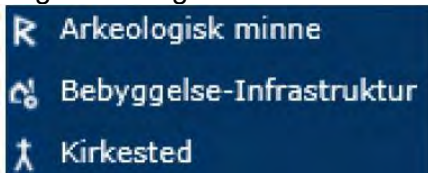
VK1 – Rød
VK2 – Blå
VK3 – Grønn
VK4 – Gul

Kulturmiljøer er markert med skraverte flater i følgende farger:

MILJØ1 – Rød
MILJØ2 – Blå
MILJØ3 - Grønn
MILJØ4 - Gul

Kulturminner registrert i Riksantikvarens database Askeladden

Tegnforklaringen for disse kulturminnene er:

Fredet - Rosa

Uavklarte/fjernede/ikke fredete - oransje

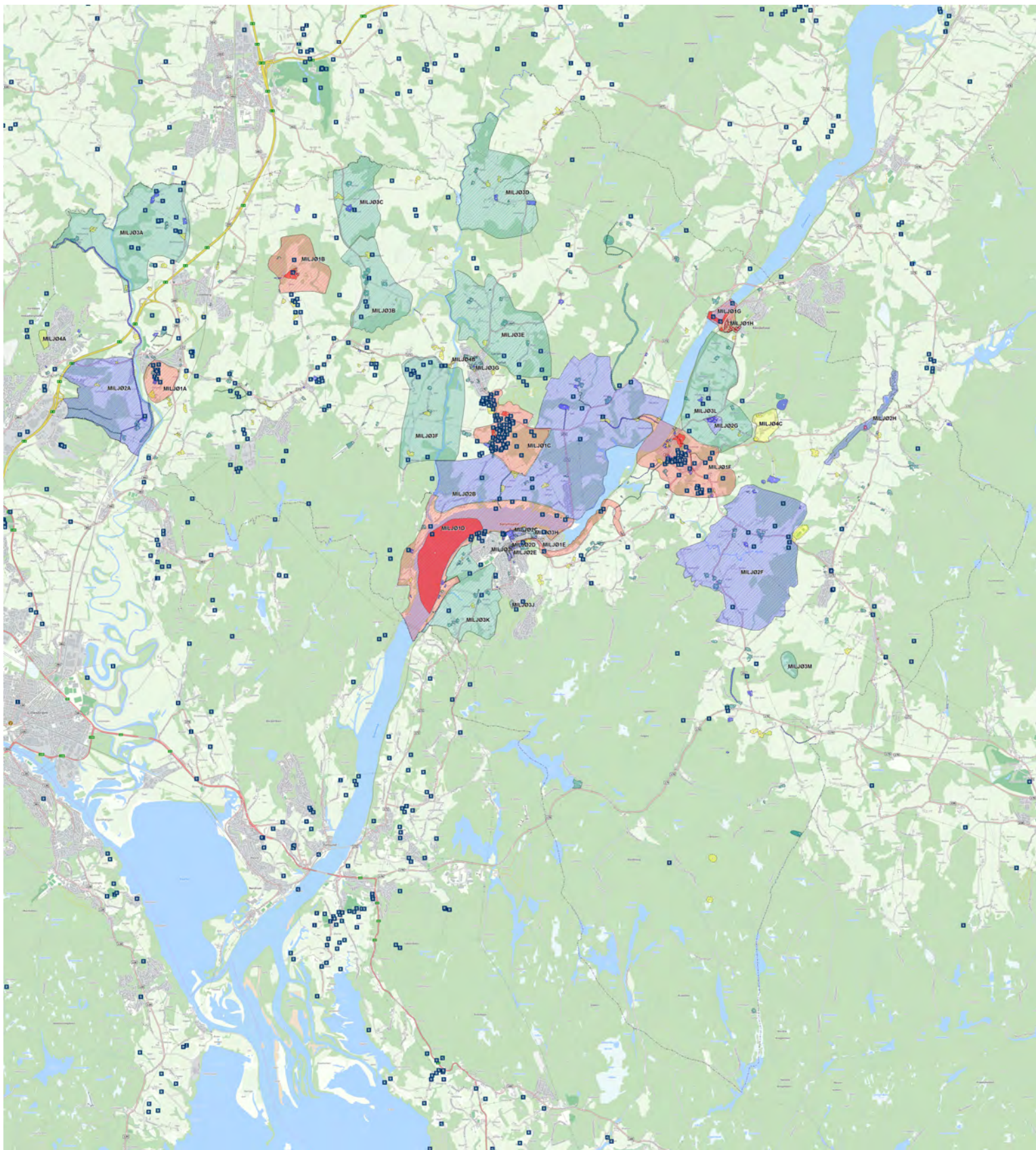
NB! Fjernet eller uavklart – det kan likevel være igjen kulturminner i området, eller dreie seg om kulturminner hvor det ikke er gjort tilstrekkelige undersøkelser til å avgjøre vernestatus.

Kulturminner registrert i Askeladden er hentet inn i kartet med en wms-tjeneste, som blir som en lenke til Askeladden.

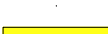
Kulturminner regulert til bevaring

Kulturminne	Lokalisering	PlanID
Sørumsand		
Festiviteten	Sørumsandvegen	226 Områdeplan for Sørumsand
Kuskerudgården	Kuskerudvegen 16, Sørumsand	226 Områdeplan for Sørumsand
Gamle husmorskolen med Skolealleen		226 Områdeplan for Sørumsand
Villa Lund (mangler svart strek i kartet)	Skrivervegen 32	226 Områdeplan for Sørumsand
Bevaring av museumsjernbanen «Tertitten», området omfatter skinnegang, bebyggelse og tilhørende anlegg for museumsjernbanen Tertitten, vedtaksfredet	Haldenvegen	226 Områdeplan for Sørumsand
Gammelt vegfar og fergeleie	Ved siden av båthavnen	226 Områdeplan for Sørumsand
Ing. Bøhnsveg	Ing. Bøhnsveg, Sørumsand	138 Bevaringsområde Ingeniør Bøhnsveg
Gamle verkstedbygninger Sørumsand	Sørumsand verksted	116 Sørumsand verksted Planen er under revidering der telefonsentralen tillates revet.

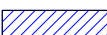
Sorenskrivergården (hovedbygning)	Skrivervegen 26, Sørumsand	194 Sorenskrivergården
Gardstun Sennerud Nordre	Fagerlivegen 7	48 Områdene langs rv172 fra Tårnvegen til Ingeniør Bøhns veg
Blaker		
Kommandantboligen, magasin- og artilleribygningen og krutthuset. I tillegg er smia bevaringsverdig.	Skansevegen, Blaker	145 Reguleringsplan for Blaker skanse
Gamle skolestua ved Fjuk	Skåningsrudvegen 1B	237 Reguleringsplan for Blaker Bo og omsorgsenter, Fjuk oppvekstsenter og Skåningsrud skole- og ressursenter
Rånåsfoss		
Solstad Hotell	Eidsvegen 445	95 Boligområde nord for Blaker Stasjon
Funksjonærboliger	Montørvegen, Rånåsfoss	174 Bevaringsområde – Funksjonærboligene på Rånåsfoss
“Skolen”, senere forsamlingshus		174 Rånåsfoss bevaring
Direktørboligen		174 Rånåsfoss bevaring
Lørenfallet/Midtbygda		
Øvre Vilberg gård – hovedbygning, flere driftsbygninger, hageanlegg og husmannsplass «Rulla»	Vilbergvegen	241 Detaljplan for Øvre Vilberg gård
Kroa i Lørenfallet (Sørum meieri)	Haldenvegen 305, Lørenfallet	131 Lørenfallet sentrum
Sørum skole fra 1923	Bingenvegen 2	107 Reguleringsplan for Sørum skole
Frogner		
Eldste skolebygning på Frogner skole	Trondheimsvegen 364	99 Frogner sentrum mellom Leira og jernbanen

Kulturminner

- Kulturminne VK1
- Kulturminne VK2
- Kulturminne VK3
- Kulturminne VK4

Kulturmiljø

- Kulturmiljø VK1
- Kulturmiljø VK2
- Kulturmiljø VK3
- Kulturmiljø VK4

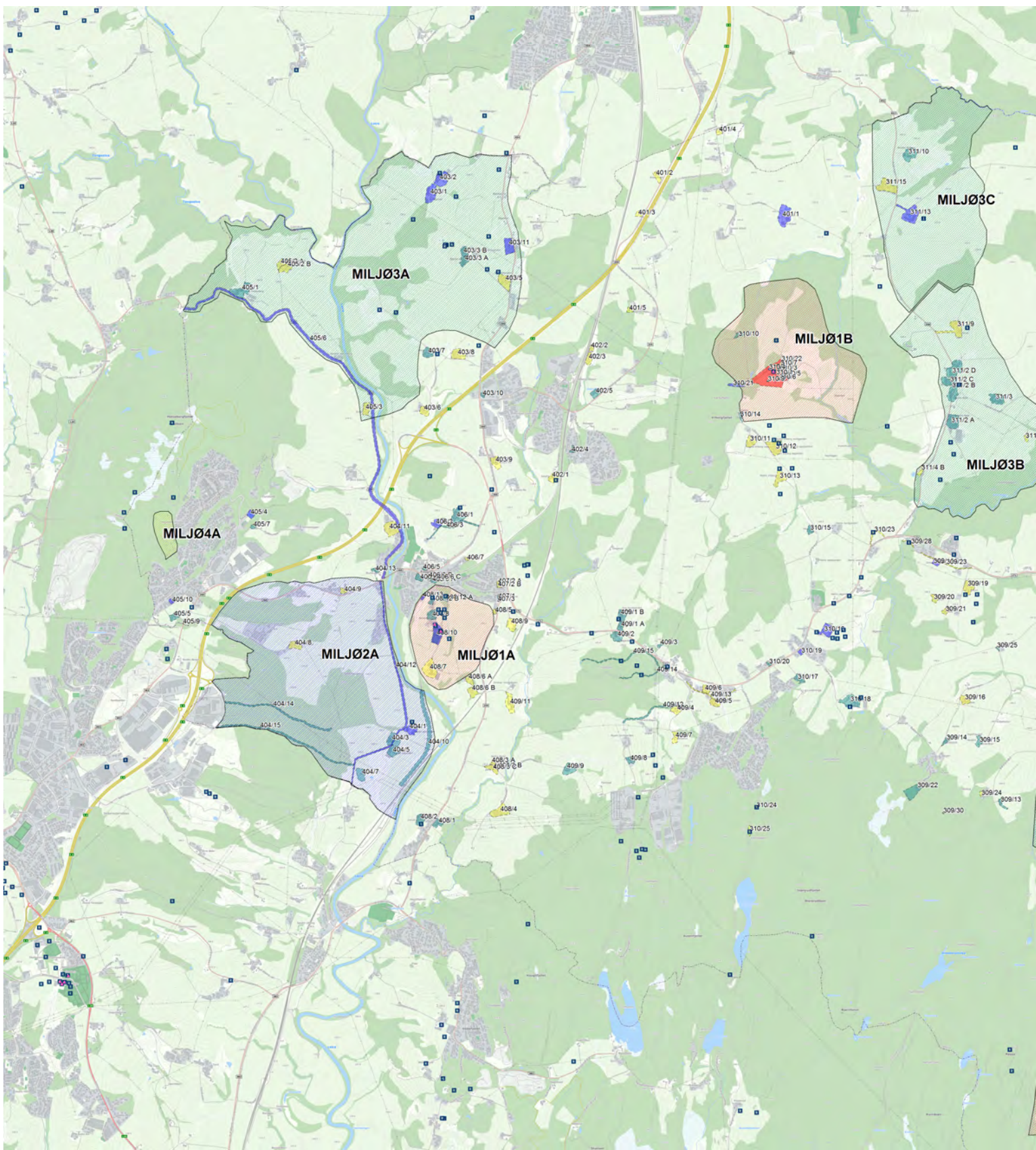
Oversiktskart Sørur kommune

Med kulturminner og kulturmiljøer

0 1000 2000 3000 4000 m

SØRURKOMMUNE

Kulturminner

Kulturminne VK1

Kulturminne VK2

Kulturminne VK3

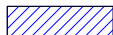

Kulturminne VK4

Kulturmiljø

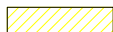
Kulturmiljø VK1

Kulturmiljø VK2

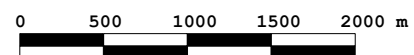
Kulturmiljø VK3

Kulturmiljø VK4

Oversiktskart

Frogner og Vesterskaun

SØRUMKOMMUNE

5.1. Frogner og Vesterskaun

Frogner har helt siden 1500-tallet vært annekssogn til Sørums. Før dette hørte det til Ullensaker. Bygda het opprinnelig Gauteid, men navnet Frogner ble allerede på 1300-tallet brukt som navn på sognet etter gården Frogner hvor kirken står.

Frogner gamle kirke er en middelaldersk steinkirke, antakelig bygget rundt 1200. Kirken brant i 1918, og ny kirke ble fullført i 1925, ved siden av den gamle som sto som ruin til 1948, gjeninnviet i 1981.

Frogner har alltid vært et viktig kommunikasjonsknutepunkt. Foruten at det har vært krysningspunkt over Leira, har hovedvegen Oslo – Trondheim passert her i uminnelige tider. Den Trondhjemske kongeveg gikk over Leirsund og øst for Frognerplatået forbi Leirud, Skrøver og Hol, frem til ca 1810. Da ble den lagt om over Berger i Skedsmo via Rud og Melvoll, frem til Mo, hvor den igjen fulgte den gamle traseen. Videre nordover fulgte den omtrent traseen til Gamle Trondheimsvegen.

Den østgående hovedvegen mot Sørums, Blaker og etter hvert videre til Halden, Øvre Fredrikshaldske hovedveg, tok før 1810 av ved Skrøver. Da ble den lagt om slik at den gikk fra Frogner over Hval og Yssi.

I 1854 åpnet Hovedbanen til Eidsvoll, og Sørums fikk sin første jernbanestasjon på Frogner. Dette medførte at det vokste opp en stasjonsby her med skole (fra 1864), meieri (fra 1897), og skyss-stasjon på Frogner gård til 1885 da til Store Rud og senere til Hvalsødegården. Det ble etablert et landhandleri i 1854 (kongelig bevilling).

Tettstedet har vokst med nye boligområder i siste del av 1900-tallet. Frogner er definert som kommunedelsenter, med barne- og ungdomskole, helsestasjon, lege, base for hjemmetjenesten, bibliotek, barnehage m.m. og noen foretninger.

I de aller siste årene er det vokst opp store nye boligområder vest for Frogner i Heksebergåsen, og større næringsområder langs E6.

Tettstedet **Lindeberg** vokste opp rundt Lindeberg stasjon, etablert i 1944. To bedrifter som ble etablert her var G.H.Armatur as og Fagerbachs plastfabrikk. som begge etter hvert gikk inn i Farex fabrikk, som produserte skumplast- og metallartikler og var hjørnesteinsbedrifter på Lindeberg i 1950-60 årene. Området har fortsatt industriområder og nye boligområder har kommet til på slutten av 1900-tallet. På slutten av 1900-tallet bygde Frogner Trykkeri et større industribygg i utkanten av Lindeberg. Dette området er nå tatt i bruk til annen næringsvirksomhet.

Grunnkretsene Arteid (401), Lindeberg (402), Gran (403), Svennerud (404), Hekseberg (405), Frogner og Melvoll (406), Gauteid (407), Leirud (408) og Ausen (409), Lundermoen (310)

Kulturminner

Kulturminne VK2

Kulturmiljø VK2

Kulturminne VK3

Kulturmiljø VK3

Kulturminne VK4

Kulturmiljø VK4

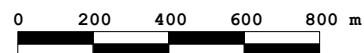
Kulturmiljø

Kulturmiljø VK1

Områdekart

Hekseberg

SØRUMKOMMUNE

5.1.1. Hekseberg

(Grunnkrets Hekseberg 405)

Lokalisering

Hekseberg ligger nordvest i kommunen og grenser til Gjerdrum, (Skedsmo) og (Ullensaker). Kretsen består av gårdene Hekseberg, Semmerud, Eidsvoll, Sorknes, samt deler av Rud.

Kort historikk

Hekseberg, Eidsvoll og Sorknes er eldre gårder, men Semmerud etter navnet er fra middelalderen.

Hekseberg er delt i Hekseberg øvre med to bruk, Hekseberg nedre med to bruk, samt Hekseberg søndre som er slått sammen med Semmerudstua.

Semmerud består av ett bruk.

Eidsvoll består av to bruk, Øvre og Nedre. Nedre ligger i krets 404.

Sorknes består også av ett bruk, og store deler av gården er omgjort til boligområde.

Sydvest i området er det bygd ut bolig- og næringsområder i de senere årene.

Registreringer

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Det er registrert fornminner på Heksebergåsen, ved Vardeåsen (se krets 404 Svennerud).

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id70473	Dette er et felt med gravrøyser som ligger i grenseområdet mot Skedsmo og Gjerdrum	F

For fullstendig og oppdatert oversikt se kulturminnesøk.no

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
405/1	Øvre Hekseberg – to bruk med felles tun. Våningshus, midtkammerbygning på det søndre bruket fra 1800-tallet som er noe endret, stabbur og låve.	VK3 nedre
405/2	Nedre Hekseberg består av to bruk med felles tun	
405/2 A	Nedre Hekseberg bnr 1 - Midtkammerbygning ombygd flere ganger og låve med teglsteinsfjøs.	VK4
405/2 B	Nedre Hekseberg bnr 2 med låve med teglsteinsfjøs	VK4
405/3	Semmerud, gårdstun på en høyde vest for Heksebergvegen. Bygningene fra 1920-årene. Noe endret	VK4
405/4	Ved Steinerud ligger Frogner vannverks første dam, Nedre Frognerdam fra 1910	VK2
405/5	Sorknes - Våningshus i sveitserstil i 2 1/2 etasjer, stabbur, veslebygning og låve.	VK3 nedre
405/6	Heksebergvegen anlagt fra Gjerdrum til Frogner jernbanestasjon i 1903 har opprinnelig linjeføring som følger det bakkete terrenget. Store deler av vegen har grusdekke, med unntak av den sørligste delen. Vegen inngår i "Nasjonal	VK2

	verneplan for veger, bruer og vegrelaterte kulturminner". Nedre deler mot Trondheimsvegen utvidet senere år.	
405/7	Småbruk Steinerud, utskilt fra Rud, bevart tun med våningshus og uthus bygget 1910, stabbur bygget 1930 og driftsbygning. Noe ombygget, men i god stand.	VK3 nedre
405/9	- Grensestein på nordsida av Trondheimsveien ved Sorknes i kommunegrenseleiet med Skedsmo.	VK3 øvre
405/10	Åsheimvegen 31 - Sveitservilla - høy autentisitet - restaurert nylig. Svært god stand. Har vært pensjonat - er den eldste villaen i boligområdene Hekseberg/Fjellbo. Skogly, fradelt Sorknes i 1919, trolig bebygget samme år	VK2

Kulturmiljø og – landskap

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ3A	Kulturmiljø på begge sider av Leira. På vestsida ligger Heksebergvegen med Hekseberggårdene i småskala kulturlandskap. På østsida ligger Fløgstadgårdene og Bjørke i storskala dyrkingslandskap på vestsida av Trondheimsvegen. Automatisk freda kulturminner; bl.a. gravminner, ferdselsfar og en rekke løsfunn (gjenstander). Det er høyt potensiale for funn av flere automatisk fredete kulturminner i området øst for Leira.	VK3
MILJØ4A	Hyttefelt nord for Heksebergåsen. Enkelthytter som har verneverdi er 82/11 som er en tømmerstue med tre uthus og trolig den eldste hytta på feltet og 82/21 som er en hytte trolig fra 50 -tallet som er lite endret.	VK4

Vernestatus/planstatus

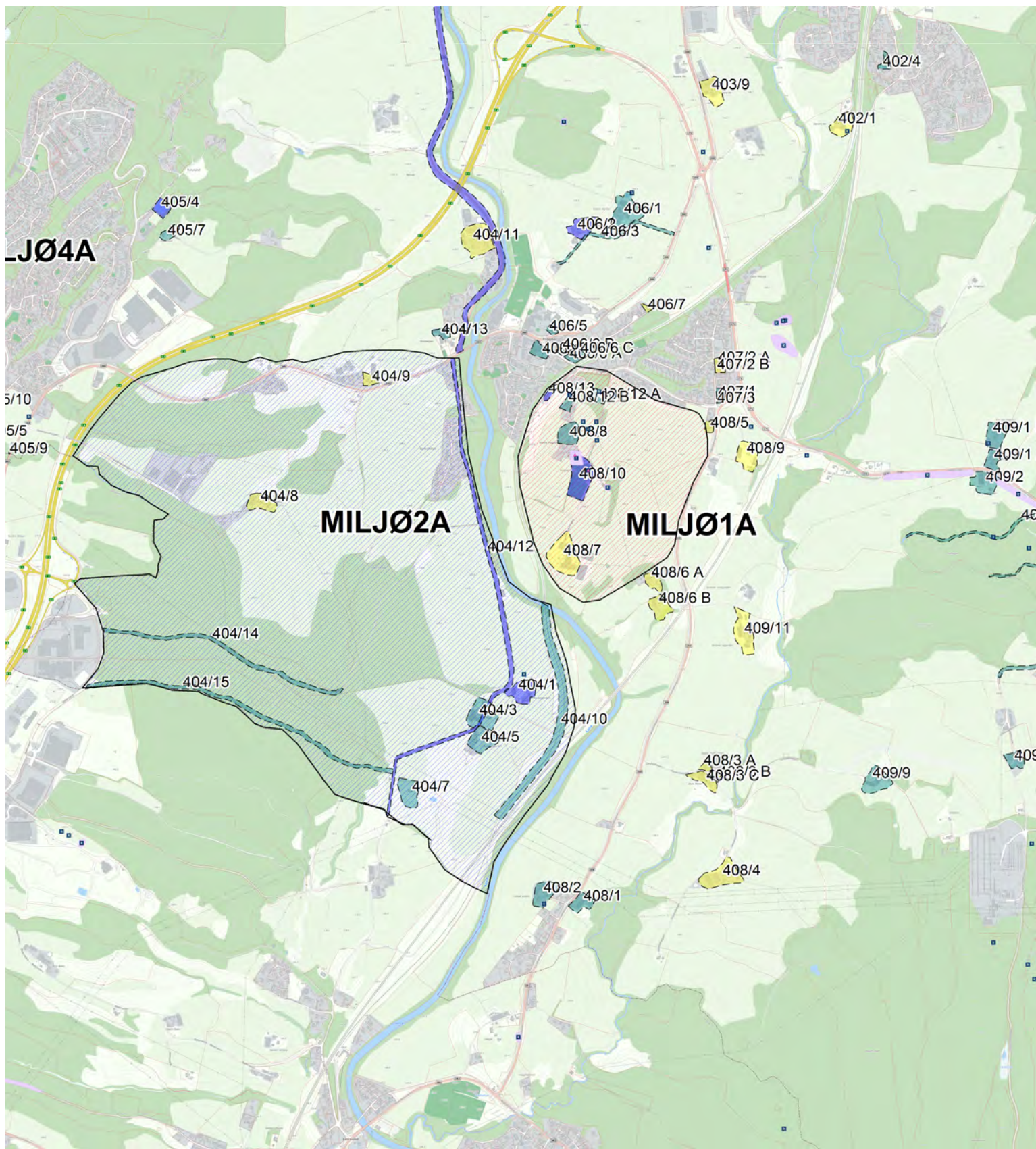
Gårdene Hekseberg, Semmerud og Eidsvoll er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel. Større områder i sydvest er regulert til bolig og næring. Heksebergvegen er tatt med i Statens vegvesens verneplan.

Begrunnelse for vern

Heksebergvegen er en tidstypisk veg fra ca. 1900, bygget av Vegdirektøren som tilførselsveg til Frogner stasjon. Veggen er godt bevart, både i linjeføring og med opprinnelig grusdekke. Veggen inngår i Statens vegvesens Nasjonal verneplan. Nedre Frognerdam er et tidlig eksempel på offentlig vannforsyning i Frogner som er godt bevart og er et viktig element i landskapet. Denne dammen skal bevares som en del av et friområde/grendelekeplass.

Forslag til forvaltning

I tråd med anbefalingene i Nasjonal verneplan bør det utarbeides egne vernebestemmelser for Heksebergvegen, i samarbeid med Statens vegvesen, som sikrer vernet av vegtrase med grusdekke. Opprettholdelse av kulturlandskapet langs veggen som LNF-område er en nødvendig forutsetning for dette.

Kulturminner

Kulturminne VK2

Kulturmiljø VK2

Kulturminne VK3

Kulturmiljø VK3

Kulturminne VK4

Kulturmiljø VK4

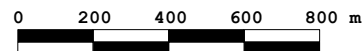
Kulturmiljø

Kulturmiljø VK1

Områdekart

Frogner og Melvoll

5.1.2. Frogner og Melvoll

(Grunnkretsene Svennerud 404, Frogner og Melvoll 406, Gauteid 407, Leirud 408)

Lokalisering

Svennerud krets ligger vest for Leira og Frogner tettsted og grenser til Skedsmo. Kretsen består av gårdene Børke, Svennerud og Rud.

Frogner tettsted består av to kretser, Melvoll og Gauteid og består av gården Melvoll, samt deler av gården Frogner.

Kretsen Leirud omfatter området på østsiden av Leira fra Frogner og sørover mot Leirsund. Den omfatter gårdene Leirud, Myrer, Oppsal, Skrøver, Hol, Søndre Frogner, Nordre Frogner, Hval og Hvalsødegården, som har samme gårdsnummer som Sørums Prestegård.

Kort historikk

Børke er etter navnet blant de eldste gårdene i området. Gården var trolig delt i to bruk før Svartedauden, og er første gang nevnt i 1352, da Østigarden ble gitt til Nonneseter kloster. Gården er i dag delt i tre bruk. Det er skilt ut noen mindre eiendommer samt et boligfelt.

Svennerud og Rud er nyere gårder. Svennerud består av ett bruk, og det er i senere tid bygget et industri-/næringsområde like ved gården.

Rud består av to bruk som ligger samlet i ett tun. Småbrukene Steinerud, Fjeldbo og Tømmereggen er utskilt fra Rud, (se krets 405 Hekseberg).

Området Leirud er sentralt i denne delen av Romerike, med den viktige oldtidsvegen som frem til ca 1810 var hovedleden nordover til Trondheim. Alle gårdene langs denne vegen har navn som tyder på tidlig bosetning. Frogner ble kirkested allerede ca 1200, da man antar at steinkirken ble bygget. Fra 1845-1885 var det skyss-stasjon på Nordre og senere på Søndre Frogner. Fra 1885 og frem til 1920-årene lå denne på Hvalsødegården. Foruten et mindre boligområde ved Leirud på grensen til Skedsmo består området i dag av de opprinnelige gårdstunene.

Registreringer

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id70473	Det er registrert fornminner på Heksebergåsen, tilhørende gården Rud (se krets 405 Hekseberg). Dette er et felt med gravrøyser som ligger i grenseområdet mot Skedsmo og Gjerdrum.	F
id101582	Ved Børke Østigarn er det funnet en flintdolk fra yngre steinalder	F
id80618	På Melvoll Vestre bnr 1 er det funnet en skålspenne av bronse rett nord for tunet	F
id177400	Ved Hval på Frogner er det funnet et spinnehjul av bly	F
id213931	I åkeren øst for Frogner Nordre er det funnet løsfunn, blant annet en spenne til rem eller sko	F
id214338	I åkeren nord for Hovedbanen, vest for Haldenvegen er det funnet et rembeslag, trolig fra jernalder	F
id32408	Hval – gammelt vegfar og gravfelt	F

id2933, id52071, id51072	Frogner nordre – fjernede gravhauger	F
id2932, id52072	Frogner søndre – to ødelagte gravhauger	F
id84204	Kirkested med middelalderkirken Frogner gamle kirke fra ca 1200	F

For fullstendig og oppdatert oversikt se kulturminnesøk.no

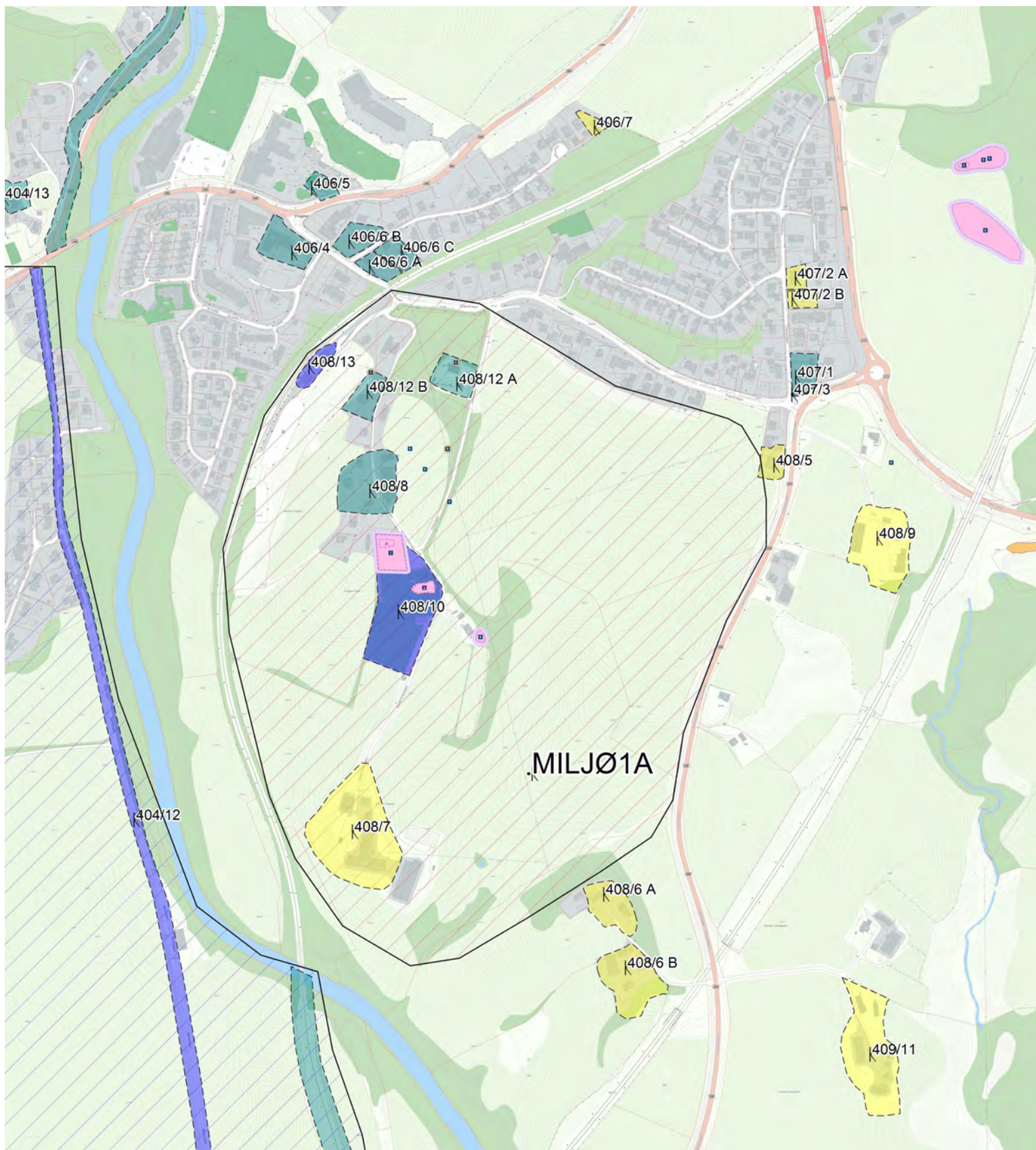
Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Svennerud		
404/1	Børke – Østigarden har hovedbygning i 2 etasjer sannsynligvis fra 1700-tallet, påbygd 2.etg ca 1830, stabbur og låve. Våningshuset har høyest verneverdi.	VK2
404/3	Børke - Midtgarden har våningshus med eldre deler, muligens fra 1700-tallet, låve fra rundt 1900, nytt fjøs i 1934 og stabbur angivelig fra 1818. Det sies at Peter Christen Asbjørnsen bodde på en av Børkegårdene da han virket som huslærer i området. Det kan ha vært denne gården.	VK3 nedre
404/5	Børke - Søgarden har våningshus fra 1856, påbygd 2.etg i 1928 og låve. Deler av låven er revet. Det ligger to nye bolighus sør for tunet.	VK3 nedre
404/7	På Børkeløkka sørvest for Børke Søgarden, står våningshuset som er lite endret, men sterkt forfallent, med delvis sammenrast tak. Ingen andre bygninger er bevart på plassen. Børkeløkka var tidligere husmannsplass under Børke Østigarden.	VK3 øvre
404/8	Svennerud har våningshus fra 1880-tallet (ombygd), stabbur og låve	VK4
404/9	Rud – To bruk i felles tun. Nytt våningshus oppført i 2005 i sveitserstil på Søndre/Store Rud. Diverse næringsvirksomhet i driftsbygningene. Ombygde eldre hus på bnr 5, med nye funksjoner/utleievirksomhet i låven	VK4
404/10	Rester etter murte konstruksjoner langs hovedbanens trasé.	VK3 nedre
404/11	Eidsvoll Nedre – våningshus fra 1941, stabbur 1911. Tunet flyttet fra fellestun på begynnelsen av 1900-tallet. Se krets 405 for mer informasjon om gården Eidsvoll. Eidsvoll Øvre ligger i krets 405	VK4
404/12	Børkevegen - gml. Ferdselsfar mellom Frogner og Leirsund, grusdekke og opprinnelig linjeføring	VK3 øvre
404/13	Bruhaugen; Frogner gamle skole. Skolebygg (nå bolighus), lafta stabbur (med kjeller) og lafta uthus. Det er uthuset som har høyest verneverdi grunnet store endringer på skolebygget. Lå under gården Rud. Kommunen kjøpte skoletomta i 1862 og skolehuset ble bygd i 1863/64. Skolehuset hadde ei skolestue og en lærerleilighet. Denne skolen var bygd etter samme modell som Sørums skolen (iflg. artikkel i Sørumsspeilet).	VK4

404/14	Ferdselsfar på ravineryggen fra Bølervegen ved Berger til like ved Børkevegen.	VK3 nedre
404/15	Ferdselsfar fra Bølervegen ved Berger til Børkeløkka ved Børkevegen.	VK3 nedre
Frogner, Melvoll		
406/1	Melvoll Vestre bnr 1 (Melvoll nordre) har hovedbygning fra 1925, stabbur fra 1890-årene og låve bygget på begynnelsen av 1900-tallet. På tunet er det bevart en gårdsdam	VK3 øvre
406/2	Melvoll Vestre bnr 2 har våningshus fra tidlig 1800-tall, påbygd i lengden i 1946, drengestue fra 1800-tallet, nasjonalromantisk stabbur med svalgang og låve fra 1880.	VK2
406/3	Rester av den tidligere traseen for Den Trondhjemske kongevegen er fortsatt intakt ved Melvoll gård. Vegen ble lagt om i nåværende trasé på slutten av 1800-tallet. Melvoll østre – lite igjen av gården	VK3 øvre

Kulturmiljø og – landskap

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ2A	Kulturmiljø med Børkegårdene og kulturlandskap med raviner med spor etter beitedrift og gjennomgående ferdselsfar.	VK2

Kulturminner

 Kulturminne VK2

 Kulturminne VK3

 Kulturminne VK4

Kulturmiljø

 Kulturmiljø VK1

 Kulturmiljø VK2

Detaljkart

Frogner sentrum og kirker

0 50 100 150 200 250 300 m

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Frogner sentrum		
406/4	Frogner meieri fra ca. 1900, med nyere tilbygg for Frogner trykkeri fra 1950-årene.	VK3 øvre
406/5	Frogner skole fra 1914. Regulert til bevaring (Planid 99 Frogner sentrum mellom Leira og jernbanen).	VK3 øvre
406/6	Tidlig villabebyggelse i Frognervegen/Lerkevegen. Følgende tre villaer:	VK3 nedre
406/6 A	Villa fra mellomkrigstiden med mansardtak i Lerkevegen 1.	VK3 nedre
406/6 B	Villa fra mellomkrigstiden med mansardtak i Lerkevegen 2.	VK3 nedre
406/6 C	Funkishus fra mellomkrigstiden i Lerkevegen 3	VK3 nedre
406/7	Tyrolerhus på Frogner, i Lerkevegen 30. Atypisk byggeskikk i området	VK4
Gauteid		
407/1	Frogner Bedehus fra ca. 1900, flyttet hit i 1911	VK3 nedre
407/3	Milestein i Gauteidvegen ved Frogner	VK3 øvre
Leirud		
408/1	Leirud Østre. Gårdstun med våningshus av midtkammertypen (en del ombygd), låve og stabbur fra 1900-tallet. Riksvegen går mellom tunene.	VK3 nedre
408/2	Leirud Vestre. gårdstun med våningshus av midtkammertypen (en del ombygd), låve og stabbur fra 1900-tallet	VK3 nedre
408/3	Myrer-gårdene består av to bruk, tidligere tre, som ligger sammen i et flerbølt tun. Disse består av følgende bruk:	VK4
408/3 A	Malingsfabrikk - nå verksted	VK4
408/3 B	Våningshus fra 1800 - tallet	VK4
408/3 C	Hovedbygning fra 1800-tallet 2. etg. påbygd i 1925 og låve i naturstein på østsiden og teglsteinsfjøs.	VK4
408/4	Oppsal - Nyere våningshus og låve, stabbur fra 1900-tallet	VK4
408/5	Villa Solhøy, sveitervilla fra tidlig 1900-tall ved krysset Frognervegen – Leirsundvegen. En del av sveitserpreget er tapt ved fasadeendringer.	VK4
408/6 A	Våningshus på Hol bnr 1	VK4
408/6 B	Låve, stabbur og våningshus på Hol bnr 2	VK4
408/7	Søndre Frogner har ombygde våningshus, stabbur og låve med store nye driftsbygninger.	VK4
408/8	Nordre Frogner, gårdstun med låve med teglsteinsfjøs, stabbur, ombygd/nytt våningshus, mindre våningshus.	VK3 nedre
408/9	Hval har gårdstun med eldre låve og sidebygning samt nytt våningshus i tømmer med torvtak.	VK4
408/10	Frogner kirke og Frogner Gamle kirke. Frogner kirke sto ferdig i 1925, tegnet av arkitekt Ole Stein. Frogner Gamle kirke fra middelalderen er fredet og har id84204 i Askeladden.	VK2
408/12 A	Villa i Kirkevegen, moderne arkitekttegnet split-level villa fra ca 1960.	VK3 nedre
408/12 B	Villa og uthus i Gamle Kirkevegen fra tidlig 1900-tall.	VK3 nedre
408/13	Frogner stasjon, med stasjonsbygning og pakkehus fra 1854, arkitektene Schirmer og von Hanno. Påbygd en etasje ca. 1900 og de opprinnelige sveitserstildetaljene er fjernet. Jernbanebru med natursteinshvelving	VK2

Kulturmiljø og – landskap

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ1A	Frogner kirke med kulturlandskap - Kulturmiljø med Frogner kirke og Frogner gamle kirke, Frognergårdene, kulturlandskap, jernbanestasjon og automatisk fredete kulturminner, blant annet en gravhaug og en rekke løsfunn (gjenstander). Det er høyt potensiale for funn av flere automatisk fredete kulturminner i området. Hensynssone kulturmiljø i kommuneplanen.	VK1

Vernestatus/planstatus

Området ved Svennerud og Børke er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel, med unntak av industriområder på Svennerud og Børkehagan.

Området ved Frogner og Melvoll er regulert til utbygging. Den eldste skolebygningen på Frogner skole er regulert til bevaring (Planid 99).

Området ved Leirud er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel, med unntak av boligområder ved Frogner Nordre, Leirud og Hval samt Frogner kirke og kirkegård.

Begrunnelse for vern

Børkegårdene er blant de eldste gårdene i Frogner. De tre brukene som ligger samlet på en høyde vest for Leira har flere bygninger som har stor verneverdi. Dette gjelder særlig hovedbygningen på Østigarn som etter tradisjonen skal være svært gammel, og som sannsynligvis er en 1700-talls bygning som er påbygd en etasje i 1830. Bygningen har fått ny kledning og vinduer i de senere årene. Hovedbygningene på de to andre tunene er også verneverdige. Kulturlandskapet rundt Børkegårdene er godt bevart og sammen med de tre gårdstunene utgjør dette et viktig kulturmiljø.

Kulturlandskapet og tunene på Melvoll-gårdene nord for tettstedet, er et viktig landskaps-element som bør opprettholdes.

De få bevarte enkeltbygningene i tettstedet er ikke nødvendigvis svært verneverdige i seg selv, men det er viktig at det står igjen noen referanser til stedets fortid. Dette gjelder i særlig grad meieri og skole, men også noen av de eldste bolighusene.

Området ved Frogner kirke med tunene på Frogner Nordre og Søndre ligger på et markant platå i landskapet. Kirkene med pilegrimsleden og flere fornminner gjør at dette området er rangert som kulturmiljø av nasjonal verdi i Grøntstruktur Romerike.

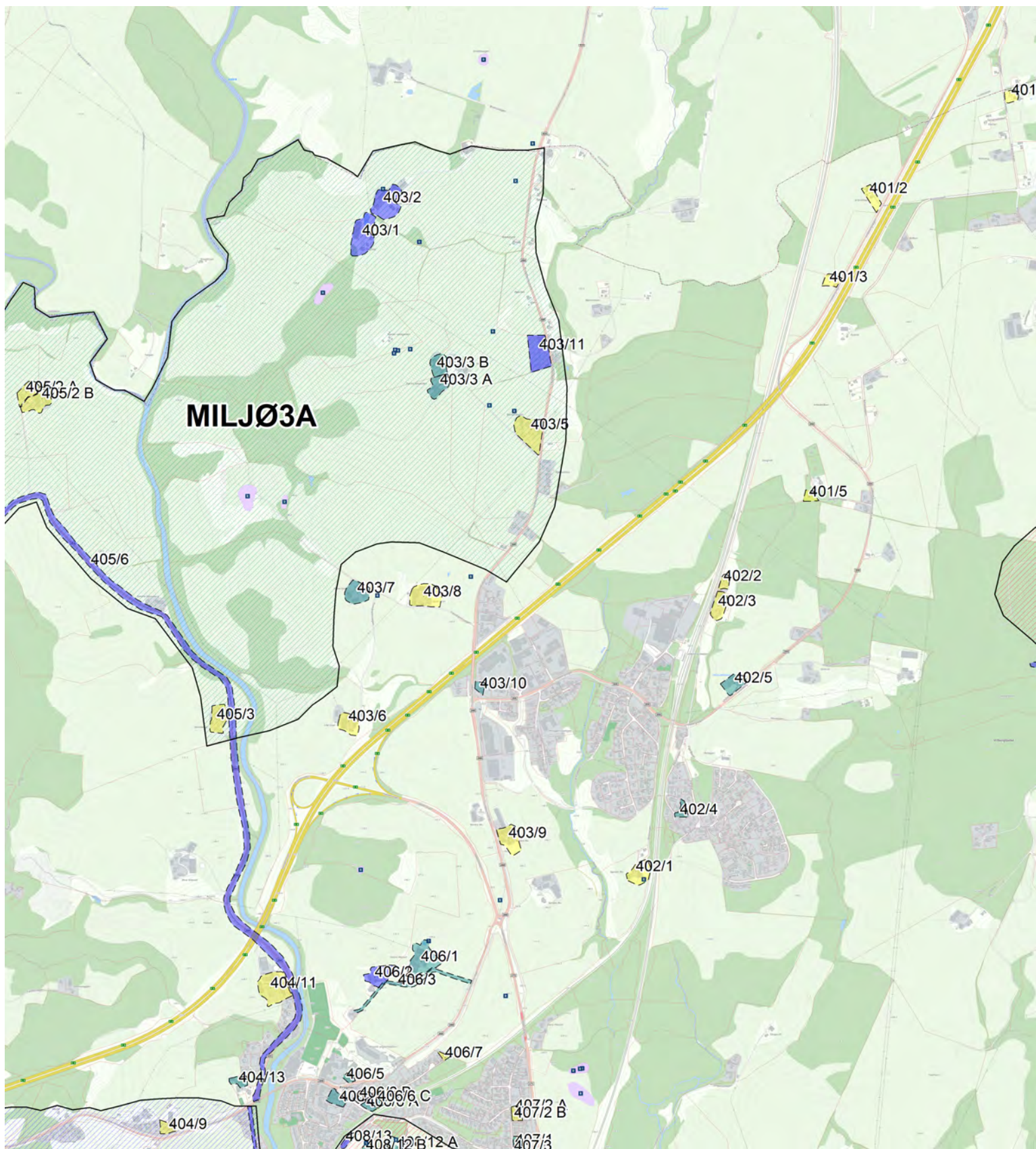
Forslag til forvaltning

Børke-gårdene med tun og bygninger og kulturlandskapet rundt og sydvest for gårdene bør vurderes som hensynssone bevaring.

Melvoll-gårdene opprettholdes som LNF-område.

De få bevarte enkeltbygningene i tettstedet Frogner bør alle vurderes regulert til bevaring i forbindelse med revisjon av kommunedelplan.

Jordbruksområdene langs Leirsundvegen bør opprettholdes som LNF-område. Frognergårdene med kirkested bør opprettholdes som LNF-område med supplerende bestemmelser som ivaretar landskapstrekk, gårdstun og enkeltbygninger.

Kulturminner

 Kulturminne VK2

 Kulturminne VK3

 Kulturminne VK4

Kulturmiljø
 Kulturmiljø VK1

 Kulturmiljø VK2

 Kulturmiljø VK3

Områdekart

Lindeberg

0 200 400 600 800 m

5.1.3. Lindeberg

(Grunnkretsene Lindeberg 402 og Gran 403)

Lokalisering

Lindeberg tettsted ligger langs hovedbanen øst for FV 260 og omfatter arealer som er skilt ut fra gårdene Gran Store, Mo Søndre, Mo Nordre, Bjerke Vestre og Bjerke Østre.

Gran krets ligger nord for Frogner tettsted, på begge sider av den Gamle Trondheimsvegen. Den består av gårdene Fløgstad Vestre, Fløgstad Østre, Bjerke Østre, Bjerke Vestre, Gran Store, Gran Lille, Mo Søndre, Mo Nordre.

Kort historikk

De eldste plassene på Lindeberg var under Mo- og Gransgårdene og kan følges tilbake til 1600 og 1700-tallet.

På østsiden av jernbanelinjen lengst nord ligger de to brukene som har gitt tettstedet navnet sitt, Linneberg og Vestre Bjerke.

I 1932 ble det etablert et stoppested langs jernbanen og i 1944 en stasjon som fikk navnet Lindeberg. Tettstedet Lindeberg vokste frem rundt stasjonen og industrien fra 1940-årene. På 1960-tallet opplevde tettstedet en betydelig vekst.

En del av den eldre bebyggelsen på Lindeberg ble revet i forbindelse med byggingen av Gardermobanen på 1990-tallet-

Gårdene i kretsen Gran ligger på et høydedrag i landskapet langs Gamle Trondheimsvegen som var hovedferdselsvegen nordover. Dette vegfare har nok historie langt tilbake til før middelalderen, og kan betegnes som oldtidsveg. På slutten av 1700-tallet ble den bygd om til kjøreveg, Den Trondhjemske kongeveg.

Gårdene er store og ligger i et område som lenge har vært dyrket, og har navn som tyder på lang bosettingshistorie. Alle gårdene er delt i to eller flere bruk, og i tillegg er det utskilt flere mindre eiendommer, tidligere husmannsplasser og villabruk langs Gamle Trondheimsvegen.

Fløgstadgårdene nevnes i kilder fra middelalderen.

Her finner vi også et av landets første buddhist-templer ferdigstilt 2007.

Registreringer

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id32410	Det er funnet en sigd av flint fra yngre steinalder ved Mo søndre (østre)	F
id22423, id31820	Det er registrert to gravfelt ved Fløgstad Vestre. En gravhaug øst for gården og et gravfelt med 10 gravhauger på en høyderugg sør for gården	F
id180748	I Åkeren et stykke øst for Fløgstad Vestre er det funnet en ansiktsfigur av bronse fra jernalderen	F
id52128, id22073	På Gran Store – to gravfelt et stykke nordvest for gården, med tils. 8 gravhauger	

id213929	I åkeren øst for Gran Store er det funnet en fibula fra yngre jernalder	F
id180750, id180742	I åkeren mellom Bjørke Nordgarden og Bjørkehaugen er det funnet fragment av seletøy til hest og en ringspenne av bronse	F
d180893	I åkeren sør for Bjørke Vestgarden er det funnet flere innleveringspliktige mynter	F

Se kulturminnesøk.no for fullstendig og oppdatert oversikt.

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Lindeberg		
402/1	På Moe søndre (østre) står det igjen en låve fra 1888, senere påbygd og ombygd	VK4
402/2	På småbruket Vestre Bjerke gnr 90/5 står det et stabbur og et sterkt ombygd våningshus.	VK4
402/3	Småbruket Lindeberg østre/"Dalheim", har bevart våningshus, stabbur og uthus fra tidlig 1900-tall.	VK4
402/4	En funkis-villa i Rådyrvegen fra ca. 1950 er relativt uendret, ellers er det få bolighus igjen fra de første tiårene etter at stasjonen ble etablert	VK3 øvre
402/5	Ulverud; tidligere husmannsplass under Vilberg. Våningshus bygget 1937. Lafta fjøs og stabbur. Nyere skjul. Dette er et av få gårdstun som er bevart i dette området.	VK3 nedre
Gran		
403/1	Fløgstad Østre har godt bevart våningshus, stabbur og låve fra ca 1900, samt en gårdsdam. Hage tilbakeført i 2014.	VK2
403/2	Fløgstad Vestre har stabbur fra 1846, sammenbygd våningshus, med innebygd svalgang i østre del. Huset kan være svært gammelt. Mellom tunene er det bevart en gårdsdam	VK2
403/3	Bjørke gårdene – Flerbølt tun med to, tidligere tre bruk, samt Vestigarden som også er nedlagt som eget bruk og hvor det kun er rester igjen av bygningene.	VK3 nedre
403/3 A	Bjørke Sørgarden bnr 8 har midtkammerbygning i to etasjer antakelig fra 1800-tallet, veslebygning, stabbur og låve fra ca. 1920.	VK3 nedre
403/3 B	Bjørke Østgarden bnr 1 har også låve, stabbur og våningshus. De gamle bygningene på Nordgarden er nå borte og erstattet med en villa. Hovedbygningen brant i 1990. Her er det bevart en gårdsdam.	VK3 nedre
403/5	Bjørkehaugen har våningshus fra ca 1860, stabbur og låve fra 1900-tallet.	VK4
403/6	Gran Lille har 1800-talls hovedbygning, midtkammerbygning i sveitserstil, låve, stabbur og veslebygning. Vernehjem for alkoholikere i mange år. Brakkeliknende boligfløy og nyere redskapshus i utkanten av tunet	VK4
403/7	Gran Store bnr 1 er godt bevart med midtkammerbygning i sveitserstil fra 1850-60 årene, stabbur ca 1900 og nyere driftsbygning.	VK3 nedre
403/8	Gran Store bnr 3 har eldre ombygd hovedbygning og låve samt stabbur fra 1934. Tunet er sterkt preget av nyere nærings/driftsbygninger.	VK4

403/9	Mo Nordre har to bruk, på hver side av Gamle Trondheimsvegen. Bnr 1 på østsiden av veggen har låve fra 1909-40, hovedbygning fra 1949 og stabbur fra 1910. Bnr 2 har nyere bygninger og har ingen verneverdi	VK4
403/10	Villa og uthus fra 40 - 50 - tallet i Måltrostvegen 8. Begge bygninger lite endra; begge hus med eternittplater. Gode eksempler bebyggelse fra etterkrigstiden.	VK3 nedre
403/11	Buddhisttempel. Norges første, ferdigstilt i 2007. Høy kulturhistorisk verdi og er i dag ett av tre buddhisttempler i Akershus	VK2

Kulturmiljø og – landskap

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ3A	Kulturmiljø på begge sider av Leira. På vestsida ligger Heksebergvegen med Hekseberggårdene i småskala kulturlandskap. På østsida ligger Fløgstadgårdene og Bjørke i storskala dyrkingslandskap på vestsida av Trondheimsvegen. Automatisk freda kulturminner; bl.a gravminner, ferdselsfar og en rekke løsfunn (gjenstander). Det er høyt potensiale for funn av flere automatisk fredete kulturminner i området øst for Leira.	VK3 øvre

Vernestatus/planstatus

Området Lindeberg er regulert. Ingen av de registrerte objektene er vernet.

Området som utgjør kretsen Gran er avsatt som LNF-område i kommuneplanens arealdel.

Begrunnelse for vern

De registrerte bygningene her er ikke svært verneverdige i seg selv, men i et "nytt" tettsted er det viktig å ta vare på noen historiefortellende elementer som kan bidra til å visualisere områdets historie.

Småbruket **Lindeberg østre**/"Dalheim" har bevart våningshus, stabbur og uthus fra tidlig 1900-tall og er det best bevarte småbruket på Lindeberg.

Området Gran består av en rekke gårdstun med til dels verneverdig bebyggelse, et godt bevart kulturlandskap ned mot Leira og fire gravfelt. Av særlig verneverdi er det godt bevarte tunet på Fløgstad Østre fra ca. 1900 og hovedbygningen på Fløgstad Vestre som antakelig er en svalgangsbygning fra 1700-tallet.

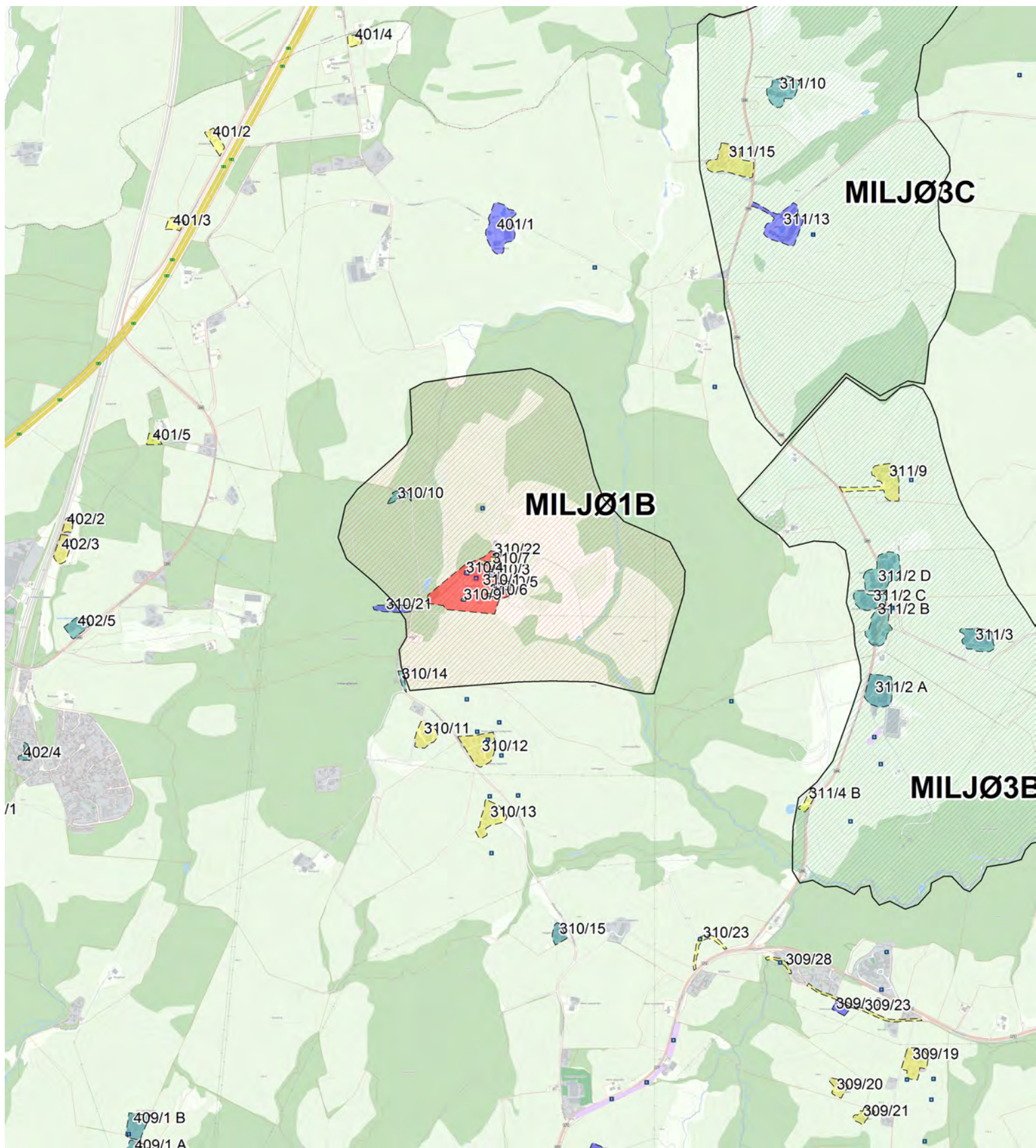
Forslag til forvaltning

De registrerte objektene foreslås vurdert til bevaring, eventuelt i forbindelse med revidering av reguleringsplan for området.

Norges første buddhisttempel bør vurderes regulert til bevaring.

Området Gran bør opprettholdes som LNF-område, supplert med vernebestemmelser som ivaretar landskapstrekk, gårdstun og enkeltbygninger i området Fløgstad – Bjørke – Gran vest for E6/Gamle Trondheimsvegen. Videre fortetting langs Gamle Trondheimsvegen bør unngås.

Tunet på Fløgstad Østre og hovedbygningen på Fløgstad Vestre bør vurderes regulert til bevaring. I de resterende delene av området bør LNF-området opprettholdes.

Kulturminner

 Kulturminne VK1

 Kulturminne VK2

 Kulturminne VK3

 Kulturminne VK4

Kulturmiljø

 Kulturmiljø VK1

 Kulturmiljø VK3

Områdekart

Arteid og Vilberg

0 200 400 600 800 m

5.1.4. Arteid og Vilberg

(Grunnkretsene Arteid 401, Lundermoen (nordlig del) 310)

Lokalisering

Kretsen omfatter området nord for Vilbergfjellet mot Ullensaker, fra Hovedbanen i vest mot Sulerud og Refsum i øst, og omfatter gården Arteid med underliggende bruk, samt noe av Øvre Vilberg.

Det som er omtalt her av kretsen Lundermoen omfatter Vilberg Øvre, Vilberg Nedre og Hønsi, den sørlige delen av Lundermoen er omtalt under Lunderåsen.

Kort historikk

Gården Arteid må være gammel, men det finnes ifølge Rygh ingen klar forklaring på navnet. Gården er første gang nevnt i skriftlige kilder i 1383, da halvdelen ble solgt. Gården er delt i to bruk, samt at det er skilt ut en rekke mindre eiendommer, bl.a. bureisingsbruk og småbruk/husmannsplasser nord og øst langs Lindebergvegen og Arteidvegen. Sør i kretsen, på grensen til Lindeberg ligger fire mindre bruk utskilt fra Øvre Vilberg: de to Ulverud-brukene samt Linneberg og Fjellheim.

Vilberg og Hønsi er sannsynligvis svært gamle gårder, fra eldre jernalder.

Vilberg antas å være blant de eldre sentrale gårdene, den ble tidlig delt i to, nordre og søndre, nå Øvre og Nedre. Gården er første gang nevnt i 1397. Ett bruk, antakelig en del av Nedre Vilberg var nedlagt etter svartedauden. Nedre Vilberg har tidlig vært delt i flere bruk, i dag er det fem bruk her. Bruket Stensrud er skilt ut fra Nedre Vilberg.

Øvre Vilberg har alltid vært drevet som ett bruk, og eid av embetsmenn og andre fra samfunnets øvre sjikt. Hovedbygningen bygget i 1771 av fogden Wangenstein er et synlig bevis på dette. Gården har også på 18- og 1900-tallet hatt eiere med midler, noe de store bygningene viser. Det er skilt ut noen mindre bruk, Ulverud m.fl., vest for Vilbergfjellet, som inngår i Arteid krets i Frogner.

Hønsi er en vin-gård, antagelig fra før vikingtid, Den har antakelig vært udelt i lang tid og var selveiende gjennom middelalderen. Gården var en storgård på 1300 tallet. Det ble åpnet landhandel på Søndre Hønsi rundt 1870. Gården er i dag delt i 5 bruk, samt flere mindre utskilte eiendommer. På Hønsi- gårdene er det i hovedsak nyere bygninger.

Registreringer.

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id42322	Et stykke øst for Arteid er det funnet en Skjeggøks fra jernalderen	F
id22076	Det er registrert en gravhaug 350 m nord for våningshuset på Vilberg	F
id25721, id35606	På Hønsi er det registrert bosetningsspor) langs Haldenvegen	F
id216784, id213912	På åkrene rundt Nedre Vilberg er det funnet en rekke løsfunn. Blant annet en konisk spenne i kobberlegering), en øks i jern	F

Nyere tids kulturminner:

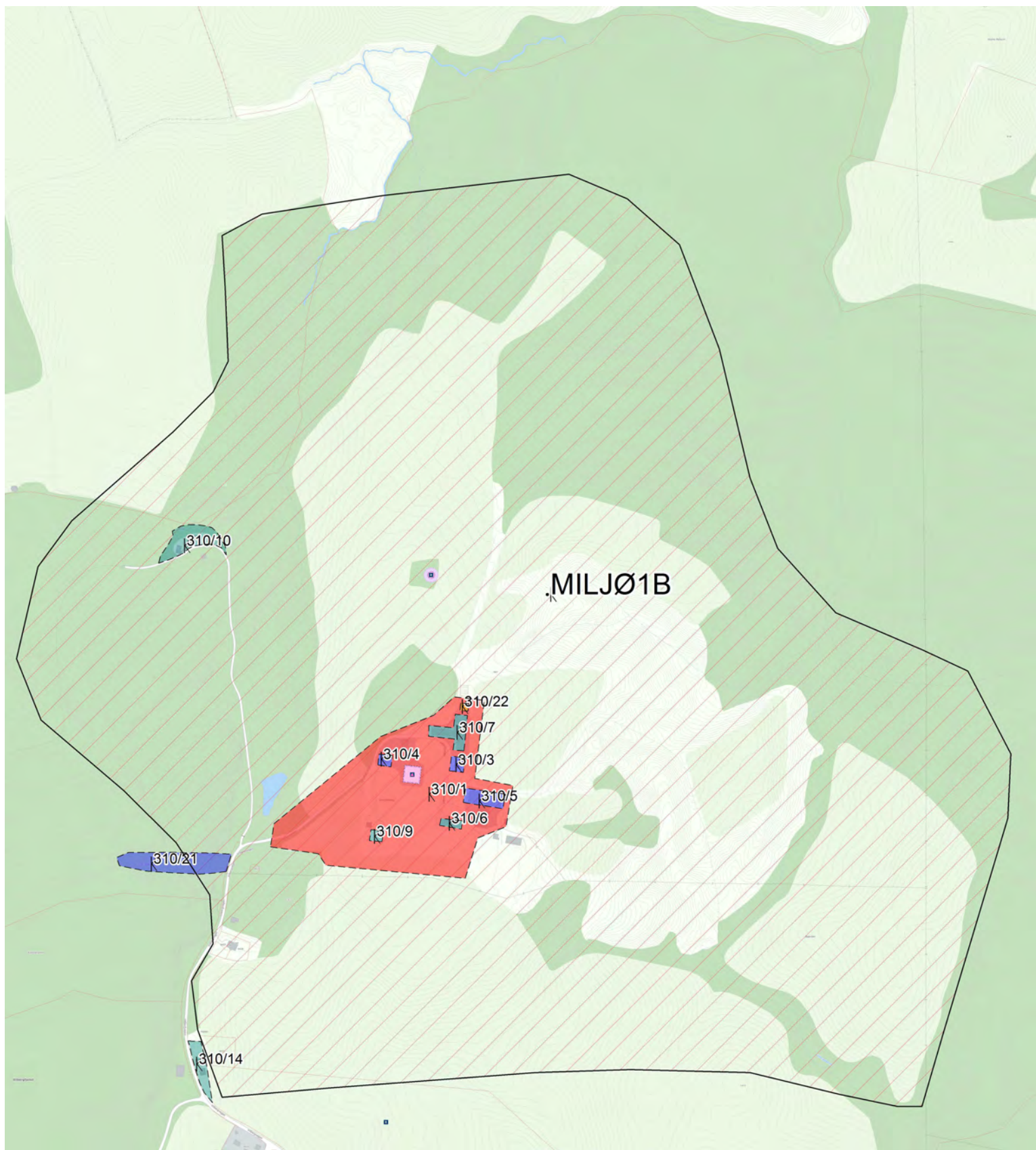
Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id86112	Hovedbygningen på Øvre Vilberg fra 1771 er fredet etter kulturminneloven § 15	F

For fullstendig og oppdatert oversikt se kulturminnesøk.no

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Arteid		
401/1	Arteid Østre: Monumentalt anlegg med stor heislåve, våningshus i pusset mur og bestyrerbolig i tegl fra 1940. På tunet er det bevart en gårdsdam. Langs gårdsvegen står det en bygning som tilhørte Kløftamastene, som sendte på langbølgen for NRK, revet 1995.	VK2
401/2	Arteidmoen er et bureisingsbruk med bygninger fra tidlig 1900-tall, våningshus, låve med innbygd låvebro, stabbur og skjul.	VK4
401/3	På Bjørnstad som trolig har vært husmannsplass under Arteid, med noe ombygd våningshus trolig fra rundt 1900	VK4
401/4	Trosterud, tidligere husmannsplass under Arteid, med noe ombygd våningshus trolig fra før 1900 med tilbygg i nord, stabbur, låve	VK4
401/5	Hytte i gml. Hyttefelt i Skogholtvegen. Tilsynelatende i dårlig stand	VK4

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Lundermoen Vilberg		
310/1	På Øvre Vilberg er den gamle hovedbygningen fra 1771 fredet etter kulturminneloven § 15. Ellers består gårdstunet av grisekjøs i mur, stabbur og stor tømmerlåve som har VK2. Drengestue, vognremisse og kårbolig har VK3. Smia nord for tunet har VK4. Rundt hovedbygningen er det et verneverdig hageanlegg med dam, hasselgang og frukthage. Langs gårdsvegen er det bevart en bjørkeallé som også er verneverdig. Gårdstunet med flere bygninger er regulert til bevaring (Planid 241 Detaljplan for Øvre Vilberg gård).	VK1
310/3	Øvre Vilberg, grisekjøs i mur ca. 1770	VK2
310/4	Øvre Vilberg, stabbur ca. 1770	VK2
310/5	Øvre Vilberg, stor tømmerlåve fra 1800-tallet med nyere kjøs i vinkel (midtstilt)	VK2
310/6	Øvre Vilberg, drengestue fra tidlig 1900-tall, ombygget i 1952	VK3 øvre
310/7	Øvre Vilberg, vognremisse fra tidlig 1900-tall, det er kun klokketårnet som er originalt.	VK4
310/9	Øvre Vilberg, kårboligen (dagens hovedhus) bygget i 1955, tegnet av Arnstein Arneberg, brant og en kopi ble gjenoppbygd i 2010.	VK3 nedre
310/22	Smie med ukjent alder og i dårlig stand, nord på tunet på Øvre Vilberg	VK3 nedre
310/10	Litt nord for tunet på Øvre Vilberg ligger Rulla, en husmannstue fra 1800-tallet, en god del endret med nyere materialer.	VK3 nedre
310/21	St. Olavs gang ved Øvre Vilberg gård, del av Pilegrimsleden. I Vilbergåsen er det en renne i fjellet, en diabasgang, som blir kalt St. Olavs gang etter et sagn om at Olav den hellige hadde seilt over fjellet og laget fordypningen med skipet sitt.	VK3 øvre
310/11	På Vilberg Nedre Vestigarn er det kun stabburet som er gammelt. Våningshus og låve fra etter 1967	VK4
310/12	Vilberg Nedre, fellestun mellom Oppigarn, som har våningshus fra 1895 og låve fra 1889 med teglsteinskjøs fra 1911 og Nordgarn og Søgarn hvor det er nyere bygninger.	VK4
310/13	Vilberg Nedre, Negarn har nyere hus fra ca 1950	VK4
310/14	Fjelli – tidligere husmannsplass under Nedre Vilberg med stue og uthus	VK3 øvre
310/15	Haugen – av Hønsi. Godt bevart småbruk med våningshus, stabbur og låve. Låven er svært ombygd	VK3 nedre

Kulturminner

 Kulturminne VK1

 Kulturminne VK2

 Kulturminne VK3

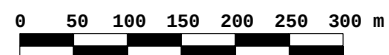
 Kulturminne VK4

Kulturmiljø

 Kulturmiljø VK1

Detaljkart

Øvre Vilberg gård

310/23	Vegfar ved Hønsi. Delvis oppbygget u-formet vegfar, trolig fra etterreformatorsk tid, som følger åkerkanten i fortsettelse fra gammelt veifar med bru ved lokalitet Knatten. Hentet fra Askeladden - id54923.	VK4
310/24	Steinmur tett oppunder bergveggen vest i kløfta, 10m fra nord-sør gående sti. Muren er bygd av bruddstein. B. Størsrud fortalte at steinmurene som kan minne om brystvern (bågestelle) er lagt opp i forrige århundre av folk som samlet stein for salg. De ble lagt opp som murer slik at man bedre kunne måle ut kubikkmål for salget. Hentet fra Askeladden - id22458.	VK4
310/25	Steinmur. Tett inntil bergveggen på vestsiden av kløften ligger en rekke steinmurer. Disse murene er ifølge B. Størsrud lagt opp i forrige århundre av folk som samlet stein for salg. De ble lagt opp som murer slik at man bedre kunne måle ut kubikkinnholdet av steinen som skulle selges. Hentet fra Askeladden id22459.	VK4

Kulturmiljø og - landskap

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ1B	Øvre Vilberg. Embetsmannsgård med fredet hovedbygning, flere bygninger som er regulert til bevaring og tilhørende dyrkningslandskap og utmark. Husmannsplassen Rulla ligger nordvest i området og tradisjonslokaliteten Olavsgangen i vest. Det er registrert en automatisk fredet gravhaug nord for gården. Hensynssone kulturmiljø i kommuneplanen.	VK1
MILJØ3B	Kulturmiljø med åpent storskala jordbrukslandskap rundt Asakgårdene og Presterud med husmannsplasser i randområdene. Asak er blant de eldste gårdene i området og er delt først i Asak Søndre og Nordre og siden i flere bruk. I dag er Asak Søndre delt i to bruk og Asak Nordre i tre bruk, i tillegg kommer Asakengen. Det er registrert et kirkested fra middelalder på Asak som er automatisk fredet. Det er også funnet bosetningsspor og løfunn (gjenstander) rundt Asakgårdene. Her er det potensiale for funn av flere automatisk fredete kulturminner.	VK3
MILJØ3C	Kulturmiljø rundt Refsumgårdene; åpent, storskala dyrkningslandskap langs Trondheimsvegen med Refsumgårdene. Ved Refsum har det stått en kirke i middelalderen, nøyaktig plassering av denne er usikker, men den har trolig stått ved Refsum Søndre.	VK3

Vernestatus/planstatus

Området Arteid er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel.

Store deler av området ved Vilberg er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel. I området sør for Haldenvegen er flere områder regulert, til bolig og næring med mer.

Hovedbygningen på Øvre Vilberg er fredet etter kml §15.

Gårdstunet på Øvre Vilberg, med fredet hovedbygning, grisehus, stabbur, låve, vognremisse, drengestue og ny hovedbygning, er regulert til bevaring (Planid 241 Detaljplan for Øvre Vilberg gård).

Begrunnelse for vern

Gårdstunet på Arteid Østre, med heislåve, hovedbygning, bestyrerbolig og gårdsdam er et sjeldent helhetlig anlegg fra perioden. Heislåven er av de aller første i landet, og er godt bevart. Bygningene er et markant element i kulturlandskapet og kan sees på lang avstand.

Området Hønsi – Vilberg har et godt bevart jordbrukslandskap med lite spredt boligbebyggelse, som bør bevares. Et viktig element i dette kulturlandskapet er Øvre Vilberg gård som er et godt bevart storgårdsmiljø, med fredet hovedbygning og med flere bygninger fra 17-18- og 1900-tallet som til sammen utgjør et verneverdig kulturmiljø.

Forslag til forvaltning

Det foreslås at gårdstunet på Arteid Østre vurderes regulert til bevaring.

5.1.5. Lunderåsen

(Grunnkretsene Ausen 409, Lundermoen (nedre del) 310)

Lokalisering

Kretsen ligger øst for Frogner sentrum, mellom Tangerud i nord og Skedsmo i sør. I øst går grensen ved Yssimoen. Området omfatter gårdene Yssi, Kamphus og Ausen.

Lunder og Størsrud.

Kort historikk

Yssi og Ausen er opphavsgårder, Kamphus er yngre. Yssi er delt i tre bruk, Yssi Søndre og Yssi Nordre og Yssi Mellom. Utskilt fra Yssi er også Grønvoll, Myrvoll, Yssimoen og Vestby.

Kamphus består av to små bruk Kamphus og Åslia.

Ausen består i dag av tre bruk, Søndre og Nordre, og Ausenflaen, som ligger lenger vest mot Myrer, og består av parter fra begge gårdene. Brukene Fjellstad og Grønli er utskilt fra Ausen.

Lunder antas å være fra vikingtid, og Størsrud fra middelalderen.

Lunder ble ryddet i vikingtid og har vært delt i middelalderen: Et bruk lå øde etter svartedauden. I dag er gården delt i to bruk, samt en rekke mindre eiendommer på Lundermoen.

Størsrud er en relativt stor enbølt gård, den ble skattet som fullgård, men lå nede etter svartedauden. Gården er av de større skogsgårdene i Sørums.

Fra begynnelsen av 1980-tallet og frem til i dag er boligfeltene Lunderåsen og Lunderåsen vest utbygd med i hovedsak eneboliger. Elevtallet på Vesterskaun skole og barnehagen i feltet vitner også om at dette er et område med ung befolkning.

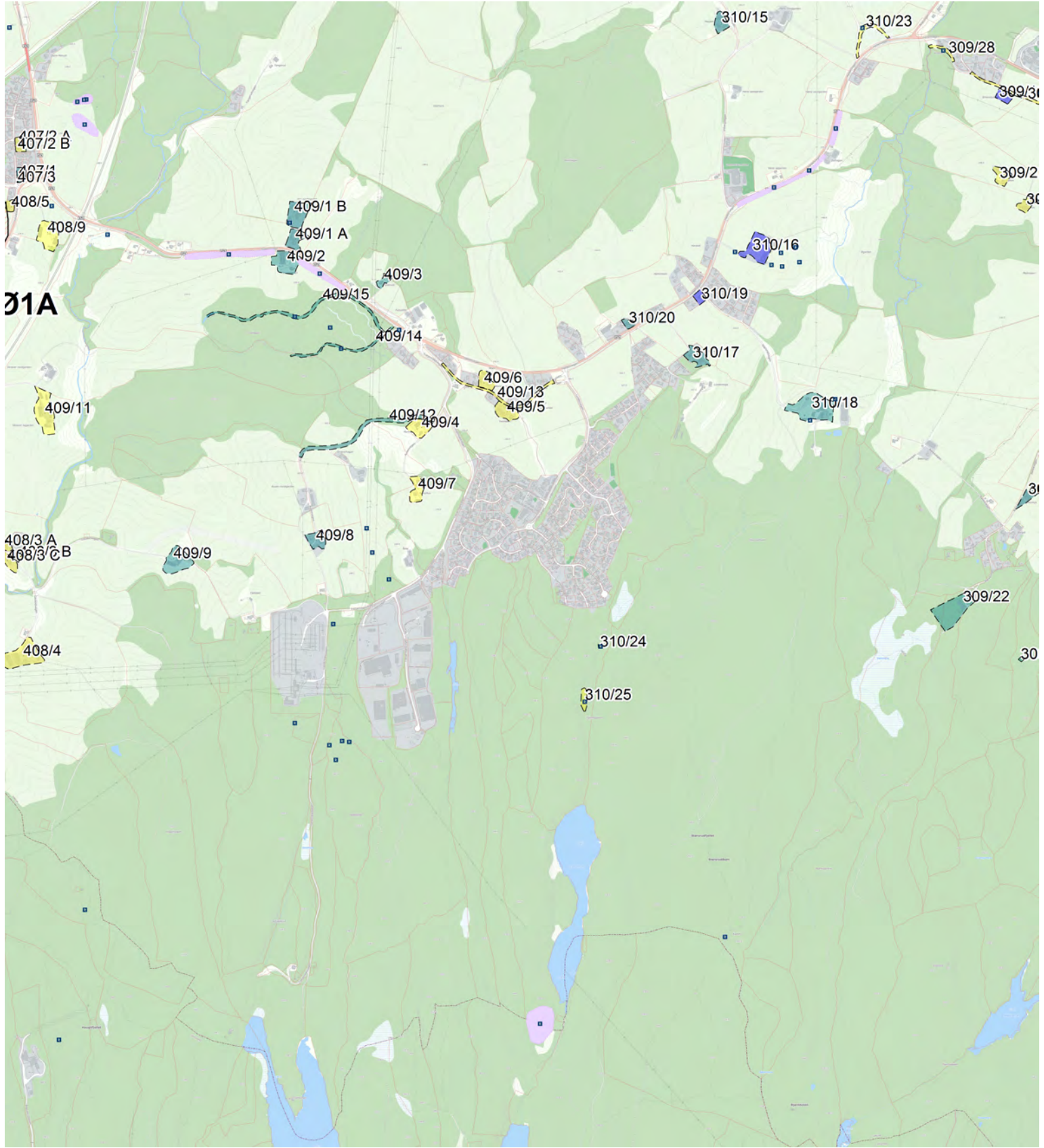
Registreringer

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

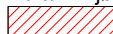
Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id2937, id35605, id42318, id54922	Yssi – gravhaug, Bosetningsområde, Gravhaug, Bosetningsområde/aktivitetsområde.	F
id12649	På Størsrudåsen er det registrert en gravrøys på grensen til Skedsmo	F
id177182, id177182	På Størsrud er det registrert fem kokegroper	F
id213804	I åkeren ved gården Lunder er det funnet en rekke løsfunn, blant annet et spinnehjul i bly, beslag og mynter	F

For fullstendig og oppdatert oversikt se kulturminnesøk.no

Kulturminner

- Kulturminne VK2
- Kulturminne VK3
- Kulturminne VK4

- Kulturmiljø
- Kulturmiljø VK2
 - Kulturmiljø VK1

Områdekart

Lunderåsen

Nyere tids kulturminner

Reg.nr. Ausen	Beskrivelse	Verneklasse
	Yssigårdene ligger samlet med de to brukene på Yssi Nordre på nordsiden av Haldenvegen og Yssi Søndre på sørsiden	
409/1 A	Yssi nordre bnr 2. Midtkammerbygning i sveitserstil fra ca 1883, låve fra 1957, stabbur fra 1929 og bryggerhus. Bygningene er lite endret.	VK3 øvre
409/1 B	Yssi Nordre bnr 3. Midtkammerbygning i sveitserstil og låve fra 1890 - årene, som begge er ombygget.	VK3 nedre
409/2	Yssi Søndre. Gårdsbruk med våningshus fra 1929, stabbur fra 1957 og fjøs fra 1909 og låve fra 1915. Godt eksempel på tun fra første halvdel av 1900-tall.	VK3 nedre
409/3	Grønvoll – godt bevart småbruk med våningshus og låve samt veslebygning	VK3 nedre
409/4	Myrvoll – Låve, stabbur og våningshus	VK4
409/5	Yssimoen – Våningshus, låve og stabbur med dekorelementer rundt vinduene	VK4
409/6	Vestby Nordre – Våningshus, stabbur og veslebygning	VK4
409/7	Kamphus – to sterkt ombygde bolighus	VK4
409/8	Ausen Søgarden. De to separate tunene på Ausen-gårdene ligger etter hverandre på en nord-syd-gående rygg. Hovedbygning fra 1877 og låve fra 1944 på Søgarden	VK3 nedre
409/9	På Ausenflaen er det bevart ombygd hovedbygning fra 1875, stabbur fra 1890, låve fra 1887, fjøs fra 1923 og moderne driftsbygning	VK3 nedre
409/11	På Søgarden er det eldre våningshus og stabbur med nyere låve. På Skrøver Nordgarden er det nyere bygninger	VK4
409/12	Ausenvegen - gammel gårdsveg med hulvegstruktur	VK3 nedre
409/13	Gamlevegen ved Lundermoen	VK4
409/14	Vegfar ved Yssi. Hentet fra Askeladden - id25720	VK3 nedre
409/15	Vegfar ved Yssi. Hentet fra Askeladden - id15961	VK3 nedre
Lundermoen		
310/16	På bnr 1 på Lunder er det bevart hovedbygning fra 1840-årene, stabbur fra ca 1750 og låve med fjøs i teglstein fra 1920-tallet. Stabburet har vært brukt som bygdemagasin og har flere opprinnelige detaljer.	VK2
310/17	Våningshus, uthus og stabbur fra 1800-tallet på Lunderhaugen (Lunderflaen i kart) er i dårlig forfatning, men lite endret - under restaurering 2015.	VK3 nedre
310/18	På Størsrud er det bevart våningshus fra 1863, ombygd 1924, låve/fjøs 1901/28, stabbur fra 1905 og to sidebygninger.	VK3 nedre
310/19	Bolighus og garasje i Størsrudvegen 1 på Lundermoen, eternittplater på begge bygg, helhetlig og lite endra og i tilsynelatende svært god stand. Svært godt eksempel på etterkrigstidsarkitektur med eternittplater og garasje i samme stil	VK2

310/20

Hus og uthus med flat teglstein fra etterkrigstiden på boligeiendom i Haldenvegen 639, Lundermoen. Lite endra

VK3 nedre

Vernestatus/planstatus

Området Ausen er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel. I sørøst er det regulert et større ervervsområde og et boligområde.

I området sør for Haldenvegen er flere områder regulert, til bolig og næring med mer.

Begrunnelse for vern

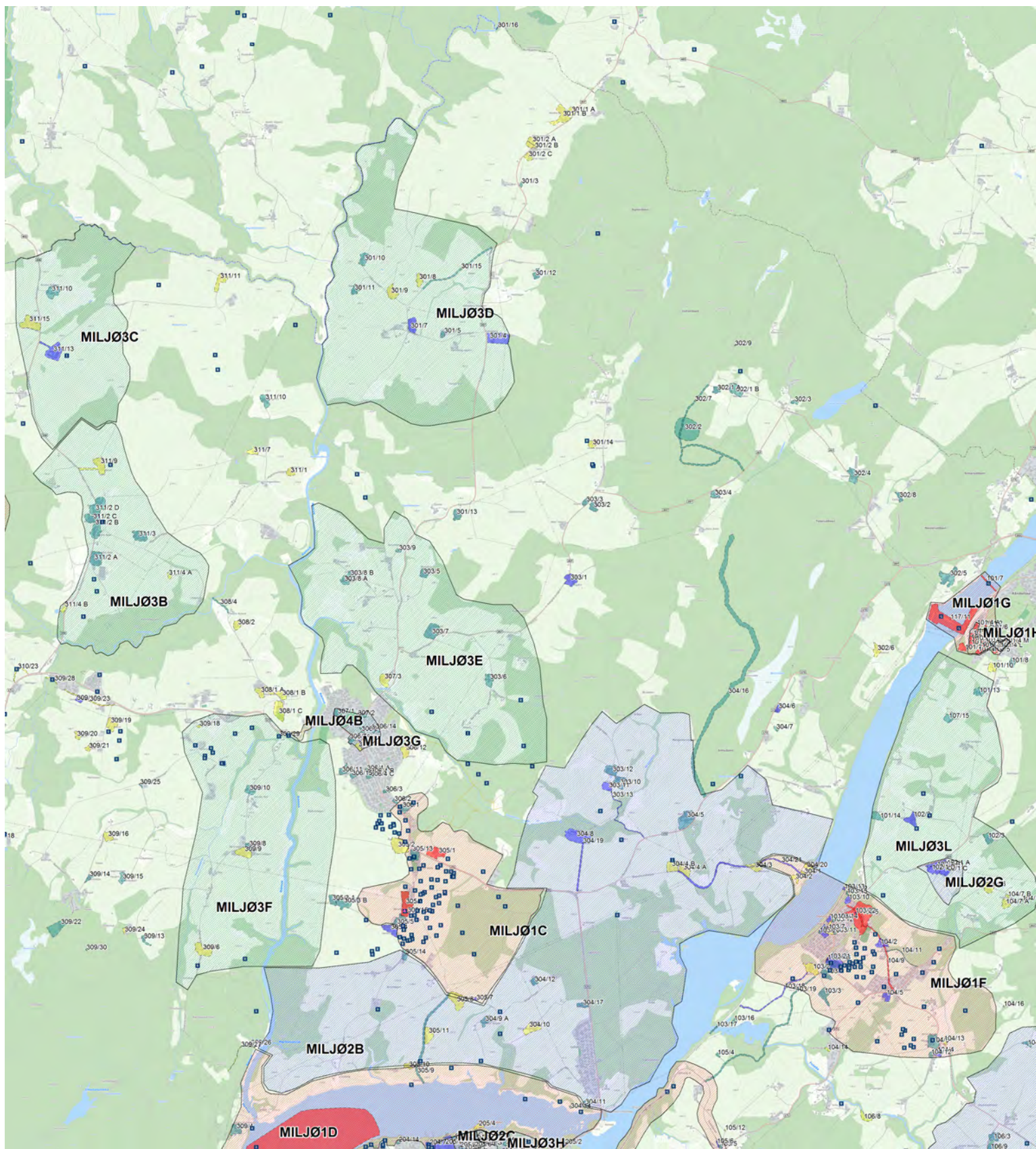
Av verneverdige kulturmiljøer er Yssi-gårdene langs Haldenvegen et kulturmiljø som bør bevares. Det samme gjelder det godt bevarte småbruket Grønvoll lenger øst langs vegen, samt kulturmiljøet/kulturlandskapet i området langs Ausenvegen.

Gårdstunet på Lunder har flere verneverdige bygninger som bør søkes bevart.

Bruket Lunderhaugen, har bygninger fra 1800-tallet som er svært lite endret.

Forslag til forvaltning

LNF-områdene bør opprettholdes. Det bør vurderes om gårdstunene på Lunder og Lunderhaugen skal reguleres til bevaring

Kulturminner

 Kulturminne VK1

 Kulturminne VK2

 Kulturminne VK3

 Kulturminne VK4

Kulturmiljø

 Kulturmiljø VK1

 Kulturmiljø VK2

 Kulturmiljø VK3

 Kulturmiljø VK4

Oversiktskart

Midtbygda med Lørenfallet

0 500 1000 1500 2000 m

SØRUMKOMMUNE

5.2. Midtbygda med Lørenfallet

Sørum-bygda er i denne planen delt inn i åtte områder, egentlig er det elleve kretser, men noen er her slått sammen. Områdene er Sørumsletta, Hellesjø, Vølneberg, Åsgård, Lørenfallet, Lisgården, Lundermoen og Refsum.

Området består av tettsteder og boligområder i Lørenfallet, på Lundermoen og Valsgrenda, mens de øvrige delene hovedsakelig består av landbruksbebyggelse.

I nordøst langs Glomma ligger Rud-gårdene, ryddet i middelalderen. Sydvest for disse ligger Blakersund og Imshaug som var en del av Blaker sogn fra slutten av 1500-tallet og frem til 1861. Det har vært bosetting her lenge, antakelig knyttet til sundstedet over Glomma. Imshaug er en gammel gård som inngår i de tidlige jordbruksbosettingene sentralt i Sørum.

Hovedvegen gjennom Sørum og Blaker og videre over Aurskog, etter hvert kalt den Øvre Fredrikshaldske hovedveg, gikk gjennom tunet både på Imshaug og Blakersund, ned til sundstedet ved Glomma. Vestover gikk den omtrent i traseen til dagens Haldenveg, gjennom Prestegården og Ålgård, videre gjennom Lørenfallet og over Rømua ved Nordli, til Hønsi, Yssi og videre til Frogner hvor den møtte Den Trondhjemske hovedveg.

I middelalderen sto det en kirke på Imshaug, en av fem i denne delen av kommunen. De andre fire var Sørum, Skea, Asak og Refsum, men alle unntatt Sørum forsvant en gang i slutten av middelalderen.

Borgen og Val er blant de største gårdene i Sørum. I dette området har det vært drevet jordbruk fra begynnelsen av vår tidsregning. Nøyaktig hvor gamle gårdene er vet vi ikke, men de er blant de eldste i bygda.

Boligområdet Valsgrenda er skilt ut fra Val og nabogården Øst-Bingen på 1950-tallet. Området ble regulert i 1960 men rundt 20 av tomtene var da allerede bebygd. På 60- og særlig på 70-tallet ble det bygget i alt 40-50 bolighus. I dag består området av rundt 90 eiendommer.

Sørum prestegård het tidligere Huseby, og er sammen med Sørum og Ålgård blant de mest sentrale gårdene i det som tidligere ble kalt Skaun. Her, på gården Sørums grunn ble den ene av de tre tridjungskirkene på Romerike bygget. Gården Sørum eller Sudreim som den da het, var også adelig setegård for den mektige Sudreimsætta. Gårdsnavnene Huseby og Ålgård viser at de har hatt sentrale posisjoner i bygda. Huseby var ofte administrasjonssenter i bygda, kongens gård, og Ålgård betyr "allfarveg", hovedvegen gjennom bygda.

Gården Sørum var sete for Sudreimsætten på 1300- og tidlig 1400-tallet, men eierne bodde neppe her fast etter dette. Den siste eieren av denne adelsslekten Gørvel Fadersdatter Sparre som bodde i Sverige hele sitt liv, testamenterte godset til Kristian 4. i 1599. Gården ble etter hvert i likhet med resten av godset solgt, og inngikk etter hvert i eiendomskomplekset som eide Bingen lenser. Gården Solberg var antakelig en egen gård i middelalderen men var siden en del av Sørum-gårdene bl.a. som husmannsplass til 1838 da den fikk eget matrikelnummer. Solberg var deretter knyttet til lensene og bebodd av bestyrere og andre som var tilknyttet denne virksomheten, også etter at gården ble solgt til private i 1874.

Bingen-gårdene er ikke nevnt før på 1500-tallet, og det er mye som tyder på at gården som lå her het Rjoðokull. Dette kan være en gård som er nevnt i Magnus Erlingssons saga hvor Erling Jarl tar inn hos en prest som holdt messe ved Ryðjokul eller som det også kan skrives Rjoðokull. Det kan altså ha ligget en kirke her, kanskje forgjengeren til Sørumkirken. Det var to Rjoðokull-gårder og en Bingen-gård i 1308. Disse tre utgjorde antakelig det som i kildene fremstår som tre Bingen-gårder fra 1577 og utover.

I likhet med Solberg og Sørum-gårdene var to av Bingengårdene, Østre og Vestre også knyttet til lense-godset i perioder. I dette området langs Glomma har det tidligere ligget en rekke husmannsplasser, de fleste knyttet til lensene.

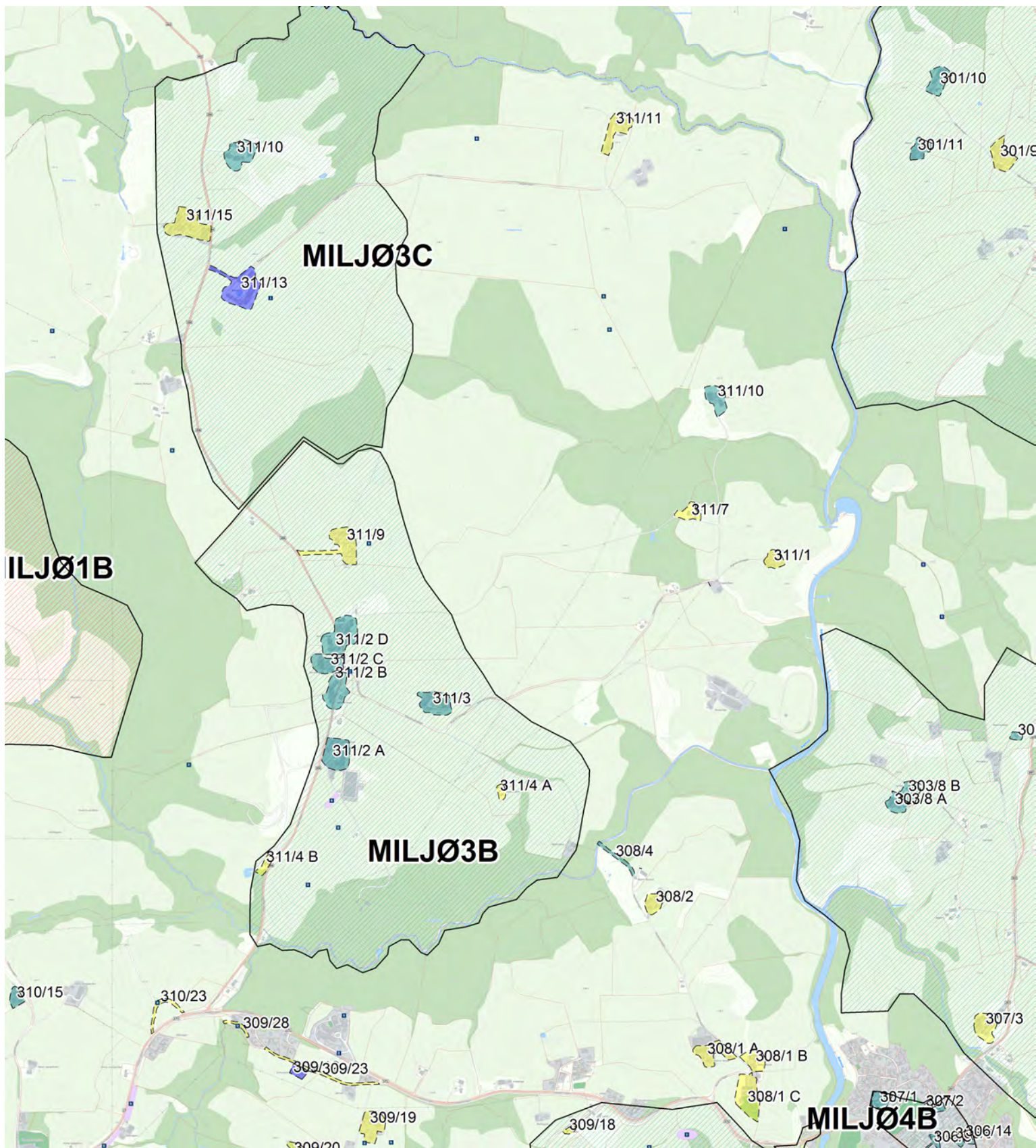
Bingen lenser er fellesbetegnelsen på flere lenser i Glomma. Dette lenseanlegget for sortering av tømmer hadde sin storhetstid fra 1600-tallet og frem til 1861, da hovedanlegget ble flyttet til Fetsund på grunn av den nye jernbanebrua over Glomma. Det var fortsatt aktivitet ved Bingen lenser frem til fløtinga tok slutt i 1985. Bingen lenser besto av Bingen lense, Rømu lense og Vestby lense, den sistnevnte på andre siden av Glomma.

Løren var en stor og sentral gård i Sørum inntil den ble rammet av jordras i 1794. Gården var blant de eldste i bygda og dekket det området som i dag utgjør gårdene Løren og Hol. Gården lå omtrent midt i nåværende Lørenfallet. Raset, som var et kvikkleireskred tok med seg hele gårdstunet og store deler av innmarka på gården Løren. Leira ble omgjort til flytende masse og rant ut i Rømu som ble fullstendig oppdemt. Elveløpet var stengt i 132 døgn og vannstanden steg til 19 meter over lavvannstand.

Det tok mange år før selve rasgropa kunne dyrkes opp og bosettes. Ikke før 1850 blir det første huset bygget her. Etter hvert ble det etablert handelsvirksomhet her, og i 1885 ble Sørum Meieri etablert. I årene etter ble det etablert mølledrift og sag knyttet til meieriet, og ved folketellingen i 1891 var det fem bolighus i Lørenfallet. Det ble også etablert smie og verksted for jordbruksredskap. Lørenfallet ble etter hvert et sentrum for produksjon, service og handel i Sørum.

De første utskilte boligtomtene lå langs Haldenvegen og ble bebygd i det første tiåret av 1900-tallet. I de følgende tiårene det ble etter hvert skilt ut en rekke tomter, og i 1950 var det rundt 50 utskilte tomter med boliger og bedrifter. På denne tiden ble Lørenfallet regnet som sentrum i Sørum kommune, med post, bank og lensmannskontor. Dette utløste behovet for en reguleringsplan for det nye senteret og denne ble utarbeidet rundt 1950 og vedtatt i 1951. Denne planen inneholdt herredshus, skole, ungdomshus med kino og andre sentrumsfunksjoner som ikke ble iverksatt. Årsaken var at Sørum kommune i 1962 ble sammenslått med Blaker og at kommunesenteret etter hvert ble flyttet til Sørumsand. Reguleringsplanen fra 1951 har likevel lagt klare føringer for hvordan stedet har utviklet seg i de påfølgende femti årene, med en klar utvikling av boligområdene.

Nordli har alltid vært blant de største gårdene i Sørum. Beliggenheten ved den Fredrikshaldske hovedveg, og med inntekter fra sundstedet/broen over Rømu har gjort gården attraktiv å eie. Flere formuende eiere eide gården, som generalvegmeister Lars Ingier, som etter sigende skal ha satt opp hovedbygningen. Gården hadde mange eiere frem til kommunen overtok i 1922 og tok bygningen i bruk som kommunehus. Grunnkretsene Sørumsletta (304-305), Hellesjø (302), Vølneberg (301), Åsgård (303), Lørenfallet (306-307), Lisgården (308-309) og Refsum (311). (Kartet har ikke med 310 Lundermoen)

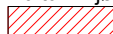

Kulturminner

 Kulturminne VK2

 Kulturminne VK3

 Kulturminne VK4

Kulturmiljø
 Kulturmiljø VK1

 Kulturmiljø VK3

 Kulturmiljø VK4

Områdekart

Refsum og Nordli

0 200 400 600 800 m

5.2.1. Nordli og Refsum

(Grunnkretsene Nordli 308, Refsum 311)

Lokalisering

Området Nordli er avgrenset av Rømua i øst, Asakbekken i nord til Knatten Den omfatter gårdene Nordli og Nyland.

Kretsen Refsum omfatter området vest for Rømua og grenser mot Ullensaker i nord, Arteid og Vilberg i vest og Asakbekken i sør. Den består av gårdene Mjønerud, Asak søndre, Asak nordre, Presterud, Tangerud, Sagen, Refsum og Sulerud.

Kort historikk

Nordli består av to nye bruk, Østre og Vestre Nordli, etablert etter at kommunen overtok eiendommen i 1922 og tok hovedbygningen i bruk som kommunehus. Noen mindre bruk ble også solgt ut, Nordvoll, Veiby og Frydenlund. Tidligere rundt 1900 ble det etablert tre småbruk Øvre og Nedre Nyland og Vestengen som ble solgt ut i 1908.

Navnet Mjønerud kommer av mylna eller mølle og henger sammen med gårdens plassering ved Rømua og Mjønerudfossen, hvor det har vært både mølle og to sager.

På Asak sto det kirke i middelalderen, dette viser at gården må ha vært en storgård. Asak er blant de eldste gårdene i området og er delt først i Asak Søndre og Nordre og siden i flere bruk. I dag er Asak Søndre delt i to bruk og Asak Nordre i tre bruk, i tillegg kommer Asakengen.

Presterud, Tangerud og Sulerud er som navnene angir, anlagt i middelalderen og de to førstnevnte er i dag enbølte, Sulerud er delt i to.

Sagen, som er delt i fire bruk, er en nyere gård, opprinnelig skilt ut fra Refsum, med navn etter en sag i Rømua.

Også på Refsum sto det kirke i middelalderen, men man vet ikke nøyaktig hvor. Refsum er blant de største gårdene i Sørumsund, og er i dag delt i to bruk, Refsum Nordre og Søndre, samt noen mindre eiendommer.

Registreringer.

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id22460	På Tangerud ligger en gravhaug, Huldrehaugen rett vest for Rømua	F
id32358,	På Refsum øst for gårdstunet på Refsum Søndre ved	F
id42327	Tangerud ligger to fangstlokaliteter	
id175328	Kirkested Asak	F
id123872	Sørvest for driftsbygningen på Asak søndre er det funnet kokegroper fra førromersk jernalder, romertid og romertid/folkevandringstid.	F
id213928	Ved Presterud er det funnet et løsfunn i form av et spinnehjul i bly	F

For fullstendig og oppdatert oversikt se kulturminnesøk.no

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Nordli		
308/1 A	Nordli Vestre. Gårdsbruk med bygninger fra mellomkrigstiden og gårdsdam	VK4
308/1 B	Nordli Østre. Gårdsbruk med bygninger fra mellomkrigstiden og gårdsdam. Tørrbakkeflora i veggellingene ned mot Sørumsandvegen.	VK4
308/1 C	På Nordli bnr 1 er hovedbygningen, som antakelig var bygd i siste halvdel av 1700 - tallet, revet. Sidebygningen bygd etter 1860 står fortsatt, men har nye vinduer og tak.	VK4
308/2	På Øvre Nyland er det nyere og ombygde bygninger	VK4
308/4	Brukene Øvre og Nedre Nyland ligger langs den gamle bygdevegen til Asak. På Nedre Nyland er våningshus og låve i sterkt forfall. Nylandsvegen - gammelt ferdselsfar mellom Nylandsvegen og Mjønerudvegen - størstedelen av strekningen er intakt. Vaierbru over Asakbekken, siste bru bygget i 1924.	VK3 nedre
Refsum		
311/1	På Mjønerud er det hovedbygning fra 1882, noe ombygd, stabbur 1929, nyere driftsbygninger	VK4
311/2	Fire av Asakgårdene ligger samlet langs Asakvegen på en høyderigg. Det femte bruket, Asak Østre, som er bnr 2 på Asak Nordre ligger nede på flata øst for de andre gårdene.	
311/2 A	Asak søndre bnr. 1. Nytt våningshus fra 2008 (har ingen verneverdi), fjøs 1879 - 1936, stabbur 1945, sidebygning ca 1900, samt nyere driftsbygninger. Låven ble i 2015 ombygd til gårdshotell.	VK3 nedre
311/2 B	Asak søndre bnr. 2 som har tun på begge sider av vegen er det våningshus fra 1890-årene, låve fra 1880-årene med fjøs fra 1928, grisefjøs i tegl fra mellomkrigstiden, stabbur fra 1900-tallet og kårbolig/sidebygning fra mellomkrigstiden. Teglsteinsuthus revet 2015.	VK3 øvre
311/2 C	På Asak nordre bnr 1 er det bevart hovedbygning fra 1905, grisefjøs i teglstein 1936 og låve 1898	VK3 nedre
311/2 D	På Asak Nordre bnr 4 er det våningshus fra 17-1800-tallet, ombygd i 1900 og i nyere tid, eldre sterkt ombygd sidebygning, stabbur fra 1800 - tallet og låve fra 1927.	VK3 nedre

311/3	På Asak Østre er det bevart våningshus fra ca 1860, sidebygning ca 1900, stabbur fra 1930, låve fra 1924, teglsteinsfjøs fra 1935 Asakplasser:	VK3 nedre
311/4 A	På Asakbråtan er det et bolighus, sterkt ombygd fra ca.1903.	VK4
311/4 B	Husmannsplass sør for Asak søndre	VK4
311/7	Småbruket Engeskau på vegen inn til Mjønerud, med bevarte eldre våningshus og låver	VK4
311/9	På Presterud er det et stabbur fra 1869, ellers nyere bygninger fra ca 1950 og en allé inn til tunet.	VK4
311/10	På Tangerud er det bevart hovedbygning fra 1860-årene, påbygd i to etasjer, på 1900-tallet, og låve fra 1908.	VK3 nedre
311/12	På Refsum Nordre er den gamle hovedbygningen, midtkammerbygning fra ca. 1850 bevart, noe endret, 1800-talls stabbur og låve bevart	VK3 øvre
311/13	På Refsum Søndre er det bevart et stabbur fra 1800-tallet, låve 1885-1940 og gårdsdam. I tillegg til ny moderne arkitekttegnet hovedbygning fra ca. 1967 som også har verneverdi. Rester etter allé i form av en trerekke langs veien inn til tunet.	VK2
311/15	På Sulerud er det bevart stabbur, låve og hovedbygning, sterkt ombygd, ellers nyere bygninger	VK4

Kulturmiljø

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ3C	Kulturmiljø rundt Refsumgårdene; åpent, storskala dyrkingslandskap langs Trondheimsvegen med Refsumgårdene. Ved Refsum har det stått en kirke i middelalderen, nøyaktig plassering av denne er usikker, men den har trolig stått ved Refsum Søndre.	VK3

Vernestatus/planstatus

Eiendommen Nordli er avsatt til offentlig formål. Resterende del av kretsen er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel.

Området som utgjør Refsum krets er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel.

Begrunnelse for vern

Området som utgjør kretsen Refsum består av et sammenhengende jordbrukslandskap fra Asak til Refsum og består av flere godt bevarte gårdsmiljøer. Asakgårdene ligger samlet i

en grend langs vegen og er et markant innslag i landskapet. Tunene på Asak Østre, Presterud og Refsum-gårdene er godt bevarte, med flere verneverdige enkeltbygninger. Et særlig interessant eksempel er den moderne hovedbygningen på Refsum Søndre som er bygget ca 1967, og er et svært godt eksempel på et moderne bygg som likevel er tilpasset omgivelsene. Bygningen har tradisjonell form og materialbruk, men likevel i modernistisk stil.

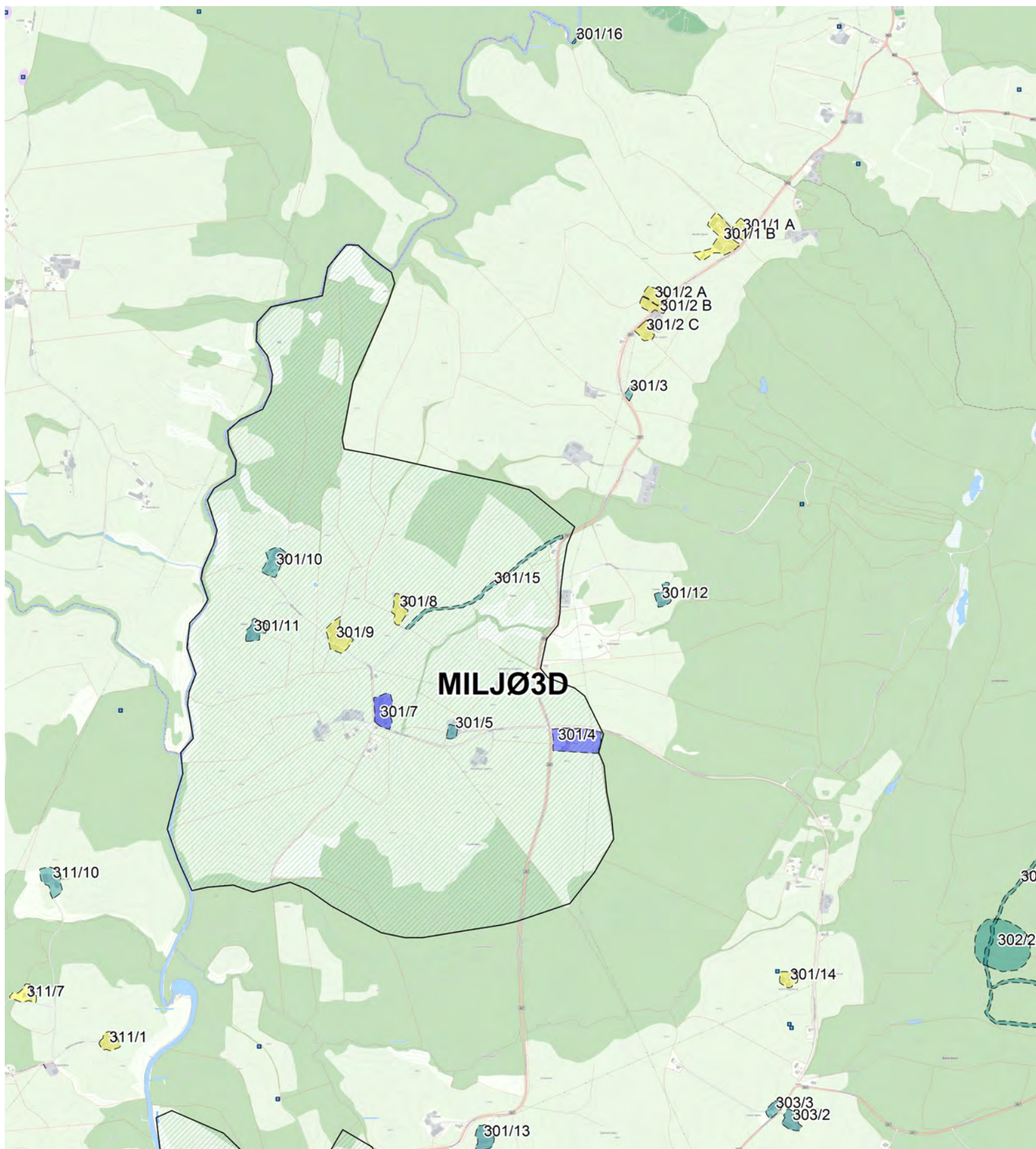
I øst langs Rømua er det delvis bevart ravinelandskap og flere mindre bruk med eldre bebyggelse.

Forslag til forvaltning

I Hammeren-området bør LNF området suppleres med vernebestemmelser som ivaretar landskapstrekk, gårdstun og enkeltbygninger.

Området ved Refsum bør opprettholdes som LNF-område, og det bør tilstrebes å opprettholde dagens bebyggelsesstruktur.

Hovedbygningen på Refsum Søndre bør reguleres til bevaring.

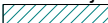

Kulturminner

 Kulturminne VK2

 Kulturminne VK3

 Kulturminne VK4

Kulturmiljø
 Kulturmiljø VK3

Områdekart

Vølneberg

0 200 400 600 800 m

5.2.2. Vølneberg

(Grunnkretsen Vølneberg 301)

Lokalisering

Vølneberg krets består av grenda Såkroken, som omfatter gårdene Egner Nordre, Egner Søndre, Vølner Lille, Flaen, Sæteren, Vølner Store, Vølneberg, samt Fjellet, utskilt fra Sørums prestegård. I tillegg hører gårdene Gjester og Bognerud til kretsen.

Kort historikk

Egner ble allerede i middelalderen delt i tre bruk, Nordre, Mellom og Søndre og ligger samlet i to tunklynger langs Egnervegen. Mellom og Nordre består av tre bruk. Søndre Egner består av fire bruk.

Vølner ble tidlig delt i to, de senere Vølner Store og Vølner Lille. Vølner Store er i dag delt i fem bruk.

Flaen og Sæteren kan ha blitt ryddet i middelalderen, men de blir ikke nevnt i skriftlige kilder før på 1600-tallet, begge er i dag delt i to bruk.

Vølneberg blir første gang nevnt på slutten av 1300-tallet, og ble etter hvert delt i tre bruk. Vatterud var opprinnelig en del av Vølneberg.

Fjellet og Dalen var husmannsplasser under prestegården. De ble solgt til brukerne rundt 1900.

Langs vegen østover mot Bølergrenda ligger Grindbakken som opprinnelig var plass under Vølneberg, men ble selveiende på slutten av 1700-tallet. Videre kommer man til Bognerud som antakelig ble ryddet i høymiddelalderen, og hvor de to brukene nå er slått sammen til ett.

Gjester, som i dag består av to bruk, ligger langs vegen sørover mot Lørenfallet. Gården er først nevnt i 1577 og har vært drevet gjennom hele senmiddelalderen.

Registreringer

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id52090	Det er registrert en gravrøys, som nå nesten er forsvunnet ved den tidligere radarstasjonen på Egneråsen, ellers er det ingen registrerte fornminner i kretsen	F

For fullstendig og oppdatert oversikt se kulturminnesøk.no

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Vølneberg		
301/1 A	Egner Nordre	VK4
301/1 B	Egner Mellom med hovedbygning fra 1800-tall	VK4
301/2 A	Egner Søndre Oppigarn med 1800 - talls hovedbygning	VK4
301/2 B	Egner Søndre Arstun med 1800 - talls hovedbygning	VK4
301/2 C	Egner Negarn	VK4

301/3	Nybakk ligger langs Egnervegen og er en liten stue fra ca 1900 med uthus, utskilt fra Oppigarn Egner. Bygningene er lite endra	VK3 øvre
301/4	Vølneberg gamle skole i sveitserstil fra 1863 og den nyere skolebygningen fra 1923 er godt bevart. Den eldste skolebygningen er noe endret, men er i ferd med å bli tilbakeført i 2015. Den nyere skolebygningen har ny kledning, nytt taktekke og ny dør og den opprinnelige utgangen med trappeveranda mot sør er fjernet. Uthus er noe endra Langs vegen Såkroken ligger de tre brukene på Vølneberg	VK2
301/5	Nordgarn Vølneberg med hovedbygning fra 2001 tegnet av arkitekt Gudmund Tangen på Framme. De fem brukene på Store Vølner med Søstu nærmest, videre bakenfor Nordstua, Arstun, Negarn og Vestigarn. Videre nordover ligger LilleVølner. Søstua har høyest verdi, de øvrige gårdene er del av kulturmiljø 3D.	VK3 nedre
301/7	Store Vølner - Søstua. Godt bevart, trolig 1800-talls hovedbygning med senere detaljer i sveitserstil, stabbur og flerdelt driftsbygning. På sørsiden av vegen ligger en sidebygning i dårlig stand, som hører til tunet.	VK2
301/9	Gårdsbruk Flaen - Våningshus fra 1865 som er sterkt ombygd på Flaen bnr 1 Nedflaen.	VK4
301/10	Nordgarn Sæteren, hovedbygning fra ca 1865 med låve og fjøs fra 1912. Mellom Nordgarn og Søgarn ligger det en gårdsdam	VK3 nedre
301/11	Søgarn Sæteren med hovedbygning fra 1930-tallet. Tømmer fra den tidligere tømmerstua fra 1800-tallet ble brukt i 1.etg. Struss i tømmer hvor grua er fjernet og taket er nytt, men vinduene er originale. Finnhøltet: boplass i skogsbeitet; her er det trolig rester etter hustuffer. Gammel ferdselsveg til Tangen gjennom skogsbeitet	VK3 nedre
301/12	Bruket Nedre Fjellet har våningshus, låve, stabbur og grisehus med sveitserstilspreget fra 1920-årene.	VK3 øvre
301/13	På Gjester øvre er det bevart våningshus fra 1915-20, veslebygning og låve, stabbur, samt grisehus i teglstein. Veslebygning ble sterkt ombygd i 2014	VK3 nedre
301/14	På Bognerud er våningshuset og stabbur fra første halvdel av 1800-tallet, men våningshuset er sterkt ombygd.	VK4
301/15	Dalsgutua - gammelt ferdselsfar i Såkroken.	VK3 nedre
301/16	Fløterdam i Slemdalsfossen ved Nord-Egner; fløterdam med tømmerrenne. Demning støpt i sement, bygget i 1920.	VK3 øvre

Kulturmiljø

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ3D	Kulturmiljø i Såkroken med Sæter, Vølnergårdene som består av de fem brukene på Store Vølner med Søstu nærmest, videre bakenfor Nordstua, Arstun, Negarn og Vestigarn, skolebygningene på Vølneberg og kulturlandskap med ferdselsfar. I nord er det spor etter husmannsplasser og skogsbeite.	VK3

Vernestatus/planstatus

Området er avsatt som LNF-område i kommuneplanens arealdel.

Vølneberg-Sæteren området er trukket frem som kulturmiljø av lokal verdi i *Grøntstruktur Romerike*.

Begrunnelse for vern

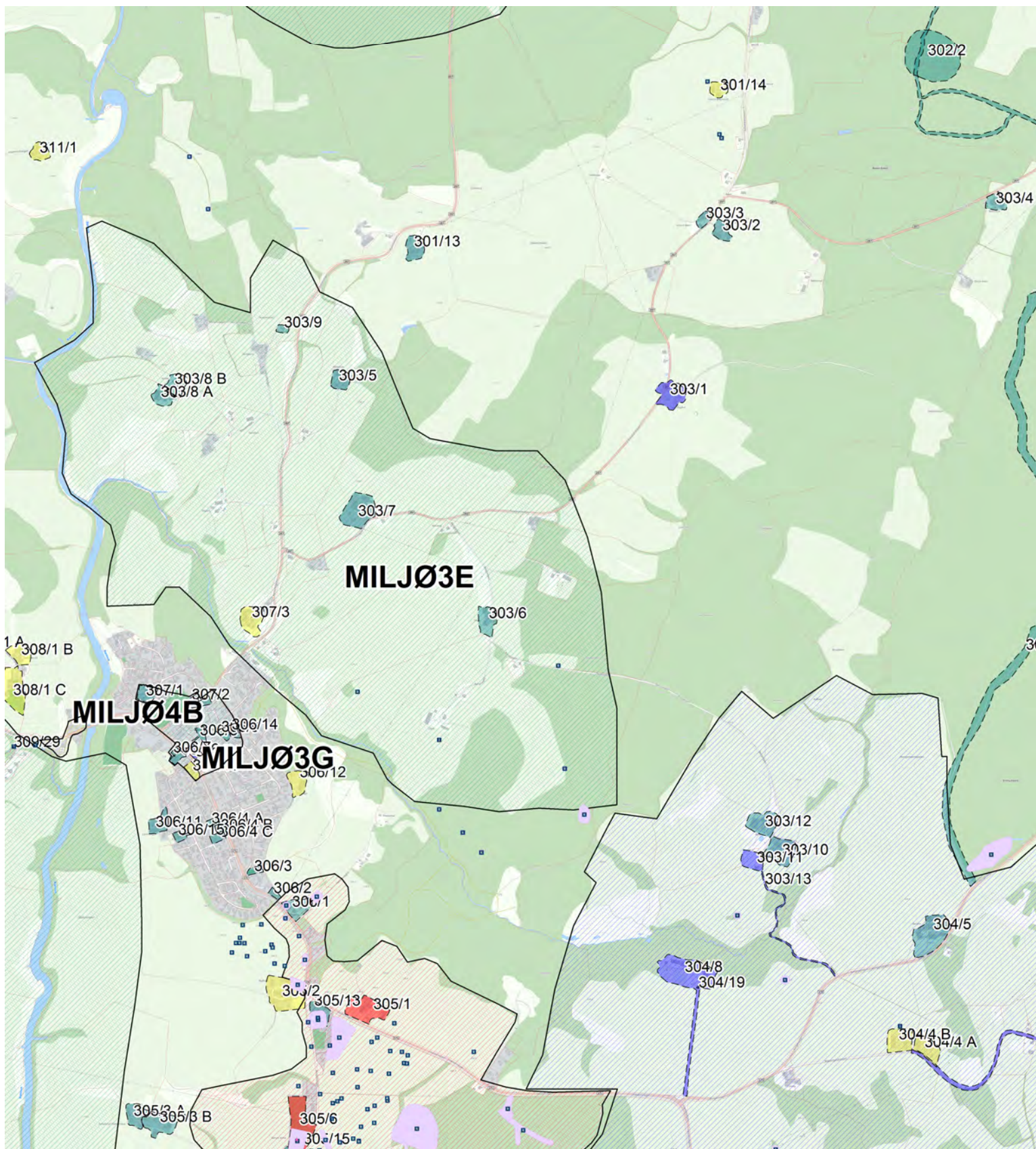
Jordbruksområdet fra Ullensaker grense mot Vølnermoen med de flerbølte tunene på Egner, Vølneberg skole og miljøet langs Såkroken med Vølneberg, Vølner, Flaen og Sæteren og med kulturlandskapet mot Rømua er et godt bevart kulturlandskap med lite spredt boligbebyggelse. Særlig viktig er området langs vegen Såkroken med til dels godt bevart gårdsbebyggelse og kulturlandskap.

Forslag til forvaltning

Området bør opprettholdes som LNF-område. Nye bygninger bør søkes tilpasset eksisterende tun og bebyggelsesstrukturer.

Det bør utformes en samlet plan for området. Her bør LNF-området suppleres med vernebestemmelser som ivaretar landskapstrekk, gårdstun og enkeltbygninger.

Hovedbygningene på Søstua Vølner, Vølneberg Framme og Vølneberg skole med begge bygningene bør vurderes regulert til bevaring.

Kulturminner

 Kulturminne VK1

 Kulturminne VK2

 Kulturminne VK3

 Kulturminne VK4

Kulturmiljø

 Kulturmiljø VK1

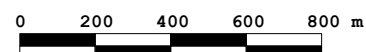
 Kulturmiljø VK2

 Kulturmiljø VK3

 Kulturmiljø VK4

Områdekart

Lørenfallet

5.2.3. Lørenfallet

(Grunnkretsene Åsgård 303, Hofsenga 306, Løri 307)

Lokalisering

Kretsen Åsgård ligger nord og øst for Lørenfallet og består av gårdene Åsgård, Bøler, Skea, Leikvoll, Norum og Berg.

Lørenfallet omfatter kretsene Løri og Hofsenga og omfatter hele tettstedet som ligger på grunnen til gårdene Løren og Hol. Kretsen omfatter også deler av Sørums prestegårds grunn med eiendommen Huseby.

Kort historikk

Gårdene i denne kretsen er nok av ulik alder. Åsgård og Bøler er antakelig fra vikingtid, mens Skea, Norum og Berg er blant de eldste gårdene.

Åsgård var en liten gård i middelalderen, lå øde etter svartedauden, ble gjenryddet på 1500-tallet og utvidet til å bli en relativt stor udelte gård.

Skea var en av de sentrale gårdene i Sørums i frem til middelalderen og ble delt i to på 1600-tallet. Skea ble rammet av et leirskred i 1768, hvor hele gården med både hus og innmark forsvant. Etter dette tok det noen år før gården ble gjenreist, da med til sammen ni bruk. I middelalderen var det kirke her.

Norum er etter navnet en svært gammel gård og ble delt i to i høymiddelalderen, Østre og Vestre Norum, som på 1700- og 1800-tallet ble delt opp i tilsammen ni bruk.

Bøler var delt i to før svartedauden, Østigarn og Vestigarn, som i dag er delt i fire bruk.

Berg er blant de eldste gårdene i Sørums og gården var delt i to før svartedauden. Berg består i dag av to bruk, Østigarn og Nordstun.

Løren var som nevnt en stor og sentral gård i Sørums inntil den ble rammet av jordras i 1794. Gården var blant de eldste i bygda og ble tidlig delt i to bruk, Nordre og Søndre Løren og disse igjen var delt i til sammen fire bruk med felles tun. Dette lå omtrent midt i nåværende Lørenfallet.

Nordre Løren fikk navnet Hol da man skulle ta opp gårdsdriften igjen etter leirskredet. Den er delt i to bruk Hol og Hofsenga. Søndre Løren er i dag to bruk, bruket Lørenenga og Nordre Løren eller det som kalles Lensmannsgården.

Tettstedet Lørenfallet har i hovedsak vokst opp på 1900-tallet. Det er som nevnt skjedd en stor vekst i antall boliger her i løpet av siste del av 1900-tallet, og relativt få kulturminner er bevart.

Registreringer.

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Det er ikke registrert fornminner i kretsen som utgjør Lørenfallet, noe som naturlig nok har sammenheng med at raset har tatt med seg det som måtte ha vært her.

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id12699, id70525	På Norum er det funnet to gravhauger () og () langs den gamle vegen til Vølner nordvest på eiendommen i nærheten av Mjønerudfossen.	F
id70446, id2945, id2946, id12645, id42332	På Skea er det flere registreringer, bl.a. et gravfelt mellom Skea og Berg (og flere gravhauger ved Holsbekken	F
id70448	På Berg er det registrert en gravhaug med diameter på 16 m som tidligere har vært brukt til potetkjeller	F

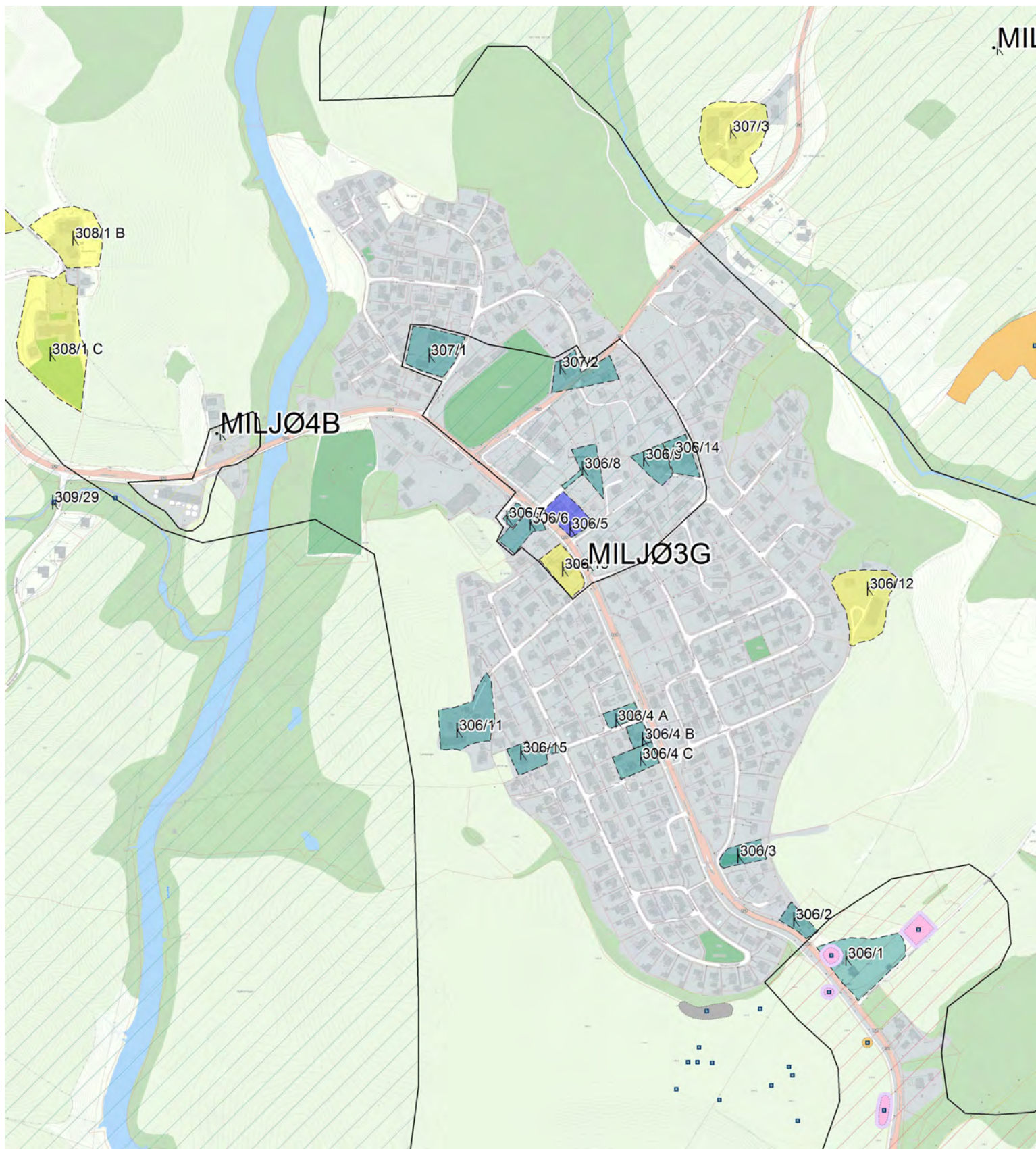
Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Åsgård		
303/1	Åsgård ligger langs Åsgårdsvegen, en grusveg mellom Skea til Bøler, og består av hovedbygning fra 1850, ombygd 1880 i sveitserstil, veslebygning som tidligere var hovedbygning på Arstun (da gården en periode var delt i to bruk), stabbur og låve fra 1900 og med teglsteinsfjøs påbygd i 1939. Ved tunet ligger en gårdsdam	VK2
303/2	Bøler Østigarn med hovedbygningen fra ca 1880, stabbur fra ca. 1900 og låve fra 1924.	VK3 øvre
303/3	Bøler Arstun. Den gamle hovedbygningen, som kan være fra midten av 1800-tallet bygd på i lengden i senere år	VK3 nedre
303/4	Bøhli er veslebygningen, kalt Gamlestua muligens fra 1800-tallet med våningshus og låve fra 1960-årene Skea-gårdene ligger spredt på gårdsområdet	VK3 nedre
303/5	Skeastua med gammel hovedbygning, en midtkammerbygning fra ca 1860, gammelt stabbur og låve fra 1939.	VK3 øvre
303/6	Skea Tomta med hovedbygning, stabbur og låve fra ca. 1916. Skea med nyere hus fra 1930-årene. Låve i svært dårlig forfatning og deler av denne ser ut til å være revet/sammenrast ut fra flyfoto. Hovedbygning og stabbur er i god stand, men hovedbygningen virker ombygget.	VK3 nedre
303/7	Leikvoll har en godt bevart hovedbygning fra 1887, låve fra 1905-40 og stabbur	VK3 nedre
303/8 A	Norum vestre /"Voldeng" med 1800-talls hovedbygning påbygd i 1928, låve med teglsteinsfjøs fra 1930-32 og stabbur fra 1945	VK3 øvre
303/8 B	Norum vestre/ "Jordet" som ligger i samme tun, har våningshus fra 1800-tallet og kårbolig fra 1929, skjul 1935 og stabbur fra 1912. Låven er revet	VK3 nedre
303/9	Sinastua er en godt bevart lita stue med uthus som ligger nord for Nordgarn Norum på en høyde langs hovedvegen. Bygningene er trolig fra 30 -tallet	VK3 øvre
303/10	Berg/Østigarn med en midtkammerbygning fra 1800-tallet, ombygd til sveitserstil i ca 1910 og rehabilitert i senere år. Videre er det bryggerhus fra 1870-80-årene og låve/fjøs fra 1898-1905, stabbur og lafta sidebygning	VK3 øvre

303/11	Berg/Arstun (Berg Østigarn og Nordgarn 303/10,12), hovedbygning på Arstun antakelig fra begynnelsen av 1800-tallet, uvanlig intakt men i dårlig stand	VK2
303/12	Berg Nordstun med hovedbygningen i alle fall fra før 1860, da den ble flyttet til nåværende plass, påbygd i to etasjer i 1940, sidebygning og stabbur fra 1914. Nyere driftsbygning fra 1980-90-tallet	VK3 nedre
303/13	Gammelt ferdselsfar mellom Berg og Borgenvegen	VK3 nedre

Kulturmiljø

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ3E	Kulturmiljø Norum - Leikvoll. Rasgrop med Holsbekken som sentralt element i bunn og ravinlandskap mot Rømua og gjenværende bebyggelse etter raset, blant annet gårdene Norum, Skea, Leikvoll og Hol. Ved Skea er det registrert et kirkested fra middelalder, men nøyaktig plassering av dette er ikke kjent. Det er også registrert en automatisk fredet gravhaug øst for Skea.	VK3

Kulturminner

- Kulturminne VK2
- Kulturminne VK3
- Kulturminne VK4

Kulturmiljø

- Kulturmiljø VK1

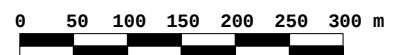
Kulturmiljø VK3

Kulturmiljø VK4

Detalj kart

Lørenfallet sentrum

Nyere tids kulturminner

Det er relativt få eldre bygninger igjen i Lørenfallet, noe som selvsagt skyldes at det i 1900 kun var sju bolighus her mot rundt 300 i dag.

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Hofsenga		
306/1	Huseby, villa-preget laftet hovedbygning fra 1880-90årene i sveitserstil, skjul - bygningsmasse i dårlig forfatning. Gravhaug nordvest for tunet. Hovedbygningen ble produsert av Strømmen Ferdighus.	VK3 øvre
306/2	Vestheim – bolighus stabbur og verksted. Bolighuset er ombygd. Et av de eldste husene, utskilt fra Huseby i 1902	VK3 nedre
306/3	Misjonshuset, tomt utskilt i 1900. Opprinnelig bygget som arbeiderlokale. Misjonshus fra 1913, barnepark fra 1982 og senere barnehage	VK3 nedre
306/4	Villaer langs Haldenvegen som alle har	VK3 nedre
306/4 A	Villa Nordstrand, langs Haldenvegen, Damvegen 1.	VK3 nedre
306/4 B	Villa Løken, langs Haldenvegen, Damvegen 2	VK3 nedre
306/4 C	Villa Østlund, langs Haldenvegen, Skoglundvegen 10A - et av få av de eldste bolighusene med opprinnelig tomtestørrelse.	VK3 nedre
306/5	Sørum meieri fra 1882, i drift fra 1885. Uthus bak bygget av uvisst alder. Meieriet er regulert til bevaring (Planid 131 Lørenfallet sentrum).	VK2
306/6	Møllebygning – Sørum meieris mølle fra ca. 1916. Var elektrisk mølle og er bygget om til leilighetsbygg. En del endret.	VK3 nedre
306/7	Lena Nøvigs butikk – bolig og forretningsgård fra ca 1955, opprinnelig med bank og forretningslokaler i første etasje, bolig i annen.	VK3 øvre
306/8	Villa Tiriltoppen – Haldenvegen 315, arkitekttegnet moderne enebolig og garasje fra 1962 i funkisstil. Godt bevart og lite endret. Bjørkeallè opp til huset.	VK3 øvre
306/9	Villa Varde – Holsvegen 24 Villa i jugendstil 1920. Påbygg i sør. Materialer fra et eldre bygg på Nedre Hekseberg ble på 90 - tallet brukt til å bygge en garasje i samme stil som bolighuset og til å restaurere vinterhagen	VK3 øvre
306/11	Lørenenga med våningshus fra 1800-tallet som er ombygd og stabbur fra ca. 1880	VK3 nedre
306/12	Holsenga – Hovedbygning 1944, låve 1937, stabbur 1940. Det gamle våningshuset stod i søndre del av tunet	VK4
306/13	Butikklokale i Allévegen 1, Lørenfallet; pusset opp utvendig 2015. Har vært samvirkelag, bygningen ble oppført i 1927, påbygget mot vegen i 1961 og påbygget igjen i 1971. Det har vært butikk på tomte i over hundre år. Det var feriekoloni i bygningen på 1920-tallet og det har vært privat middelskole i bygget i mellomkrigstiden	VK4
306/14	Bolighus og garasje i Hoelsvegen 26. Svært godt eksempel på funkisstil, trolig fra 1970 -tall. I svært god stand, helhetlig preg og lite endra.	VK3 øvre
306/15	Boligtomt Lørenfallet, i sin opprinnelige størrelse. Bolighus og uthus fra etterkrigstiden	VK3 nedre

Løri

307/1	Nordre Løren – Lensmannsgården med hovedbygning, sidebygning og vognskjul fra siste halvdel av 1800-tallet. Hovedbygningen ombygd på 1920-tallet med en påbygd fløy i øst, arkene på taket ble endret til oppløft og det åpne inngangspartiet ble innbygget. I senere tid er det bygget på en overbygd veranda i forlengelsen av fløyen. Stort gammelt tuntre midt på tunet og gårdsdam	VK3 øvre
307/2	Villa Granheim. Funkisvilla fra 1949, med butikk i sokkeletasje i søndre del av huset. Nyere tilbygg. Lagerlokale tilhørende butikken (T&B Hansen) på andre sida av Egnervegen	VK3 nedre
307/3	Hol – Hovedbygning 1800-talls, ombygd 1933, sidebygning, stabbur 1940 og låve 1954	VK4

Kulturmiljø

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ3G	Lørenfallet sentrum, med tidligere meieri, mølle, butikker, lensmannsgård og eldre bolighus.	VK3
MILJØ4B	Verksted - mølle, smie og luteri. Verksted- og håndverksvirksomheter på vestsida av brua over Rømua i Lørenfallet. Smie fra slutten av 1930 -tallet med hovslagerverksted (53/21,23), snekkerverksted og luteri (53/28) på nordsida og mølle fra 1951 (53/24, 37) på sørsida av Sørumsandvegen.	VK4

Vernestatus/planstatus

Området som utgjør kretsen Åsgård er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel.

Lørenfallet ble regulert ca 1960. Sørums meieri er regulert til spesialområde bevaring.

Begrunnelse for vern

Området består av jordbrukslandskap med til dels lang bosetningshistorie. Det store leirskredet i 1768 har satt sitt preg på landskapet i deler av området, med tydelige spor etter raskanten. Flere av gårdene har godt bevarte gårdstun, dette gjelder i særlig grad Åsgård. Hovedbygningen på Arstun Berg er klart verneverdig og burde vært reddet tidligere. I dag kan det dessverre se ut som om forfallet er kommet for langt til at istandsetting er mulig innenfor økonomisk forsvarlige rammer.

Lørenfallet har vokst fra et par hus til flere hundre i løpet av drøyt hundre år. For å kunne formidle stedets historie og utvikling at det viktig at det blir bevart noen bygninger selv om de ikke er spesielt verneverdige i seg selv. I Lørenfallet er det lite igjen av gammel bebyggelse, men de fire gårdstunene med til dels nye og ombygde hus, viser godt hvordan bebyggelsen vokste frem først på raskanten og siden langs vegen nede i rasgropa. Her står ennå meieribygningen, møllebygningen og den godt bevarte kombinerte bolig- og butikkbygningen fra 1955(Lena Nøvigs butikk) som var en viktig del av stedets sentrum.

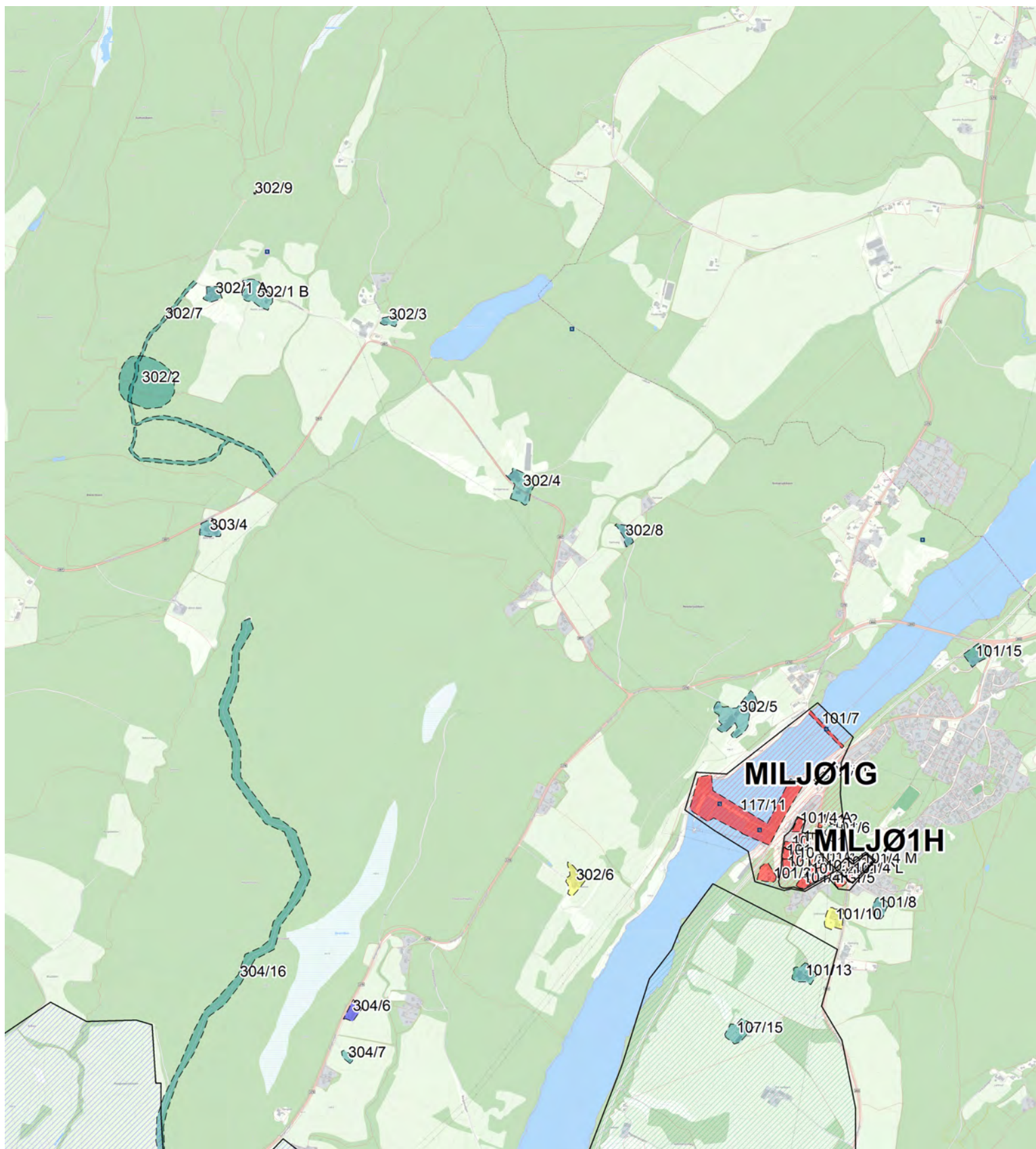
Forslag til forvaltning

Området bør opprettholdes som LNF-område. Det er viktig at sporene etter raset i 1768 forblir synlige i landskapet.

Av kulturmiljøer som bør vernes særskilt er tunet på Åsgård som bør vurderes regulert til spesialområde bevaring.

Det bør undersøkes om det er mulig å redde hovedbygningen på Arstun Berg.

Det bør vurderes å regulere møllebygning og Lena Nøvigs butikk til spesialområde bevaring. Likeledes bør de gjenværende eldre bolighusene, spesielt villaene i Damvege, villa Titiltoppen og villa Varde vurderes bevart i forbindelse med en eventuell gjennomgang av reguleringsplaner for Lørenfallet

Kulturminner

 Kulturminne VK1

 Kulturminne VK2

 Kulturminne VK3

 Kulturminne VK4

Kulturmiljø

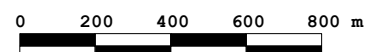
 Kulturmiljø VK1

 Kulturmiljø VK2

 Kulturmiljø VK3

Områdekart

Hellesjø

5.2.4. Hellesjø

(Grunnkretsen Hellesjø 302)

Lokalisering

Hellesjø krets ligger i den nordvestre delen av Sørumsdal, fra Jultonaasen til Glomma og fra Nes-grensen til grensen mellom Fosserud og Tokerud. Kretsen består av gårdene Simarud, Neslerud, Fosserud, Torbjørnsrud, Hellesjø og Julton.

Kort historikk

Gårdene her på vestsiden av Glomma er ryddet i middelalderen og rydningene fikk navn som endte på -rud. Hellesjø og Julton kan være noe eldre. Alle gårdene ble lagt øde etter svartedauden og ble ryddet på ny på 1500- og 1600-tallet. De fleste gårdene ble selveiende på begynnelsen av 1800-tallet etter å ha vært leilendingbruk under Sørumsdal kirke.

Julton ble delt i tre bruk på 1800-tallet, Øvre Julton, Nedre Julton og Jultonstua.

Hellesjø ble også delt i to bruk i 1800, Øvre og Nedre Hellesjø.

Torbjørnsrud har vært drevet som ett bruk fra 1800, før det var det to brukere en periode.

Simarud ble delt i to allerede i 1830-årene og den ene halvdel ble lagt til nabogården Neslerud. I senere tid er det skilt ut en del boligtomter. Småbrukene Fjellstad og Fjellvang ble bygd opp der plassen Simarudstua lå tidligere. Brukene ble skilt ut i 1917 og 1922.

Neslerud ble i 1923 kjøpt opp av Haneborg-slekta fra Aurskog og inngikk i et større eiendomskompleks. Det ble drevet næringsvirksomhet i tilknytning til gården, bla. mølle og garveri. Eiendommens rettigheter til fossefallene ble overtatt av andre familiemedlemmer, som til sist solgte til Akershus amt i 1914. Fra gården er det skilt ut en del villaer. Fosserud ble selveiende i 1834 og har hatt bare ett bruk.

Registreringer.

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id22079	Det er registrert to fangstgroper på Julton	F
id111578	Ved Simerud er det registrert et røysfelt	F

For utfyllende opplysninger se kulturminnesøk.no

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Hellesjø		
302/1	Det er bevart gamle våningshus både på Øvre og Nedre Julton, og begge er istandsatt i tradisjonell stil:	
302/1 A	Våningshus på Øvre Julton med tømmerkonstruksjon og muligens også eldre materialer synlig innvendig. Huset er påbygd mot tunet i nyere tid.	VK3 nedre
302/1 B	Gammelt og nytt våningshus og nederste deler av gml. stabbur på Nedre Julton. Det eldste huset ombygd i utpreget sveitserstil og med påbygd 2.etasje med innbygget glassveranda i annen etasje over inngangsparti. Det ble bygget nytt moderne våningshus i 1982, arkitekt Torbjørn Sletvold.	VK3 øvre

302/2	Langs den gamle vegen mellom Julton og Bøler ligger tuftene etter plassen Jenshus bebodd 1841 – 1900. Her er ennå spor etter den første boligen, en huk, dvs. en jordgravd bygning.	VK3 øvre
302/3	Øvre Hellesjø. Våningshus i 1 etasje med loft, eldste deler trolig fra 1700 -tallet og seksvegget tømmerlåve med laftet fjøs fra siste halvdel av 1800-tallet bygget i ei lengde i løetype som var vanlig på husmannsplassene; godt bevart. Stort tuntre.	VK3 øvre
302/4	Torbjørnsrud har bevart hovedbygning, en midtkammerbygning fra ca 1840, stor vinkellåve fra 1924, stort stabbur med utkraget 2. etg fra 1900-tallet, veslebygning og sidebygninger (bryggerhus) i reisverk og teglsten, stående på rekke. Veggen går gjennom tunet som opprinnelig.	VK3 øvre
302/5	Neslerud med bevart hovedbygning fra 1840 og stort stabbur fra 1894, en stor låve fra 1918 og en sidebygning.	VK3 øvre
302/6	Fosserud med våningshus fra 1800-tallet, visstnok av søkketømmer, ombygd ca. 1900 i 1 1/2-etasjes sveitserstil som senere er noe ombygd.	VK4
302/7	Gammelt ferdselsfar mellom Julton og Bøler. Ligger som skiløype, del av Stomperudløypa i dag.	VK3 nedre
302/8	Hovedbygningen på Fjellvang i sveitserstil; lite endra. Huset står ubebodd og det er bygget nytt bolighus på plassen.	VK3 nedre
302/9	Jutulstein. Steinblokk som jutulen i Nes etter sagnet skal ha kastet i sinne over kirkeklokkene i Sørums. Steinen ligger like ved Stomperudløypa	VK3 øvre

Vernestatus/planstatus

Området er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel.

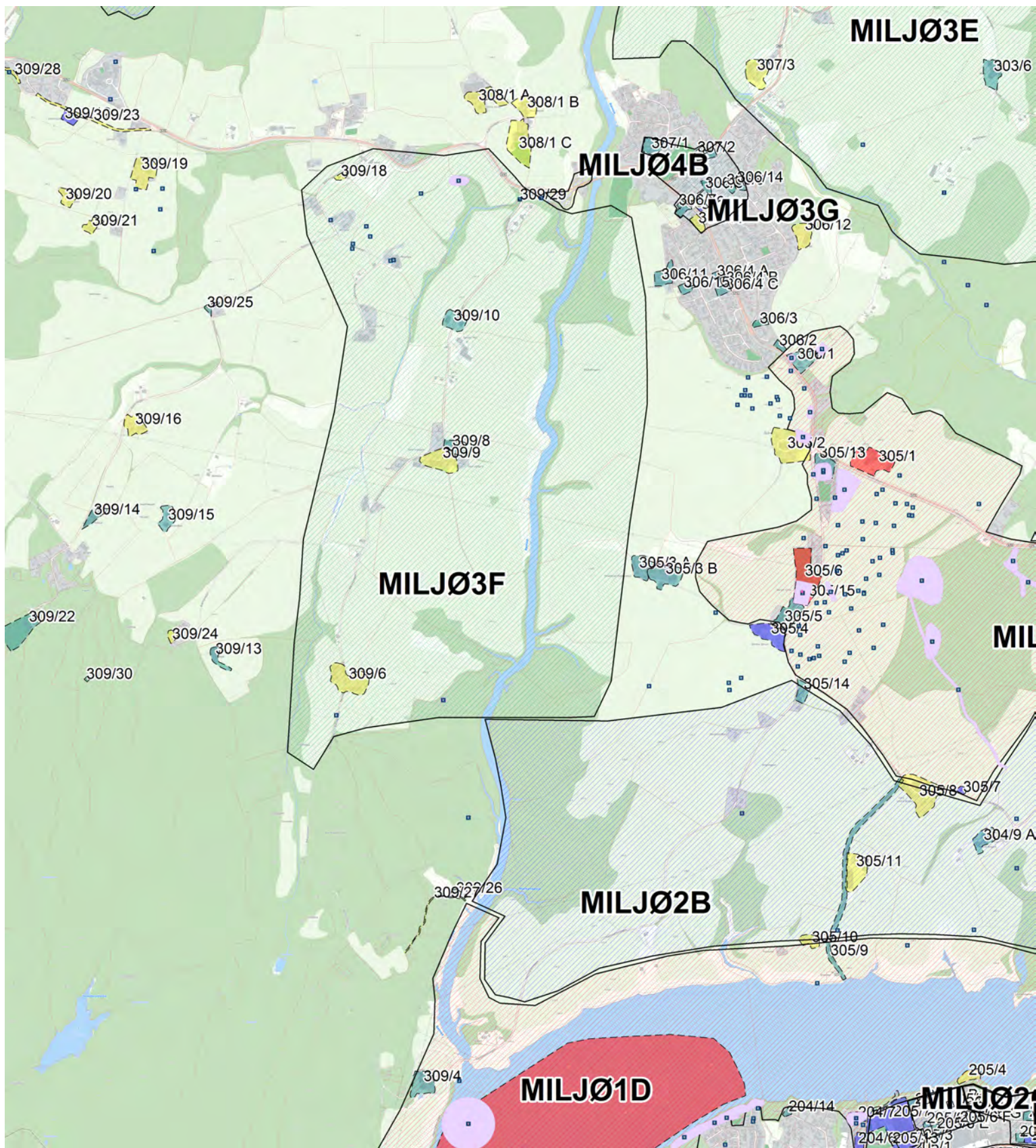
Begrunnelse for vern

Området, som i stor grad er preget av jordbrukslandskap med lite spredt boligbebyggelse og oppdelt av partier med skog og utmark, er godt bevart, i indre deler tildels med grusveger som fremdeles passerer gjennom gårdstunene.

Av verneverdige miljøer kan nevnes de godt bevarte gårdstunene på Øvre og Nedre Julton, Øvre Hellesjø og Torbjørnsrud.

Forslag til forvaltning

Området bør opprettholdes som LNF-område.

Kulturminner

- Kulturminne VK1
- Kulturminne VK2
- Kulturminne VK3
- Kulturminne VK4

Kulturmiljø

- Kulturmiljø VK1
- Kulturmiljø VK2
- Kulturmiljø VK3
- Kulturmiljø VK4

Områdekart

Lisgarden og Sørumsletta vest

0 200 400 600 800 m

SØRUMKOMMUNE

5.2.5. Lisgarden og Sørumsletta vestre del

(Grunnkretsene Ålgård 305, Lisgarden 309)

Lokalisering

Området Lisgarden omfatter gårdene, Bæregg, Sørli, Merli og Nordli, Sørvald og Hammeren. (Hammeren gårdene er omtalt under Sørumsand og omegn grunnet tilknytningen til Bingen lenser).

Vestre del av Sørumsletta, som omfatter kretsen Ålgård. Kretsen består av gårdene Blakersund, Sørum prestegård, Ålgård, Sørum, Solberg, Bingen vestre, Bingen mellom (Bingen østre hører inn under kretsen Val).

Kort historikk

Lisgarda er navnet på grenda som omfatter gårdene langs Bæreggvegen. Li-gården ble tidlig

delt i Sørli, Merli og Nordli. I likhet med Li-gårdene var også nabogården i sør Bæregg, bosatt i jernalderen, og alle gårdene ble drevet videre etter svartedauden.

Lisgarda har etter hvert også blitt oppdelt innbyrdes. Bæregg ble delt i to bruk i 1806, Sørli ble delt opp på 1700 og 1800-tallet og består i dag av tre bruk Teie, Sørli og bnr 1+5, samt tunet etter Nordgarn. I tillegg til disse er det skilt ut og dyrket opp en rekke eiendommer i den tidligere utmarka mot vest langs det som heter Bakkevegen. Dette er Sørlihagen, Løkka, Sørlibråten, Fjeld, Bakke og Bakketun.

Merli ble delt i to på 1600-tallet og er siden delt opp i til sammen fire bruk, Nordre, Søndre og Vestre samt Merlienga. De to førstnevnte ligger langs Bæreggvegen hvor det opprinnelige tunet lå, mens de to andre er nyere bruk og ligger ved Bakkevegen. Fra Merli er skilt ut brukene Monsrud, Nyhus, Lund, Merlihagen og Bakenga, samt en rekke mindre boligeiendommer.

Sørvald er en gammel gård, som lå nede etter svartedauden. Den inngikk siden i prestegårdsjorda og hadde samme gårdsnummer som denne. I 1701 ble Sørvald nevnt som husmannsplass under Prestegården. Det ble bygd skole her i 1865 og på 1930-tallet ble det skilt ut bureisingsbruk her.

I Sørum Herred bind 1 står det at skolehus på Sørvald ble reist i 1862

På Blakersund og Imshaug har det vært bosetting lenge, antakelig knyttet til sundstedet over Glomma. Blakersund er kjent fra middelalderen og har bestått av to bruk fra 1700-tallet. Imshaug inngår i de tidlige jordbruksbosettingene sentralt i Sørum. Gården har vært delt i to bruk fra 1679, men er nylig slått sammen til ett.

Borgen har innmark på Sørumsletta, utmark og skog i nordøst. I dette området lå det mange husmannsplasser, ti på det meste. Disse er senere dels blitt egne bruk, som Moen, men har for det meste gått inn i hovedbruket. På Jena står husene fortsatt etter at den siste av brukerne døde i 1999.

Gårdene Sørum Prestegård, Ålgård og Sørum er svært gamle gårder, Smedsrud og Solberg er nyere enheter, som antakelig er skilt ut fra Sørum.

Sørum prestegård het opprinnelig Huseby og har vært prestegård fra høymiddelalderen.

Ålgård var en periode på 1800-tallet delt i tre men er nå samlet i et bruk.

Gården Sørum ble på 1700-tallet delt i to bruk, Nordre og Søndre Sørum. Smedsrud ble delt i to og etter hvert i fire på 17-1800-tallet. Av disse er det nå to bruk igjen, Arstun bnr 2 og bnr 1 tidligere Hansstun.

Solberg ble skilt ut fra Sørums Nordre på 1800-tallet og ble et senter i det daværende lensegodset.

Bingen-gårdene er som nevnt gamle og to av dem het opprinnelig Rjoðokull.

Gårdene ble selveierbruk i løpet av 1800-tallet. I dag er det fem bruk på Bingen som foruten de tre hovedbrukene er eiendommene Søndre Bingen og Elverhøy. I dette området langs Glomma har det tidligere ligget en rekke husmannsplasser, de fleste knyttet til lensene. Av disse er det nå bare Elvestad og Furulund som har bebyggelse.

Registreringer

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Lisgarden		
id22475,	På Bæregg er det registrert en fangstgrop/dyregrav 700m	F
id32355	s/ø for tunet og en gravhaug 300 m øst for tunet	
id42319,	På Merli ligger et gravfelt med 6 gravhauger, like sør for	F
id72647	Haldenvægen ved Nordlibakken, samt bosettingsspor	
id101942,	På Sørvald er det registrert bosettingsspor flere steder	F
id103340		
id22077,	På Vårums er det registrert tre fangstlokaliteter/dyregraver	F
id3015,		
id70523		
Ålgård		
id70445,	Gravhaugen på Huseby rett før bakken ned til Lørenfallet.	F
id15962	Denne haugen har en diameter på nesten 20 meter og er blant de større på Romerike. Like ved ble det ved en større arkeologisk undersøkelse funnet bosetningsspor med stolpehull, kokegroper og ildsteder. 12 av stolpehullene viste et langhus på minst 20 meter	
id106664	Øst for Sørums skole er det funnet tilsvarende funn, men i enda større omfang i forbindelse med planer om bygging av barnehage med over 400 stolpehull, 24 kokegroper, ildsteder og flere mulige graver	F
id158910	Litt lenger sør, øst for Sørums søndre er det også funnet bosetningsspor	F
id171992	Rett nord for kirkegården er det funnet en kokegroplokalitet	F
id160907	Ved Bingshagan er det registrert en gravhaug	F
id85061	Sørums kirke er en middelalderkirke fra slutten av 1100-tallet i <u>romansk</u> stil (automatisk fredet). På vestportalens dør, som har <u>gotiske</u> gangjern, henger en romansk dørring og et alenmål. Døpefonten er i <u>klebersten</u> . Alteret og prekestolen er fra ca. 1600 i renessansestil. Utenfor kirken står to solkors og en avlang stein som er satt sammen. Disse gravmælene er de eldste som finnes i Akershus og er antakelig fra middelalderen. Sør for kirken ligger Sørums-gårdene, et av landets største gods. En rose var adelsvåpenet, og den brukes nå som kommunevåpen. Sørums historie er nær knyttet til Suderheimsætta som døde ut med Gørvel Fadersdatter i 1605. Hun testamenterte sine mer enn 600, tildels meget store gårder til kong Kristian IV, deriblant Suderheim.	F

Heller ikke på Solberg eller på Bingen-gårdene er det registrert mange fornminner. Med unntak av noen få løsfunn er det kun på Øst-Bingen at det er registrert faste fornminner.

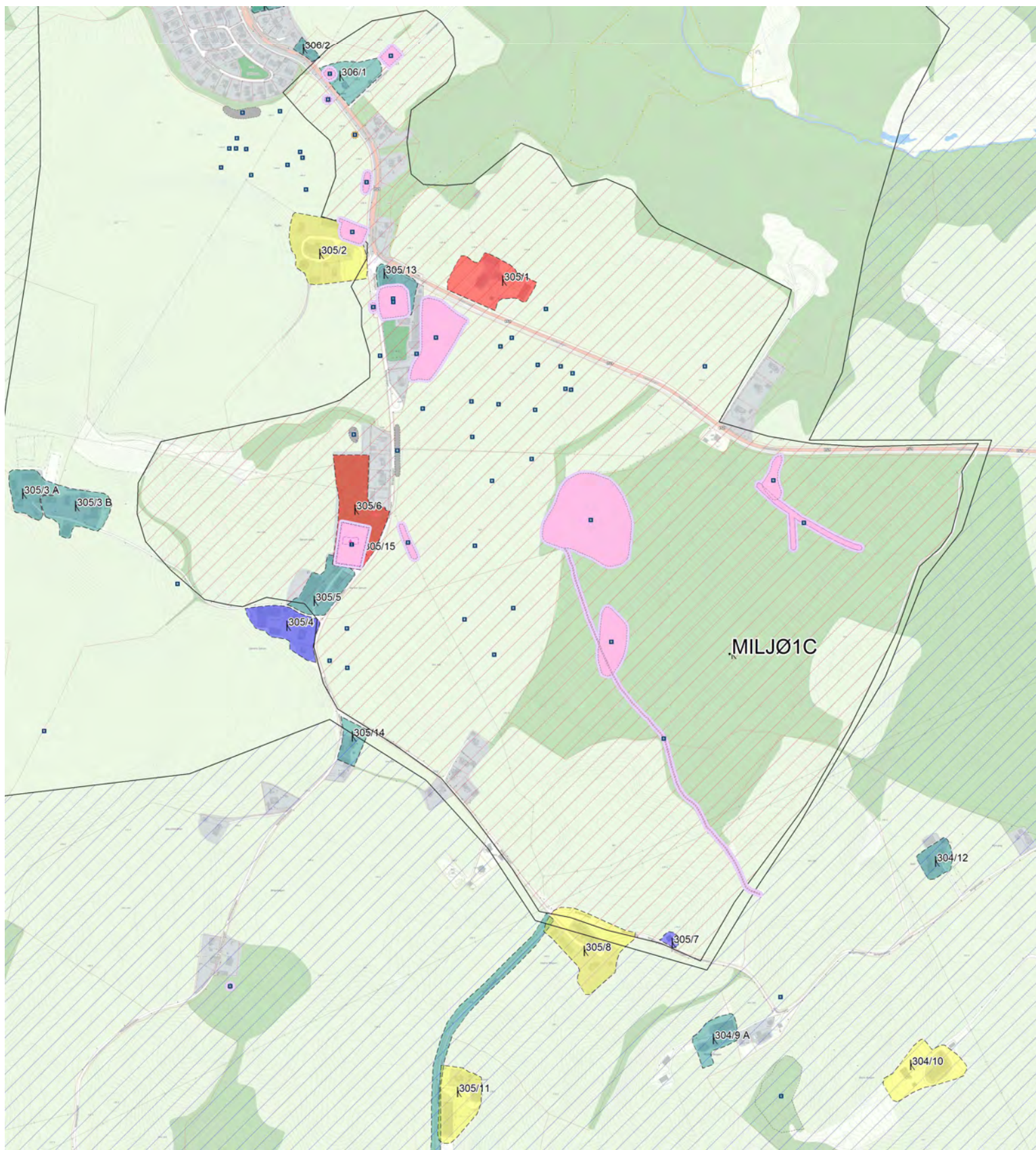
Løsfunn:

id213905	På åkeren øst for Sørums skole, på eiendommen til Sørums prestegård er det funnet en rekke innleveringspliktige løsfunn. Blant annet et vektlodd av bly, spenner, fibler og beslag fra førreformatorisk tid og flere innleveringspliktige mynter	F
id216618	På åkeren nord for Ålgård er det funnet en rekke løsfunn beslag, spenner og et vektlodd () fra førreformatorisk tid i tillegg til flere mynter.	F
id 213882	Det er også funnet løsfunn på eiendommen til Sørums søndre, blant annet en ringspenne	F
id216570	Og på eiendommen til Sørums nordre er det også funnet flere løsfunn, blant annet en del av en fibula med krypdyrdekor	F

(Nyere tids kulturminner)

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Lisgarden		
309/6	De to Bæregg-gårdene ligger ytterst på ryggen langs Rømua.. Det er stort sett hus fra 1900-tallet og de som er eldre er sterkt ombygd	VK4
309/8	Nordgarn Sørli. Den tidligere hovedbygningen på er en midtkammerbygning, fra 1800-tallet, ombygd ca 1900	VK3 øvre
309/9	Søgarn Sørli (tidl.) bnr. 1. Hovedbygning fra ca. 1860, senere ombygd. Det er bevart en (to) eldre låver	VK4
309/10	Merli - Nordgarn med ombygd hovedbygning fra 1915 med halvvalmet tak og arker på hver langside, stabbur i tømmer (industrialt) fra tidlig 1900 - tall som er godt vedlikeholdt med Sørumsandstein på taket, lite endret låve fra 1947 og sidebygning. Bryggerhus på høyre side av vegen med vindfang langs hele huslengden - spesielt i sitt slag i Sørums og i god stand. Godt eksempel på firkanttun.	VK3 øvre
309/12	På Sørvald står skolebygningen fra 1865, 1862 godt bevart. Har også vært herredshus. Det er et av de eldste og best bevarte husene i Vesterskauens krets	VK2
309/13	Sørlihagen. Småbruk, tidligere plass utskilt fra Sørli i 1896. Har bevart våningshus fra 1800-tallet, stabbur 1917 og låve fra 1927. Våningshuset er i sveitserstil, en del på- og ombygd. Det er bygget på arker på begge sider og en glassveranda på østsiden av huset er revet og erstattet med en overbygget veranda. Rester av uteløpe i åkeren.	VK3 nedre
309/14	Sørlibråten (er også oppført som Sørliykkja i kart) er et annet småbruk med godt bevarte bygninger, våningshus 1895, stabbur 1933 og låve 1910 med steinfjøs 1913. Tidligere plass, utskilt fra Sørli i 1837, bebygd ca 1870	VK3 øvre
309/15	Fjeld, tidligere Bråten er et bruk, tidligere plass utskilt fra Sørli i 1822, med godt bevart våningshus og låve oppført i 1932 og stabbur fra 1920.	VK3 øvre

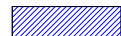
309/16	Bakke er også tidligere husmannsplass, men nå et middels stort bruk. Våningshus, stabbur, sidebygning og låve fra 1900-tallet, en del ombygd.	VK4
309/18	Nyhus, med våningshus fra 1905, er en del ombygd	VK4
309/19	De tre bureisingsbrukene på Sørvald som alle har: Vårum utskilt i 1936 og har delvis bevart bebyggelse fra mellomkrigstiden	VK4
309/20	Løken, utskilt i 1936 og har delvis bevart bebyggelse fra mellomkrigstiden	VK4
309/21	Skau ble utskilt i 1936 og har delvis bevart bebyggelse fra mellomkrigstiden.	VK4
309/22	Ved Dammyra ligger skytebanen etablert tidlig på 1900-tallet og skytterhuset, bygget på dugnad i 1954.	VK3 nedre
309/23	Sørvaldvegen - gml.ferdselsveg	VK4
309/24	Hyttebebyggelse Sørlifjellet. Hytte i funkisstil, lite endra og godt ivaretatt. Godt eksempel på lite endra fritidsbebyggelse i funkisarkitektur	VK4
309/25	Fritidsbolig og uthus fra 40-50 - tall i Bakkevegen 103	VK3 nedre
309/26	Svartevja - plass på vestsida av Rømua. Rester etter hustuffer. Grunnmur igjen fra bygning der Milorg samlet seg 8. mai	VK3 øvre
309/27	Gammelt vegfar mellom Svartevja og Linnerud	VK4
309/28	Vegfar ved Knatten som danner en åpen glenne i bratt lende mellom to østvest-gående høyderygger. Trolig er veganlegget rester etter en gammel vei som har ligget der Sørvaldvegen og Haldenvegen går i dag. Hentet fra Askeladden - id25722	VK4
309/29	Brufundament over Melibekken. Hentet fra Askeladden id35607.	VK4
309/30	Sagenhytta. Var øvingsplass for hjemmestyrkene under andre verdenskrig. Rester av grunnmur, portstolper og flaggstangfundament. Sør for Sørums skyttebane.	VK3 øvre

Kulturminner

	Kulturminne VK1
	Kulturminne VK2
	Kulturminne VK3
	Kulturminne VK4

Kulturmiljø

	Kulturmiljø VK1
	Kulturmiljø VK2
	Kulturmiljø VK3

Detaljkart

Sørums kirke

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Ålgård		
305/1	På Sørums prestegård står det en hovedbygning fra 1830-årene, et stabbur sannsynligvis fra 1860-årene, forpakterbolig fra ca 1900 og driftsbygning fra 1961	VK2
305/2	Ålgård har hovedbygning fra 1880 årene (nordvest på tunet), sterkt ombygd, mursteinsfjøs fra 1927, ellers er husene nye	VK4
305/3 A	Smedsrud bnr. 4. Hovedbygning fra 1930, låve med fjøs fra 1885, 1900-talls stabbur, eldre sidebygning og et teglsteinshus med blikktak	VK3 nedre
305/3 B	På Smedsrud bnr. 1 er våningshuset fra 1939 - ombygd, låve med fjøs i tegl (i vinkel på låven) og tømmer med teglsteinstak fra 1885-1915, stabbur fra 1915 og tuntre. På Nilsstua, det nedlagte bruket som ligger under 34/1, står hovedbygningen, en eternittkledd midtkammerbygning i halvannen etasje fra 1800-tallet.	VK3 nedre
305/4	Sørums søndre. Hovedbygning fra 1870-årene (tak noe ombygget men ellers lite endra), låve fra 1880 med teglsteinsfjøs fra 1900, stort lafta stabbur angivelig fra 1787 iflg. inskripsjon i tømmeret, kårbolig fra 1920 - tallet og skjul. Alle bygg i svært god stand og med høy kulturhistorisk verdi. Godt og sjeldent eksempel på storgård av høy kulturhistorisk verdi. Sørums gårdene var sete for Sudheimsætta. Gården ble delt i Søndre og Nordre tidlig på 1700 - tallet. På denne tiden var Sørums Søndre kappelangård	VK2
305/5	Nordre Sørums med hovedbygning fra 1870, eldre sidebygning fra 1860 (med nytt tak og noen vinduer skifta ut), stabbur fra 1870-80 årene, ombygd låve og fjøs fra 1936-39 og et annet lite bygg vest for driftsbygningen på Nordre Sørums.	VK3 øvre
305/6	Sørums kirkegård med romansk middelalderkirke i stein fra siste halvdel av 1100 - tallet og middelalderkirkegård som er automatisk fredet (id85061), i tillegg nyere kirkegård og kapell.	VK1
305/7	Kornmagasin ved Vest-Bingen. Tidligere Sørums Sogneselskaps kornmagasin, et beredskapslager i tilfelle uår eller liknende. Det var basert på frivillig "innskudd" av korn fra gårdene i bygda slik at bygdefolk kunne låne mot en rente betalt i korn. Systemet var ikke noen suksess og ordningen varte bare fra 1830-47, da bygning og innhold ble solgt og flyttet til Vest-Bingen. Bygningen har ikke vært brukt til kornkammer der det står nå; den ble overtatt av Vest-Bingen som har brukt bygningen som stabbur. Teglsteinstak skifta ut med betongstein i senere tid.	VK2
305/8	Vest-Bingen. Låve fra 1887 med fjøs fra 1936 og tømmerstilbygg fra 1800 - tallet, som trolig har vært hønsehus, og et 1900 talls stabbur. Hovedbygning fra 1975 erstattet den gamle fra 1810 som brant i 1973.	VK4
305/9	På fergestedet Elvestad er vegen ned til fergestedet eneste synlige rester	VK4
305/10	Elverhøy med våningshus fra ca. 1920	VK4
305/11	Bingsund med våningshus fra ca. 1920 og stabbur	VK4
305/13	Sørums skole fra 1923 i nyklassisistisk stil med halvvalmet tak og søyler i inngangsparti, lite endret. Er regulert til bevaring (Planid 107 Reguleringsplan for Sørums).	VK3 øvre
305/14	Sørheim: tun med hovedbygning, lite, lafta stabbur med teglsteinstekke (trolig 1800- talls) og delvis lafta uthus.	VK3 nedre

305/15	Hovedbygning noe ombygd i senere tid (nytt påbygg mot vest), nytt skjul. Tunet danner et helhetlig bygningsmiljø med kulturhistoriske verdier godt ivaretatt. Krigsminnesmerke på Sørums kirkegård over falne fra Sørums under andre verdenskrig	VK3 øvre
--------	---	----------

Kulturmiljø

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ1C	Sørums kirke med kulturlandskap - Sørums middelalderkirke, prestegård, Sørumsgårdene og automatisk fredete bosetningsspor, gravhauger og vegfar. Høyt potensiale for flere funn av automatisk fredete kulturminner. Hensynssone kulturmiljø i kommuneplanen.	VK1
MILJØ2B	Kulturmiljø Sørumsletta. Storskala dyrkingslandskap på sletta mellom kulturmiljøet rundt Sørums kirke og kulturmiljøet rundt Bingen lenser. Sentrale gårder er Bingengårdene, Val, Imshaug og Berg. Av automatisk fredete kulturminner er kirkestedet ved Imshaug hvor det har stått en stavkirke og en rekke gravminner. Det er høyt potensiale for flere funn i området.	VK2
MILJØ3F	Kulturmiljø fra Melienga til Bæregg . Kulturmiljø langs Bæregvegen, gårdslandskap med gårdene Meli, Sørli og Bæreg på høydedrag over Rømtua. Nord i området rundt Melienga er det registrert bosetningsspor og et gravfelt sør for Haldenvegen. Det er potensiale for funn av flere automatisk fredete kulturminner i området.	VK3

Vernestatus/planstatus

Området Ålgård er i hovedsak avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel. Sørums kirke med kirkegård er automatisk fredet. Gamle Sørums skole er regulert til bevaring

Begrunnelse for vern

Vest i kretsen Lisgarden ligger det en rekke mindre bruk, tidligere husmannsplasser og bureisningsbruk utskilt bl.a. fra Merli og Sørli. Flere av disse er godt bevart og viser småkårsbebyggelsen som vokste opp på 1800 og 1900-tallet. Særlig gjelder dette brukene Sørlibråten og Lund.

Området Sørumsletta består av store relativt flate fruktbare jordbruksområder og har bosetningsspor fra lang tid tilbake. Som senter i Sudreim-godset har den også en plass i norsk rikshistorie. De mange fornminnene som på Valsmoen, helleristningen nede ved Glomma og middelalderkirken på gården Sørums er viktige kulturminner som gjør at deler av området er valgt ut som kulturmiljø av nasjonal verdi i *Grøntstruktur Romerike*. Dette gjelder området rundt kirken med Sørumsgårdene, Prestegården og gravfeltene på Valsmoen.

Jordbrukslandskapet videre ned mot Glomma med Bingen-gårdene med helleristning ved Glomma er også vurdert som verdifullt, særlig sett i sammenheng med Sørums-gårdene på den ene siden og Glomma med Bingen lenser på den andre. Det åpne landskapet gjør at dette området oppleves som et stort sammenhengende kulturmiljø, noe som forsterkes av en rekke godt bevarte gårdstun.

Strandområdet langs Glomma med fergested og helleristning og delvis bevart ravinelandskap er trukket frem som et kulturmiljø av nasjonal verdi i *Grøntstruktur Romerike*.

Av enkeltstående objekter/miljøer er det naturlig å trekke frem stabbur og hovedbygning på Sørums prestegård og kornmagasinet på Vest-Bingen.

Forslag til forvaltning

Området Lisgarden bør opprettholdes som LNF-område.

Av enkeltobjekter/miljøer som bør vernes særskilt er småbruket Sørlibråten og Sørvald skole. Disse kulturminnene/-miljøene bør vurderes regulert til spesialområde bevaring

I MILJØ1C og MILJØ2B (tilsvarende kretsen Ålgård) bør LNF-området suppleres med vernebestemmelser som ivaretar landskapstrekk, gårdstun og enkeltbygninger. Området har i *Grøntstruktur Romerike*, status som kulturmiljø av nasjonal verdi (Sørums kirke med omgivelser, strandområdet fra Bingsfoss bru til Elvestad, samt Bingen lenser).

Kornmagasinet på Vest-Bingen bør reguleres til bevaring.

Områdets mange automatisk fredete kulturminner må vies særskilt oppmerksomhet, her er det stort potensiale for funn av flere kulturminner.

5.2.6. Val og Sørumsletta østlig del

(Grunnkretsen Val 304)

Lokalisering

Sørumsletta, som omfatter kretsene Val og Ålgård, omfatter de sentrale delene av Sørum sør for Lørenfallet, fra Rømua i vest til Tokerud i øst og Glomma i sør. Kretsen består av gårdene Tokerud, Skullerud, Blakersund, Imshaug, Borgen, Val, Sørum prestegård, Ålgård, Smedsrud, Sørum, Solberg, Bingen vestre, Bingen mellom og Bingen østre.

Kort historikk

Tokerud og Skullerud som ligger nord i kretsen hører naturlig til de øvrige rud-gårdene langs Glomma og som ble ryddet i middelalderen.

På Blakersund og Imshaug har det vært bosetting lenge, antakelig knyttet til sundstedet over Glomma. Blakersund er kjent fra middelalderen og har bestått av to bruk fra 1700-tallet. Imshaug inngår i de tidlige jordbruksbosettingene sentralt i Sørum. Gården har vært delt i to bruk fra 1679, men er nylig slått sammen til ett.

Borgen har innmark på Sørumsletta, utmark og skog i nordøst. I dette området lå det mange husmannsplasser, ti på det meste. Disse er senere dels blitt egne bruk, som Moen, men har for det meste gått inn i hovedbruket. På Jena står husene fortsatt etter at den siste av brukerne døde i 1999.

Val er første gang nevnt i 1474 og var i drift i hele perioden etter svartedauden. Den har hele tiden vært drevet som ett bruk, og har vært selveiende fra 1699. Gården hadde hele åtte husmannsplasser, hvorav tre er blitt skilt ut som egne bruk, Setil, Bråten og Ekra.

Bingen-gårdene er som nevnt gamle og to av dem het opprinnelig Rjoðokull.

Gårdene ble selveierbruk i løpet av 1800-tallet. I dag er det fem bruk på Bingen som foruten de tre hovedbrukene er eiendommene Søndre Bingen og Elverhøy. I dette området langs Glomma har det tidligere ligget en rekke husmannsplasser, de fleste knyttet til lensene. Av disse er det nå bare Elvestad og Furulund som har bebyggelse.

Registreringer.

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id42334	På Imshaug er det registrert et kirkested, men dette er ikke nøyaktig kartfestet	F
id70450	Langs Borgenvegen ved Mangset ble det i 2003 funnet spor etter flere hus, antakelig fra 200-600-e.kr. Det største huset, et langhus, har vært rundt 30 meter langt og 6 meter bredt, og et av de største som er registrert på Romerike.	F
id2943, id32362, id42324	På Val er det gjort mange funn, særlig på Valsmoen på grensen mot Sørum, med et stort gravfelt fra jernalderen fordelt på tre registreringer på henholdsvis 5, 13 og 16 gravhauger	F
id21960, id70352	Videre er her registrert flere oldtidsveger over Valsmoen, riktignok med usikker datering	F
id80602, id2948	Det ligger ytterligere to gravhauger på Val, en øst for gårdstunet og en syd for Borgenvegen	F
id70457, id116944	Romerikes eneste helleristning fra til 2007, eller bergkunst som det også kalles, to fotspor og en hjortefigur fra bronsealderen, hugget inn i fjellet nede ved Glomma.	F

	Nyoppdaget helleristning i 2007. Skipsfiguren viser markerte figurer eller mannskapsstreker i et skip <i>Maritime kulturminner:</i>	
id162636	Ute i Glomma ved Elverhøy ligger en ferge fra 1800 – tallet som er fredet grunnet egne regler for maritime kulturminner eldre enn 100 år.	F

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
	På Tokerud og Skullerud er det lite eller ingenting igjen etter gammel bebyggelse.	
Val		
304/1	Blakersund fergested med vegen ned til Glomma. Sundstua, sterkt på- og ombygd ligger ved vegen ned til bredden	VK4
304/2	På Blakersund står hovedbygningen på det nedre bruket fra midten av 1800-tallet på Blakersund med mur i naturstein og jordkjeller med søyler foran inngangsparti. Hovedbygningen er laftet og kledd med panel, den har vært i sveitserstil med spir, inngangspartiet er ombygd i senere tid. Dekorasjonsbordene rundt huset er ikke originale. 2. etg. er påbygget. På tunet er det også en møkkakjeller med ubrent tegl på innsiden og mur av naturstein, et stabbur og det er også en gravhaug på eiendommen som det er bygget en potetkjeller i.	VK4
304/3	Blakersund Bnr. 2 ble flyttet opp på bakketoppen i 1923 og hovedbygning, låve og stabbur der er fra mellomkrigstiden. Hovedbygning, låve fra 1927 med gjenbruk av lafta tømmer - innriset 1752 i en av stokkene, og stabbur fra 1920-tallet. Tre bygninger på nordsiden av vegen hører til tunet, to uthus og et bolighus. Rester av tunet som ble flytta er fremdeles å finne i bakken nede ved elva, nord for Blakersundvegen	VK4
304/4 A	På Imshaug bnr 1 (nå bnr 9?) står et ombygd våningshus, sidebygning og stabbur fra sent 1800-tall og låven igjen. Jorda er overtatt av bnr 2.	VK4
304/4 B	Våningshus i to etasjer på Imshaug fra 1924, påbygd i lengderetningen i 1996; sjeldent stort (største våningshuset i Sørumsø?). Låve 1918 og øvrige driftsbygninger er nye eller sterkt ombygd.	VK4
304/5	På Borgen er bygningene nye, med unntak av to stabbur og ei smie fra slutten av 1800-tallet. Ny moderne hovedbygning og driftsbygninger fra 1978 og 1986-96. Smia er svært forfallen.	VK3 nedre
304/6	Moen. Småbruket, tidligere husmannsplass med våningshus, stabbur, låve og skjul fra ca 1880 godt bevart. Våningshuset er i tømmer uten panel, med dekorelementer bevart i inngangsparti. Låven er påbygd i forlengelsen med en nyere del.	VK2
304/7	Jena, husmannsplass som fortsatt tilhører Borgen. Våningshuset er revet men stabbur og skjul i tømmer står igjen. Nytt bolighus bygges på tunet i 2015/16.	VK3 øvre
304/8	Tun med hage på Val. Denne gården var sannsynligvis en del av Sudrheimsgodset i middelalderen og den er nevnt i skriftlige kilder fra 1400 - tallet. De store driftsbygningene fra 1800-tallet, tømmerfjøs, låve og stalllåve i et firkantet tun ble erstattet med stor	VK2

	låve i 1949. Av eldre bygninger er det en midtkammerbygning i to etasjer, antakelig fra 1800-tallet, men påbygd i høyden i 1890, matbu og sidebygning. I tillegg står det et stort stabbur, kornmagasinet helt vest i tunet. Allèen med bjørketrær ble planta på 1990-tallet som erstatning for eldre allè bestående av popler, som igjen erstattet en tidligere allè med lønnetrær. Under den store nordiske krig i 1718 hadde generalmajor Adam Abraham Gaffron sitt hovedkvarter på Val.	
304/9	På Mellom-Bingen er det en svært godt ivaretatt 1800-talls hovedbygning i sveitserstil. Lafta stabbur fra 1800-tallet og låve fra 1900-tallet er også bevart på tunet.	VK3 øvre
304/10	Øst Bingen. Det står en stor låve og stabbur fra mellomkrigstiden igjen på tunet. Den store herskapelige hovedbygningen er revet. Den var fra 1808, bygd for Oberst Hals den gang gården inngikk i lense-godset. En liknende bygning sto også tidligere på Vest-Bingen.	VK4
304/11	På Sør-Bingen er hovedbygningen i sveitserstil fra 1906, stabburet fra 1900 og låven fra 1923.	VK3 nedre
304/12	Setil, tidligere husmannsplass under Val, har bevart et gammelt våningshus i sveitserstil.	VK3 nedre
304/14	Gammel fløterhytte. Bygd ved Bingsfossen i 1947 av materialer fra den eldste av fløterbrakkene på Vestbylandet, Sørumsand og har fortsatt den opprinnelige innredningen. Eies, benyttes og vedlikeholdes av Sørumsand og Omegn Sportsfiskeforening.	VK3 øvre
304/16	Gml. ferdselsveg på Borgen fra Borgenvegen til Hellesjøvegen/Bølervegen.	VK3 øvre
304/17	Tunet på Bråtan. Stabbur (trolig fra 1920-tallet) og uthus i god stand; Sørumsandstein på både stabbur og uthus. Driftsbygning i god stand, nyere tak. Våningshus ombygd i senere tid, bl.a. med nye vinduer.	VK3 nedre
304/19	Milestein i støpejern på Valsletta. Steinen stod tidligere ved Sørumsandvegen men ble flytta til tunet på Val gård i forbindelse med vegarbeider på hovedvegen.	VK2
304/20	Tun ved Blakersund med bolighus tilsynelatende fra 1900-tall og uthus. Teglstein på taket og mange fine detaljer, men hovedvinduer er ikke originale. Inngangspartiet er trolig bygget på noe senere	VK4
304/21	Rester av Den Øvre Fredrikshaldske kongeveg på vestsiden av Glomma	VK2

Kulturmiljø

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ2B	Kulturmiljø Sørumsletta. Storskala dyrkingslandskap på sletta mellom kulturmiljøet rundt Sørum kirke og kulturmiljøet rundt Bingen lenser. Sentrale gårder er Bingengårdene, Val, Imshaug og Berg. Av automatisk fredete kulturminner er kirkestedet ved Imshaug hvor det har stått en stavkirke og en rekke gravminner. Det er høyt potensiale for flere funn i området.	VK2

Vernestatus/planstatus

Området er i hovedsak avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel. Sørums kirke med kirkegård er automatisk fredet. Gamle Sørums skole er regulert til bevaring

Begrunnelse for vern

Området Sørumsletta består av store relativt flate fruktbare jordbruksområder og har bosetningsspor fra lang tid tilbake. Som senter i Sudreim-godset har den også en plass i norsk rikshistorie. De mange fornminnene som på Valsmoen, helleristningen nede ved Glomma og middelalderkirken på gården Sørums er viktige kulturminner som gjør at deler av området er valgt ut som kulturmiljø av nasjonal verdi i *Grøntstruktur Romerike*. Dette gjelder området rundt kirken med Sørumgårdene, Prestegården og gravfeltene på Valsmoen.

Jordbrukslandskapet videre ned mot Glomma med Bingen-gårdene med helleristning ved Glomma er også vurdert som verdifullt, særlig sett i sammenheng med Sørums-gårdene på den ene siden og Glomma med Bingen lense på den andre. Det åpne landskapet gjør at dette området oppleves som et stort sammenhengende kulturmiljø, noe som forsterkes av en rekke godt bevarte gårdstun.

Strandområdet langs Glomma med fergested og helleristning og delvis bevart ravinelandskap er trukket frem som et kulturmiljø av nasjonal verdi i *Grøntstruktur Romerike*.

Gårdstunene på Val og Borgen har verneverdige bygninger og er markante innslag i kulturlandskapet.

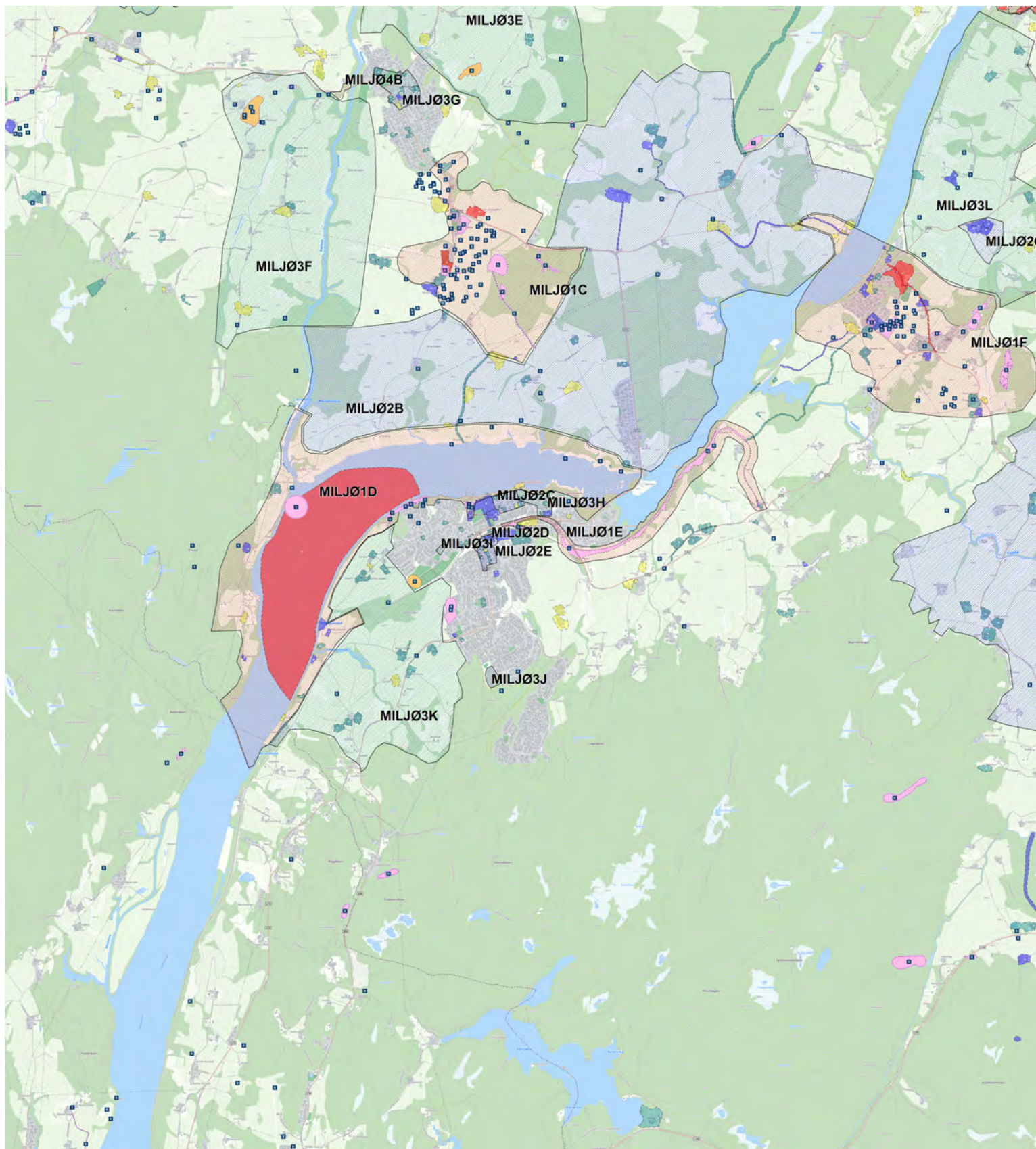
I nord er det husmannsplassene Moen (selveier fra 1930-tallet) som i særlig grad skal nevnes, med godt bevart tun på Moen.

Forslag til forvaltning

I **MILJØ2B** bør LNF-området suppleres med vernebestemmelser som ivaretar landskapstrekk, gårdstun og enkeltbygninger. Området har i *Grøntstruktur Romerike*, status som kulturmiljø av nasjonal verdi (Sørums kirke med omgivelser, strandområdet fra Bingsfoss bru til Elvestad, samt Bingen lense).

Områdets mange automatisk fredete kulturminner må vies særskilt oppmerksomhet. Dette gjelder for eksempel i området Valsmoen, hvor det er en rekke gravhauger og oldtidsveger.

Fløterhytta ved Bingsfossen må bevares.

Kulturminner

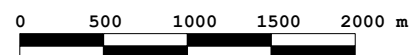
	Kulturminne VK1
	Kulturminne VK2
	Kulturminne VK3
	Kulturminne VK4

Kulturmiljø

	Kulturmiljø VK1
	Kulturmiljø VK2
	Kulturmiljø VK3
	Kulturmiljø VK4

Oversiktskart

Sørumsand og omegn

5.3. Sørumsand

Dagens Sørumsand består av 6 folketellingskretser, krets 201 Lystad, krets 202 Vanntårnet, krets 203 Sennerud, krets 204 Vestby og krets 205 Kuskerud, som noenlunde tilsvarer det området som tidligere ble kalt Sanden og som var del av det gamle Sørum herred. Størstedelen av krets 206 Orderud, samt deler av krets 205 Kuskerud, var del av det tidligere Blaker herred.

Området var frem til slutten av 1800-tallet i all hovedsak dominert av landbruksvirksomhet og virksomhet knyttet til lensene.

Bingen lenser var i alle fall siden 1500-tallet, hovedoppsamlingssted for fløte-tømmer fra hele Glommavassdraget. Frem til 1861 ble både oppsamling og sorteringen av tømmer utført ved Bingen lenser, men som følge av byggingen av bro for Kongsvingerbanen ved Fetsund måtte sorteringsanlegget flyttes til Fetsund. Bingen lense var fortsatt i bruk som oppsamlingslense frem til fløtingen i Glomma tok slutt i 1985. Lensene tilhørte opprinnelig eierne av gårdene på begge sider av Bingsfossen. Fra 1811 eide Kristiania Tømmerdireksjon, senere Glomma fellesfløtningsforening lensene, inkludert en rekke gårder på begge sider av elva. På Sørumsand-siden gjaldt dette både Vestby og Sennerud. For Vestbys del var alle brukene eid av Glomma Fellesfløtningsforening så sent som på 1950-tallet. Den siste gården, Vestby- Nystua, ble solgt til brukeren som også var fløtningsformann, så sent som i 1981.

Virksomheten rundt lensene var betydelig, og en rekke husmannsplasser ble opprettet på begge sider av elva, med arbeidsplikt på lensene.

I 1862 ble Kongsvingerbanen åpnet, men ikke før i 1892 ble Sørumsanden stoppested etablert. Da Urskog-Hølandsbanen ble forlenget fra Bingsfoss til Sørumsand i 1903, ble stoppestedet utvidet til fellesstasjon for de to banene. Sørumsand stasjon, som den het fra 1909 var en mellomstor stasjon, med stasjonbygning i mur tegnet av Paul A. Due. Begrunnelsen for byggingen av denne var nok også at virksomheten på Sørumsand hadde økt kraftig.

Det startet med at det i 1892 ble etablert en landhandel ved stoppestedet og i årene etter ble det etablert to større virksomheter her, Sørumsand Trevarefabrikk og Høvleri i 1898, og Sørumsand Verksted i 1903. En av forutsetningene for dette var kommunikasjoner. I dette tilfelle var nærheten til jernbanen sentral.

Etableringen av disse hjørnesteinsbedriftene resulterte i flere mindre virksomheter og stedet vokste sterkt i årene fremover. Det ble etablert en rekke mindre virksomheter, småindustri og håndverksbedrifter, flere butikker, bank, telefonsentral, kafé, lege, tannlege og veterinær. Jernbanevirksomheten var også en virksomhet med mange arbeidsplasser.

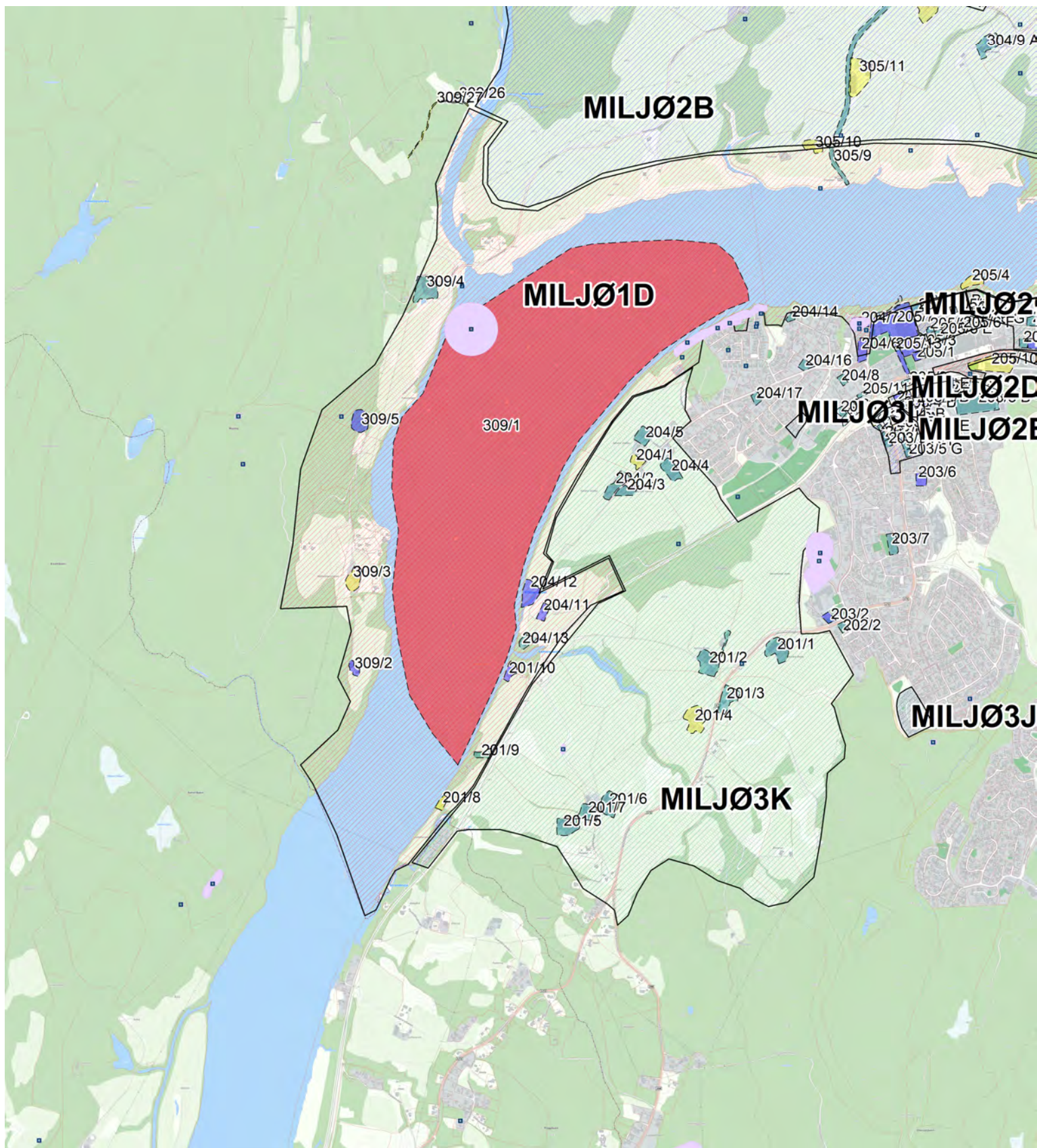
Også mer regionale funksjoner ble lagt til Sørumsand: Nes Sorenskriverembete fra 1914 og Romerike ungdomsskole med elevinternat fra 1929. Fra 1952 holdt Romerike husmorskole til her og fra 1956 Jentoft husflidsskole og etter hvert Sørumsand videregående skole.

Den første bebyggelsen vokste frem rundt jernbaneundergangen, og de første bolighusene ble bygget langs de eksisterende vegene, først sør for jernbanen og ved Sørumsand verksted, siden også nord for stasjonen. I 1930 var det rundt 100 boliger i tettstedet. I løpet av krigsårene 1940-45, ble det utarbeidet en reguleringsplan for Sørumsand, vedtatt i 1947, som bl.a. omfattet Kommunesletta. I dette området ble det bygd ca 20 hus i de neste årene, mange tegnet av Sørumsand-arkitekten Birger Finckenhagen. Videre utover i 1950-årene ble det også skilt ut en del tomter på Vestby og Sennerud.

Etter kommunesammenslåingen i 1962 ble det etter noen år vedtatt at Sørumsand skulle være administrasjonssted for den nye Sørum kommune og nytt rådhus sto ferdig i 1974.

På 1960- tallet ble Fyn-feltet nord for Sørumsand i det tidligere Blaker bygd ut, og i de kommende tiårene ble det bygd ut flere boligfelt, Sennerud 1, 2, og 3 med både frittstående eneboliger og rekkehus/småhus-bebyggelse.

Grunnkretsene Lystad (201), Vanntårnet (202), Sennerud (203), Vestby (204), Kuskerud (205) og Orderud (206) (De to siste var tidligere en del av Blaker herred).

Kulturminner

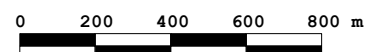
	Kulturminne VK1
	Kulturminne VK2
	Kulturminne VK3
	Kulturminne VK4

Kulturmiljø

	Kulturmiljø VK1
	Kulturmiljø VK2
	Kulturmiljø VK3

Områdekart

Bingen lenser med omegn

5.3.1. Bingen lenser og omegn (Hammeren, Vestby, Lystad)

(Grunnkretsene Lisgarden (nedre) 309, Vestby 204 og Lystad 201)

Lokalisering

De delene av Lisgarden krets som omtalt her omfatter gårdene Hammeren. Resten er omtalt under Midtbygda.

Kretsen Vestby består av arealet mellom Glomma og Kongsvingerbanen frem til Skrivervegen og omfatter gårdene Vestby søndre og Vestby nordre.

Lystad krets ligger på begge sider av Fetvegen/RV 172 syd for Sørumsand tettsted og består av gårdene Lystad og Østby.

Kort historikk

De offisielle navnene i matrikkelen på Hammeren-gårdene er Leikhammer (Sø-Hammeren, Mellom-Hammeren og Hammeren) og Trangen (Nord-Hammeren). Disse er antakelig bosatt på 1600-tallet. Oppdelingen av Leikhammer i tre bruk skjedde på 1800-tallet. Dette er skogsgårder, med lite innmark, men det er bare Nord-Hammeren som fikk beholde skogen da gårdene ble selveierbruk på 1800-tallet. Tidligere hørte hele området her til Sørumgårdene. Brukene har vært nært knyttet til lensene.

Før bruforbindelsen over Rømua kom i 1942, var vegforbindelsen over skogen til Bæregg. Denne vegen fortsetter over til Fet, og kalles gjerne Taterstien.

Navnet Vestby viser at gården sammen med Østby utgjorde deler av en større enhet, Sand eller Sander, som også har gitt navnet til hele denne delen av Sørum, nemlig Sanden eller Sørumsand. Vestby ble tidlig delt i to bruk, søndre og nordre, som igjen er delt opp i flere bruk. Vestby søndre består i dag av to bruk Stua og Nystun. Vestby Nordre består av tre bruk, Nordgarden og Arstun, samt av bruket Solgård, skilt ut ca 1920. På denne tiden ble det også skilt ut flere småbruk til lensearbeidere i området mellom Vestbygårdene og tettstedet. Disse brukene ble bebygd med bolighus fra 1950-årene og fremover.

Tidligere tilhørte også Kuskerud, som store deler av Sørumsand sentrum er skilt ut fra, Vestby Nordre.

I likhet med nabogårdene på begge sider av Glomma, var det også på Vestbys grunn anlagt tømmerlenser. Vestby-gårdene var så sent som i 1950 eid av Glomma Fellesfløtningsforening, og året etter ble alle unntatt en av dem ekspropriert til fordel for brukerne. Den siste Vestby Nystua, ble ikke selveiende før i 1981.

Østby er sammen med Vestby deler av samme enhet, Sand eller Sander, som har gitt navn til dagens Sørumsand. Østby, (den østre gården) er således blant de eldste gårdene i bygda.

Lystad er muligens en utvidelse av den gamle Sand-gården og etter navnet å dømme ryddet i vikingtid. Det er i dag to bruk på Østby Søndre, to på Østby Nordre og to, samt noen mindre eldre bruk på Lystad.

Registreringer.

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id22474, id70456, id11484	Det er registrert tre gravrøyser i åsen bak Hammeren-gårdene	F
id64828, id64829, id64830, id23659, id33991, id64827	I Glomma sør for utløpet av Rømtua ligger funnstedet for Norges eldste båt, en stokkebåt fra 100-200 år f. kr. I forbindelse med reguleringsplan-arbeid i området nordvest for Vestbyvegen mot Glomma er det registrert en rekke (ikke kartfestede) bosetningsspor som kullgroper, dyrkingsspor med mer	F
id80588	Lystad – Klebersteinsbrudd på Brenneppåsen	F
id22426, id80552, id89358, id144550	Østby Nordre – Gravfelt, 2 hauger, gravhaug, lokalitet/registrering div spor etter gravhauger, kokegroper og stolpehull. Det er også funnet et kullfremstillingsanlegg og en kullgrop.	F
id151493	Ved Lystad er det registrert bosetningsspor i form av kokegroper og mulige stolpehull	F
id110069	Ved Lagtun er det registrert kokegroper	F
id107043	Ved Sørumsand idrettspark er det registrert et bosetningsområde som består av blant annet kokegroper og stolpehull	F

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Nedre del av Lisgarden		
309/1	Bingen lenser – ca. 50 lensekar i stein og tømmer i Glomma. Langs Glomma er det registrert spor etter lensefester	VK1
309/2	I Sør-Hammeren som har vært fløterplass. er det et godt bevart tun med våningshus (akershusisk stue), med noen detaljer endret og låve fra siste del av 1800-tallet (lite endret). Stabburet er revet. Adkomstveg med trerekke og gårdsdam	VK2
309/3	I Mellom-Hammeren er det nye og ombygde hus. Hovedhus, driftsbygning og låve.	VK4
309/4	I Nord-Hammeren er det en restaurert hovedbygning, en midtkammerbygning fra 1844 med eldre trevirke, stabbur trolig fra tidlig 1900-tall. Låve fra 1927 med gjenbruk av lafta hus/tømmer.	VK3 nedre
309/5	Steinuttak i Hammeren hvor det ble tatt stein til byggingen og reperasjon av lensekarene til Bingen lenser	VK2
Vestby	De fire tunene på Vestbybrukene ligger fremdeles relativt fritt i kulturlandskapet.	

204/1	Vestby Stua med våningshus og stabbur	VK4
204/2	Vestby Nystua. Bolighus for fløtningsfullmektig ved Bingen lenser, med våningshus og stabbur.	VK3 nedre
204/3	Vestby Arstun med våningshus – midtkammerbygning og stabbur	VK3 nedre
204/4	Vestby Nordgarden med sidebygning og stabbur	VK3 nedre
204/5	Boligeiendommen Kringsjå fra 1920 som var bolig for fløtningsinspektøren for distriktet nord for bingsfoss, Glomma fellesfløtningsforening. Godt bevart.	VK2
204/6	Kulturhistorisk verdi grunnet historikk som inspektørbolig Sorenskrivergården fra 1920-årene, bygget som bolig og kontor for Sorenskriveren i Nes, tegnet av arkitekt Arnstein Arneberg. Nyere fløy fra 1950-tallet. Er regulert til bevaring (Planid 194 Sorenskrivergården).	VK2
204/7	Lund (Også kalt "Villa Fridheim"), Sveitservilla bygget for disponenten på Sørumsand trevarefabrikk, bygget der. I hagen ligger en stor gravhaug (461). Er regulert til bevaring (Planid 226 Områdeplan for Sørumsand).	VK2
204/8	Lillebis, villa i Vestbyvegen for advokat Bisgaard fra ca. 1920	VK3 øvre
204/9	Sveitservilla, Idrettsvegen nr 4 fra tidlig 1900-tall, Godt bevart og svært typisk for sin tid. Med uthus og stabbur	VK3 øvre
204/10	Sveitservilla, Idrettsvegen nr 10 fra tidlig 1900-tall, lite endret. Med uthus.	VK3 øvre
204/11	Tangen/Østbytangen - Tunet består av et bolighus, et stabbur, et uthus og en utedo. Våningshuset er fra 1861 med tømmerkasse bevart, men trolig ombygd på 50-tallet da inngangspartiet ble endret. Panelet er skiftet på forsiden av huset og vinduene er byttet. Sørumsandstein på taket. Stabburet er fra 1922, uthus og utedo er nyere. Fløterplassen Østbytangen utgjør en viktig del av kulturmiljøet til Bingen lenser og er en av få fløterplasser i Sørumsand og Fet der både fløterbolig og uthus er bevart i sin opprinnelige form og sammenheng.	VK2
204/12	Hvile- og redskapsbrakke for tømmerfløterne ved Bingen lenser. Bevart i sin opprinnelige form. Tilhører eiendommer Vestby. Satt opp etter krigen og i daglig bruk til 1985.	VK2
204/13	Hytte og uthus ved Vatterudevja. Eksempel på fritidsbebyggelse i Sørumsand.	VK3 nedre
204/14	Funkishus fra 1985 i Rebakken. Arkitekt Terje Solvang, Lillestrøm. Svært lite endret. Godt eksempel på moderne funkisarkitektur.	VK2
204/15	Arkitekttegnet funkishus med garasje i Idrettsvegen; helhetlig anlegg. Tegnet i 1979 av arkitekt Torbjørn Sletvold, Oslo. Garasje fra 1987 og påbygget fra 2006	VK3 øvre
204/16	Funkisvilla; trolig 1970-talls på Vestby - lite endra. Fasade i gul teglstein, tre, glass og pussa mur. Med integrert garasje. Svært lite endra	VK3 nedre
204/17	Hofsrud - fløterbruk i området ved Solgård langs Vestbyvegen. Bolighus fra ca 1900 som er lite endret med Sørumsandstein på taket, og uthus.	VK3 øvre
Lystad	Lyvegen – enhetlig trehusmiljø 3l	

	De fire Østby-gårdene ligger hver for seg langs RV 172 og er stort sett godt bevart.	
201/1	På Østby Nordre, bnr 3 står en midtkammerbygning trolig fra 1800-tallet som er ombygget med takoppløft og nytt inngangsparti, struss, stabbur og låve fra tidlig 1900-tall	VK3 nedre
201/2	På Østby Nordre bnr 1 er det bevart hovedbygning, veslebygning, stabbur og låve. samt et eldre, lite bygg inntil eiendomsgrensa, nord for tunet.	VK3 nedre
201/3	På Østby Søndre bnr. 1 er det bevart hovedbygning fra 1920-tallet	VK4
201/4	Østby Søndre bnr. 3 hovedbygning og stabbur med nyere/ombygd låve	VK4
201/5	Lystad-gårdene ligger samlet i et nærmest flerbølt tun og består av tre bruk, alle med låver og stabbur intakt. Lystad bnr 1 med våningshus muligens fra 1700-tallet. Huset er i en etasje med loft og har en treromsplan med innebygget sval-/trappegang. Stabbur og låve med fjøs fra 1900-tallet.	VK3 øvre
201/6	Lystad bnr. 4 med våningshus som er en midtkammerbygning fra 1800- tallet, påbygd ½ etg i 1904 i sveitserstil. Enhetslåve fra tidlig 1900-tall med separat teglsteinfjøs i vinkel	VK3 øvre
201/7	På Lystad bnr. 6 er låve, stabbur og hovedbygning fra begynnelsen av 1900-tallet bevart. Bygningene på et tidligere fjerde bruk er revet.	VK3 nedre
201/8	Stranda - fløterplass. Stua er bygget i tømmer og er trolig fra 1800- tall med et tilbygg fra ca. 1980. Renovering foregår 2015. Verdi som del av fløterbebyggelse	VK4
201/9	Nedre Lund. Husmannsplass som trolig har huset fløtere. Stuebygning trolig fra begynnelsen av 1900. Påbygget veranda fra 50-tallet. Opprinnelig preg godt bevart.	VK3 øvre
201/10	Vatterud (også kalt Nordlund og Lystadlund). Fløterplass med akershusisk stue fra 1880 - årene og uthus. Stua er godt bevart, men inngangspartiet er endret. Registrert i 2015. (I SEFRAK er fløterplassen Vatterud oppført som 42/26 - dette er en feil, en kan tydelig se på bildene at dette er 44/41).	VK2

Kulturmiljø

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ1D	Kulturmiljø Bingen lenser med lenseplasser på begge sider av Glomma, fergesteder og stor variasjon automatisk fredete kulturminner som gravrøyser, helleristninger og funnstedet for stokkebåten. Høyt potensiale for flere funn av automatisk fredete kulturminner. Hensynssone kulturmiljø i kommuneplanen.	VK1
MILJØ3K	Kulturmiljø Vestby. Gårdsmiljøene Vestby, Østby og Lystad i jordbrukslandskap. Av automatisk fredete kulturminner er det bl.a. registrert bosetningsspor og en kullgrop. (Fløterplassene er en del av kulturmiljøet rundt Bingen lenser med nasjonal verdi.)	VK3

Vernestatus/planstatus

Resterende del av kretsen Lisgarden er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel. Området som utgjør kretsen Vestby er dels regulert til boligformål, dels til friområde, samt at en stor del av området er avsatt til LNF-område i Kommuneplanens arealdel, (merket fremtidig boligområde).

Regulert til spesialområde bevaring:

- Sørenskrivergården og Villa Lund

Området som utgjør kretsen Lystad er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel.

Begrunnelse for vern

De fire Hammeren-gårdene er del av et sammenhengende kulturmiljø på begge sider av Glomma knyttet til Bingen lenser, et viktig område med til dels nasjonal verdi (Jfr. *Grøntstruktur Romerike*). Av de fire brukene i Hammeren er det særlig det fraflyttete bruket Sør-Hammeren som er godt bevart, med bygninger og dyrket mark som fortsatt drives.

De bevarte lensekarene utgjør et omfattende kulturminne som strekker seg fra Solberg i nord til Fet-grense i sør. Anlegget er et av få bevarte, og inngår som en naturlig forlengelse, for ikke å si forutsetning for det fredete Fetsund lenser lenger sør i Glomma. Anlegget er av nasjonal verdi og bør vernes.

Vestbygårdene ligger samlet i utkanten av bebyggelsen på Sørumsand, med et godt bevart kulturlandskap i syd og sydvest som henger sammen med Østby- og Lystadgårdene på den ene siden, og med Glomma-landskapet med lensekarene og jordbrukslandskapet på Hammeren-gårdene på den andre siden. Gårdsbebyggelsen er relativt godt bevart på de fire brukene som ligger samlet i en grend. Området er et viktig element som del av Bingen lenser som har nasjonal verdi og er klart verneverdig.

Boligområdet begrenset av Skrivervegen, Vestbyvegen, Parkvegen, Idrettsparken og jernbanelinja er en naturlig del av det gamle Sørumsand sentrum som bør ses på som en helhet. Tre hus i dette området er med i listen over nyere tids kulturminner (Lillebis, Idrettsvegen 4 og Idrettsvegen 10). Det er viktig å bevare hele området som et helhetlig eksempel på utviklingen av Sørumsand sentrum gjennom tidene. Området bør vurderes regulert til spesialområde for bevaring

Gårdstunene på Lystad- og Østbygårdene med i stor grad intakte våningshus, stabbur og låver utgjør et viktig innslag i kulturlandskapet langs RV172 før man kommer inn til tettstedet Sørumsand. Området er et avgrenset og homogent område preget av jordbruk med lite annen bebyggelse, og viser tydelig at Sørumsand ligger i en jordbruksbygd. Området henger sammen med kulturlandskapet på Vestbygårdene og inngår i Glommalandskapet sammen med Bingen lenser og Hammeren-gårdene på den andre siden.

Det ligger flere plasser og en hvilebrakke knyttet til tømmerfløtingen sør for Vestbygårdene. Disse utgjør et eget kulturhistorisk miljø.

Forslag til forvaltning

Området bør opprettholdes som LNF-område. I Hammeren-området bør LNF området suppleres med vernebestemmelser som ivaretar landskapstrekk, gårdstun og enkeltbygninger.

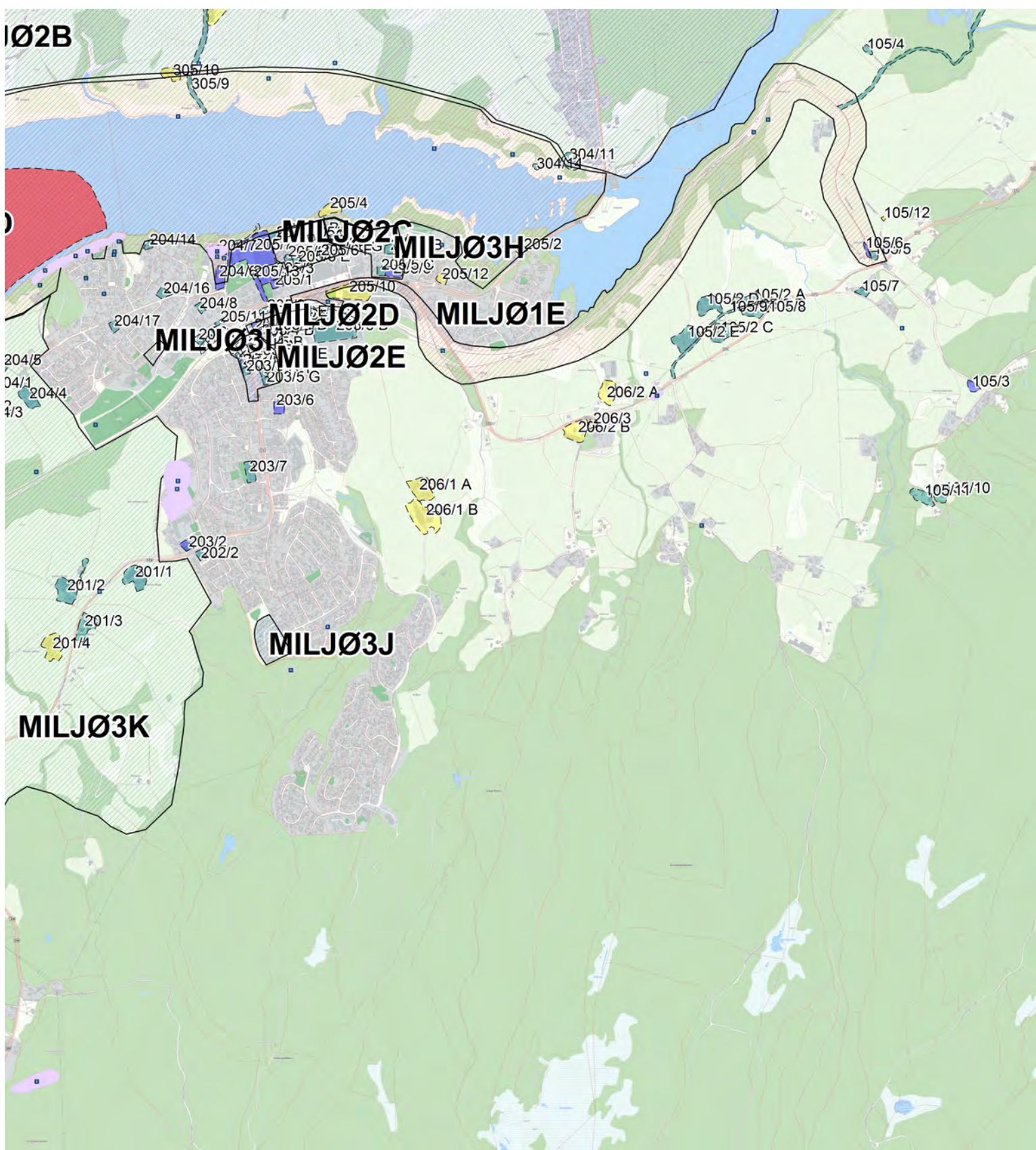
Det er en utfordring å gjennomføre vern av et så stort anlegg som Bingen lenser uten betydelig ressurser. Anlegget er av nasjonal verdi og skal man foreta seg noe som gir anlegget et varig vern er det nødvendig med oppfølging fra nasjonale myndigheter.

Av enkeltobjekter/miljøer som bør vernes særskilt er bygninger og innmark i Sør-Hammeren. Disse kulturminnene/-miljøene bør vurderes regulert til spesialområde bevaring

Vestby-gårdene med tilhørende kulturlandskap syd og øst for gårdstunene bør opprettholdes som LNF-område.

For å sikre verdifullt kulturlandskap og gårdsmiljøer på Lystad- og Østbygårdene bør området opprettholdes som LNF-område.

Hvilebrakka for fløterne og fløterplassene Østbytangen, Vatterud og Stranda bør reguleres til bevaring.

Kulturminner

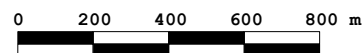
- Kulturminne VK1
- Kulturminne VK2
- Kulturminne VK3
- Kulturminne VK4

Kulturmiljø

- Kulturmiljø VK1
- Kulturmiljø VK2
- Kulturmiljø VK3

Områdekart

Sørumsand

5.3.2. Sørumsand

(Grunnkretsene Kuskerud 205, Sennerud 203, Vanntårnet 202, Orderud 206)

Lokalisering

Området består av Sørumsand sentrum, i hovedsak avgrenset av Skrivervegen, jernbanen sydvestover, grensen for tettbebyggelse vest for Skolevegen, Sørumsand skole samt Sennerudfeltet langs grensen til Orderud ned til Sørumsand verksted, langs jernbanen østover til Blakervegen med Fyen-feltet. Kretsene består av de tidligere gårdene Sennerud, Kuskerud som var fradelt Vestby Nordre, samt Fyen-området, som opprinnelig tilhørte Fossum Søndre.

Kretsen Orderud har tidligere vært en del av Blaker, og består av gårdene Orderud og Fossum søndre med tilhørende utskilte bruk. Arealet strekker seg fra grensen mot Fet øst for Lystadmoen til Varsjøen, gjennom skogen ned til skillet mellom Fossumgårdene.

Kort historikk

Tettstedet ble etablert på slutten av 1800-tallet rundt Kongsvingerbanens stoppested Sørumsanden, som senere ble utvidet til Sørumsand stasjon. De to bedriftene Sørumsand Trevarefabrikk og høvleri (1898) og Sørumsand Verksted (1903) samt en rekke mindre virksomheter vokste frem på begynnelsen av 1900-tallet.

Orderud eller Olerud som det også skrives, kommer fra kvinnenavnet Olof(Ålof), og er antakelig ryddet i tidlig middelalder, i alle fall har den ikke ligget øde etter Svartedauden. Gården ble selveierbruk, og delt i to bruk rundt 1730, noe den fortsatt er. Fossum søndre er som navnet tilsier blant de eldste i bygda. Gården var del av Nesøygodset, og ble bondeeid på 1700-tallet. Gården ble etter hvert delt i flere bruk (fem + to i 1950 matr), samt at det er skilt ut en rekke mindre bruk som Fyen, Låland, Lålandsbråten, Sameien, Haugen m.fl. I løpet av 1990-årene ble boligområdet Orderudåsen lagt ut til selvbyggere.

Registreringer.

Viktige fredete kulturminner

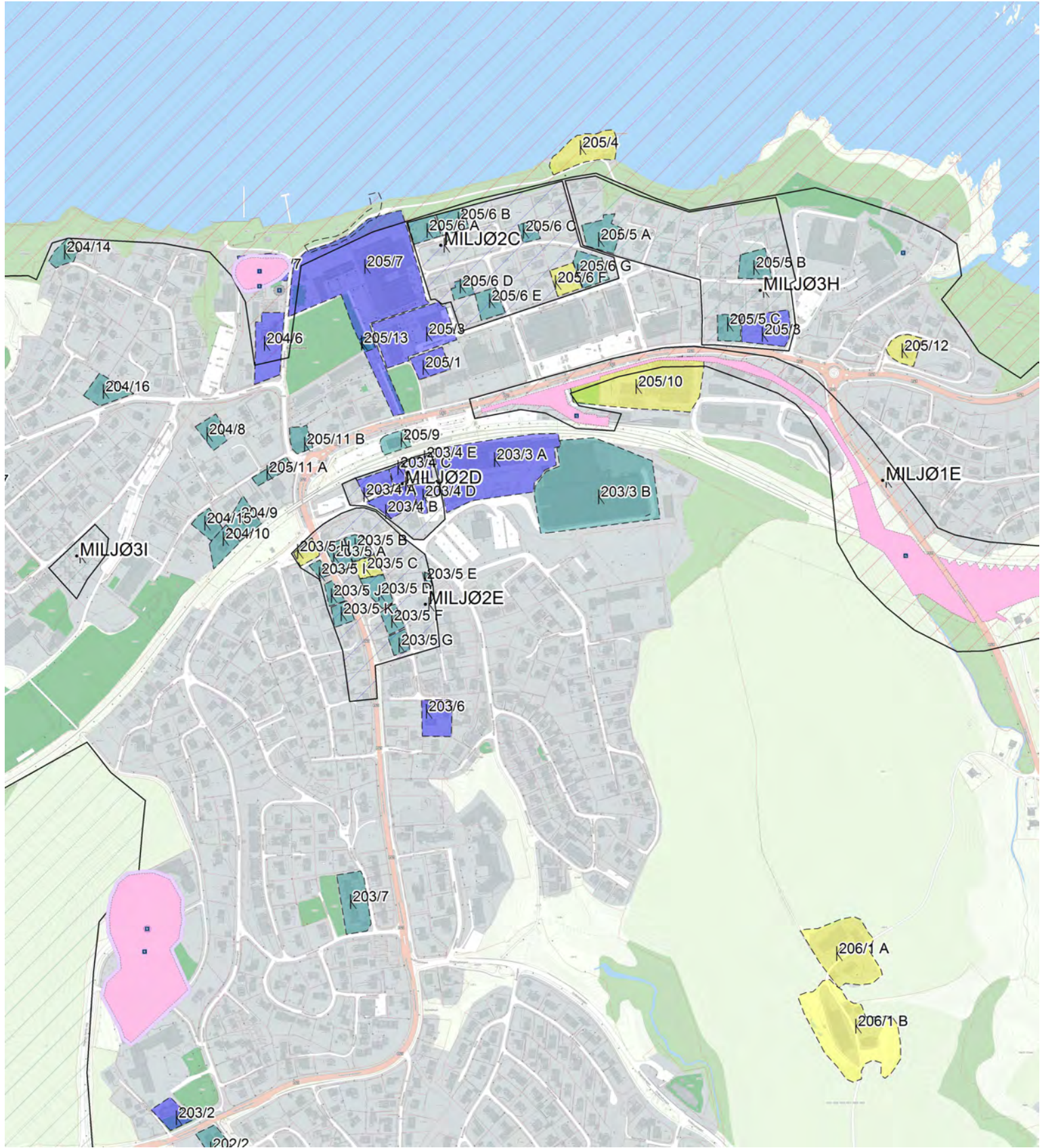
Arkeologiske kulturminner:

Det er ikke registrert fornminner på gårdsnumrene 124, Fossum søndre og 125, Orderud.

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id32305	Det er registrert en gravhaug på Sennerudfeltet	F
id52079	I haven til villaen Lund i Skrivervegen ligger det en stor gravhaug og spor etter to andre hauger, som antakelig er en del av et større felt, Kuskerud-feltet.	
id107043	Ved Sørumsand idrettspark er det registrert en rekke bosettingsspor	F

Nyere tids kulturminner:

Trekantomta på Sørumsand stasjon med den originale omlastingskrana for Urskog-Hølandsbanen er fredet etter kml § 15. Traséen til Urskog- Hølandsbanen er også fredet.

Kulturminner

 Kulturminne VK2

 Kulturminne VK3

 Kulturminne VK4

Kulturmiljø

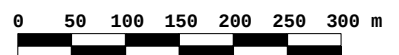
 Kulturmiljø VK1

 Kulturmiljø VK2

 Kulturmiljø VK3

Detaljkart

Sørumsand sentrum

Nyere tids kulturminner

Reg.nr. Vanntårnet	Beskrivelse	Verneklasse
202/2	Rødbyen i Østbyvegen, enhetlig utbygd område med tomannsboliger fra 1978 på Sennerudfeltet. Miljø med lokal verdi - 3J. Slettum (før Bråten), godt bevart småbruk med sveitserstils våningshus, stabbur og uthus	VK3 øvre
Sennerud		
203/2	Østbyskolen – skole-bygning for Sørumsand krets fra 1909/1933	VK2
203/3 A	Sørumsand verksted med verkstedhall fra 1903, samt senere påbygninger. Inne på området ligger en ny produksjonshall fra 1990-årene i "moderne tidstypisk industristil". De gamle hallene er regulert til bevaring (Planid 116 Sørumsand verksted).	VK2
203/B	- Produksjonshall fra 1990-årene i «moderne tidstypisk industristil», del av Sørumsand verksted	VK3 nedre
203/4	Ing. Bøhns veg, med fire sveitservillaer og en telefonsentral fra ca 1960 se miljø 2D	VK2
203/4 A	Ing. Bøhns veg 2 - Bakke. Bygget rundt 1910. Samvirkelag til 1958 og landhandleri til en gang inn på 1970-tallet. Senere fotobutikk og frisørsalong. Bolig i andre etasje. Bygget i sveitserstil. Regulert til bevaring - bevaringsområde (Planid 226 Områdeplan Sørumsand).	VK2
203/4 B	Ing. Bøhns veg 3 - Valstad. Huset ble flyttet fra Valstad i Skedsmo til nåværende tomt på Sørumsand i 1910. Kafedrift fra ca. 1911 og frem til 1980. Drives nå av stiftelsen Valstad café og benyttes til arrangementer, møter. Blant annet bevart kafeinteriør fra 1950-tallet. Bygget i sveitserstil. Regulert til bevaring (Planid 226 OmrådeplanSørumsand).	VK2
203/4 C	Ing. Bøhns veg 4 - Haug. Bygget 1904 i sveitserstil og er et av de eldste husene på Sørumsand. Huset ble istandsatt i 1977-78 med etterisolering, nye vinduer, ny panel, nytt tak osv. Regulert til bevaring - bevaringsområde (Planid 226 Områdeplan Sørumsand).	VK2
203/4 D	Ing. Bøhns veg 5 - Stubberud. I det første bygget som sto på tomten var det telefonsentral i et rom av huset siden begynnelse av 1900- tallet. De som bestyrte sentralen bodde også i huset, som var en av de første arbeidsplassene for kvinner på Sørumsand. Dette huset ble revet i 1958 da ble den nye, automatiserte sentralen i det røde teglsteinsbygget ble oppført. Bygget er påbygd en gang. Det er altså knyttet telefonihistorie til tomten fra tidlig av	VK2
203/4 E	Ing. Bøhns veg 6 - Sletten. Bygget i 1904, halvannenetasjes hus i sveitserstil med glassveranda mot hagen. Sørumsand Maskin- og sportsforretning (SØMA) startet her i 1953. Første sportsforretning på Sørumsand lå i uthuset ved Smalgangen (overgang ved jernbanelinja til stasjonen). Butikken flyttet i 1965 da Smalgangen ble stengt. Det har ikke vært butikk her siden. Regulert til bevaring - bevaringsområde (Planid 226 Områdeplan Sørumsand).	VK2

203/5	Fagerlivegen, boligbebyggelse fra 1900-1940 som sammen med bebyggelsen langs Sørumsandvegen utgjør en sentral del av det tidlige Sørumsand, se miljø 2E	VK2
203/5 A	Eiendommene som har verdi som enkeltminner er følgende: Sørumsandvegen 100 - Hus fra tidlig 1900 - tall, påbygget i 1985 med en stue da eldre glassveranda ble innbygget. Kledd med eternittplater. Er et av de eldste og best bevarte gamle husene på Sørumsand. Originalt inngangsparti og dekorelementer rundt vinduer fra tidlig 1900-tall. Uthus trolig fra samme tid som bolighuset er også bevart	VK3 øvre
203/5 B	Fagerlivegen 20 - godt bevart sveitserstilhus fra 20 - tallet med uthus. Fasadedetaljer (vinduer mm.) skifta sommer 2015. Glassveranda godt bevart med originale vinduer.	VK3 øvre
203/5 C	Fagerlivegen 16 - Valmet tak, nye vinduer og noe endret fasade - påbygg fra 2012 i nord, garasjen er ny	VK4
203/5 D	Sørumsandvegen 108 - Bolighus og garasje. Huset er bygget i 1917. Har etter dette hatt eternittplater fram til 90-tallet - trolig påbygd men flere fine detaljer, bl.a. i inngangspartiet. Garasje bygget i 1984.	VK3 nedre
203/5 E	Fagerlivegen 35 - uthus i god stand - i bruk av Fagerlivegen 37A (41/108).	VK3 nedre
203/5 F	Fagerlivegen 8 - Huset er bygget i 1921, istandsatt i senere år. Kledd med eternittplater, med unntak av veggen med inngangsparti, dette er ombygget i 1981. Uthus med fire små vinduer på langsiden trolig fra samme tid som hovedbygningen	VK3 øvre
203/5 G	Fagerlivegen 4 - Huset er påbygget i 1968. Ny kledning. Eldste delen av bolighuset kan være bygget på 20-30 - tallet. Uthuset er trolig fra samme tid som bolighuset, er svært lite endra og et fint eksempel på uthus i området Fagerlivegen	VK3 nedre
203/5 H	Skolevegen 2, Sørumsand meieri fra 1922 i to etasjer med sokkel. Kulturhistorisk verdi	VK4
203/5 I	Sørumsandvegen 103 - Huset er trolig fra 1934. Var elektrisk butikk på 50-tallet. Butikk - fasade er intakt, med unntak av ny dør	VK3 nedre
203/5 J	Sørumsandvegen 105 - Nåværende hus bygget i 1955. Erstattet det første huset som ble bygget på 30 -tallet. Eternittplater og liten garasje i samme stil som huset. Flere forretninger har holdt til i dette huset. Butikkpreget er fortsatt godt synlig.	VK3 øvre
203/5 K	Sørumsandvegen 109. Villa i sveitserstil fra tidlig 1900 - tall. Godt ivarettatte detaljer; bl.a. på ytterpanel og store, oppdelte vinduer med felter med farget glass. Noen av vinduene er nylig byttet ut med glassbyggerstein	VK3 nedre
203/6	Øverst ligger våningshus og veslebygning på Sennerud Nordre. Er regulert til bevaring (Planid 48 Områdene langs rv 172 fra Tårnvegen til Ingeniør Bøhns veg).	VK2
203/7	Trikken, rekkehusboliger i to husrekker med flatt tak fra 1970-årene. Første boligbyggelagsutbygging på Sørumsand	VK3 øvre
Kuskerud 205/1	Kuskerud – Villa bygget av skipsreder Jentoft, som endret navnet på gården Kuskerud til Jentoft, et navn som senere i en periode ble brukt på Sørumsand videregående skole. Var gjestgiveri med kafé i en periode. Er regulert til bevaring	VK2

	(reg.plan nr.143/erstattes av Planid 226 Områdeplan Sørumsand).	
205/2	Villa Kollen ved Bingsfossen, en svært godt bevart villa fra 1930-årene med elementer av klassisisme og funkis, bygget av stasjonsmester Hoff på Sørumsand stasjon.	VK2
205/3	Festiviteten, Sørumsands første forsamlingshus, bygget i 1935 av andelslaget Festiviteten. Regulert til bevaring (226 Områdeplan for Sørumsand)	VK2
205/4	Kuskerudnebben utendørsbasseng/bad i Glomma fra 1930-1950-tallet. Lite igjen av det opprinnelige anlegget.	VK4
205/5	Kommunesletta – østlig del. Boligområde regulert på 1940-tallet (reg. plan 11, 28.11.1947) med villaer med enhetlig preg fra 1950-tallet. Den østlige delen av reguleringsplanen er mindre enhetlig enn den vestlige og flere av husene her er eldre enn reguleringsplanen. Se miljø 3H, kulturmiljøet har lokal verdi, følgende bygg har spesiell verneverdi:	
205/5 A	Sletta 31. Den aller første villatomten som ble fradelt Kuskerud med unntak av de eldste tomtene langs Sørumsandvegen. Fradelt i 1910. Villaen i sveitserstil som står der i dag er fra ca. 1910. Lite endret.	VK3 øvre
205/5 B	Sletta 13 Bygget ca. 1923 i jugenstil. Påbygg og tilbygg fra 1980 tilpasset husets opprinnelige stil med mansardtak. Ny garasje ved vegen fra 80-tallet.	VK3 øvre
205/5 C	Sørumsandvegen 51. Fradelt 1923. Villaen er bygget ca. samme tid.	VK3 nedre
205/6	Kommunesletta (vestlig del), boligområde regulert på 1940-tallet (reg. plan 11, 28.11.1947) med villaer med enhetlig preg fra 1950-tallet, de fleste tegnet av arkitekt Finckenhagen. Se kulturmiljø 2C. Kulturmiljøet har regional verdi, følgende bygg har spesiell verneverdi	
205/6 A	Glombuvegen 9. Tegnet av Birger A. Finckenhagen i 1952. Påbygget overbygget veranda og karnapp i vest og påbygget vindfang i øst. Opprinnelig tomtestørrelse.	VK3 øvre
205/6 B	Glombuvegen 7 - Elvetun. Tegnet av Birger A. Finckenhagen i 1952. Påbygget terrasse med overbygg fra 1982 og påbygget tilbygg og garasje som henger sammen med huset i øst fra 2008. Opprinnelig tomtestørrelse.	VK3 nedre
205/6 C	Sletta 35. Fradelt 1950. Bygget 1954/55. Lite endret, med unntak av terrasse fra 2003	VK3 øvre
205/6 D	Sletta 20B. Hus fra 50-tallet som er lite endret med garasje fra 70 -tallet. Tomten er oppdelt i senere tid.	VK3 øvre
205/6 E	Villavegen 4. "Skjørt og bluse"-hus fra 50 - tallet. Terrasse og bod i tilknytning til terrasse påbygget på 2000-tallet. Opprinnelig tomtestørrelse	VK3 nedre
205/6 F	Kuskerudvegen 1 fra 50 - tallet. Påbygget balkong og terrasse i vest, ellers lite endret. Opprinnelig tomtestørrelse	VK4
205/6 G	Sletta 12 A-C. Bygget i 1956, lite endret. Først Sørums elektrisitetsverk, senere barnehage og nå kommunale boliger.	VK3 nedre
205/7	Sørumsand videregående skole, med rester av hageanlegg i skråningen mot Glomma, ny og gammel del, hovedbygning og fløybygning, opprinnelig bygget som Romerike ungdomsskole, ferdig i 1929. Ny skole fra 2003 av Østgaard arkitekter as. Den	VK2

	gamle skolen og Skoealleen er regulert til bevaring (Planid 226 Områdeplan for Sørumsand)	
205/8	Sørum rådhus fra 1974, tegnet av Christoffersen og Hvalby arkitekter MNAL. Rådhuskvarter med hovedbygg, brannstasjon/helsebygg og klokketårn.	VK2
205/9	NSBs fellesstasjonsbygning for de to banene på Sørumsand ble bygget i 1903, men ombygd i 1962. Sørumsand ble stoppested på Kongsvingerbanen i 1892. Trekanttomta på Sørumsand stasjon med den originale omlastingskrana for Urskog-Hølandsbanen er fredet etter kml § 15. Traséen til Urskog- Hølandsbanen er også fredet. Her finnes også kopi av banens stasjonsbygning og lokomotivstall på Bjørkelangen	VK3 nedre
205/10	Sørumsand trevarefabrikk, administrasjonsbygning og produksjonshall, antakelig bygget på 1940-tallet, senere om og påbygget flere ganger. Administrasjonsbygg bygget om til leiligheter med glasstilbygg mot vest. Nå er det minihotell i bygget. Deler av det eldste sentrum i Sørumsand som lå på begge sider av jernbaneundergangen, to forretningsbygg nord for jernbaneundergangen:	VK4
205/11 A	Bakeritomten med bakerigården, usikkert byggeår, ombygd i 1936-37, lite endret etter dette. Bakeri i flere perioder og også skoutsalg og fotobutikk. Leiligheter i annen etasje.	VK3 nedre
205/12	"Isenkramen" på Sørumsand i Ringvegen 1 bygget i 1964; forretningsgård i funkisstil, nå rørleggerforretning.	VK4
205/13	Rest etter tyskernes brakkeleir fra 2.verdenskrig i Kuskerudparken/ Kuskerudalléen. Portstolper og port i naturstein og tre og trapp i naturstein.	VK3 øvre
205/14	Sundsted og stabbestener i Skrivervegen som har fungert som veimarkeringer fra Sennerud ned til sundstedet ved Glomma. Vegfare og fergeleiet er regulert til bevaring (226 Områdeplan for Sørumsand).	VK3 øvre
Orderud		
206/1	Orderud, tobølt tun med ombygde midtkammerbygninger fra 1800-tallet og med nyere driftsbygninger	
206/1 A	Orderud bnr. 1 med midtkammerbygning fra 1800-tallet, ombygd	VK4
206/1 B	Orderud bnr. 3 med midtkammerbygning fra 1800-tallet, ombygd	VK4
206/2 A	Fossum Søndre bnr 15 med stabbur. Øvrige eldre bygg er revet	VK4
206/2 B	Fossum søndre bnr 4 med stabbur og låve	VK4
206/3	Administrasjonsbygget tilhørende Nordsjø malingsfabrikk, en del av det tidligere industriområdet i Blaker. Bygget i mur på 1950-tallet. Nå enebolig. På de mindre brukene i kretsen Orderud er det noen enkeltstående bygninger, stabbur og låver.	VK4

Kulturmiljø

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ1E	Urskog Hølandsbanens trase til Fossum med Bingsfoss og Fossum stasjoner, omkringliggende landskap og stasjonsområdet på Sørumsand, trekanttomta ved Sørumsand stasjon med park og to kiosker; den ene lafta i nasjonalromantisk dragestil/jugend, den andre i funkisstil. Her finnes også kopi av banens stasjonsbygning og lokomotivstall på Bjørkelangen. Traséen, trekanttomta og den originale omlastingskrana for Urskog-Hølandsbanen er fredet (id86111)	VK1
MILJØ2C	Kommunesletta vestlig del. Boligområde regulert på 1940-tallet (reg. plan 11, 28.11.1947) med villaer med enhetlig preg fra 1950-tallet, de fleste tegnet av arkitekt Finckenhagen.	VK2
MILJØ2E	Fagerlivegen - boligbebyggelse fra 1900-1940 som sammen med bebyggelsen langs Sørumsandvegen utgjør en sentral del av det tidlige Sørumsand	VK2
MILJØ3H	Kommunesletta østlig del - Boligområde regulert på 1940-tallet (reg. plan 11, 28.11.1947) med villaer med enhetlig preg fra 1950-tallet. Den østlige delen av reguleringsplanen er mindre enhetlig enn den vestlige og flere av husene her er eldre enn reguleringsplanen	VK3
MILJØ3I	Lyvegen 204/18 - Enhetlig trehusmiljø med forbindelse til Sørumsand verksted. Sørumsand verksteds borettslag fra 1959. Lite endret. Tre og tre enheter kjedet. Omtalt i bygdeboka under Vestby. Registrert i 2015	VK3

Vernestatus/planstatus

Området er regulert.

Urskog-Hølandsbanen, stasjonsområde samt trasé er fredet kml §15.

Regulert til spesialområde bevaring:

Ing. Bøhns veg, Sørumsand verksted, verkstedhall (fasade), Vegfar og fergested ned til Glomma, Festiviteten, Sennerud Nordre, Sørumsand videregående. Gammel hovedbygning på Romerike Ungdomsskole, med gymsal, stabbur og allé, Kuskerudvillaen, Sørenskrivergården, Villa Lund/Fridheim.

Området som utgjør Orderud krets er lagt ut til LNF-område i kommuneplanens arealdel, med unntak av området ved langs Fossumvegen som er regulert til spredt boligbebyggelse. Orderudåsen er et større boligområde utbygd fra ca. 1985 frem til i dag.

Begrunnelse for vern

En rekke enkeltbygninger og noen miljøer er regulert til spesialområde bevaring på Sørumsand. Likevel er det fremdeles spor etter områdets første bebyggelse som fremdeles finnes, men som ennå ikke er sikret for fremtiden. Det første sentrum på Sørumsand lå på begge sider av Jernbaneundergangen, og ble bygd i årene rundt 1900, da stedet begynte å vokse. Flere av bygningene rundt Jernbaneundergangen, to på vestsiden og flere oppover Sørumsandvegen og Fagerlivegen er bevart, delvis i ombygd stand. Området kan sies å være Sørumsands "vugge" og har som sådan klar lokal verneverdi.

Det eldste regulerte boligområdet på Sørumsand, "Kommunesletta" fra 1940-50-tallet er verdifullt som det første helhetlig utbygde området på Sørumsand og som eksempel på en nøktern etterkrigsarkitektur fra gjenreisningen etter annen verdenskrig.

I tillegg er villa Kollen ved Bingsfossen en godt bevart villa fra 1930-årene.

Av offentlige bygninger er Festiviteten og Sørums rådhus to ytterpunkt, det ene bygget ved frivillig innsats på 1930-tallet som forsamlingshus for tettstedet Sørumsand, det andre som moderne arkitekttegnet rådhus for den nye kommunen Sørumsand etter sammenslåingen. Begge er godt bevarte og tidstypiske eksempler på offentlige bygninger fra ulike perioder og er klart verneverdige.

Av nyere arkitektur for øvrig er den nye Sørumsand videregående skole et eksempel på god moderne arkitektur i samspill med den verneverdige skolebygningen fra Akershus ungdomsskole. Skolen er et godt eksempel på en storstilt satsing på skolebygg i perioden rundt år 2000, hvor landets beste arkitekter deltok. Bygningen er klart verneverdig.

I Skolealleen står portalen og en trapp. Dette er rester etter en tysk brakkeleir fra andre verdenskrig. Det er få kulturminner fra denne perioden i Sørumsand.

Området som utgjør Orderud krets er preget av spredt boligbygging, landbruksarealer nært opp til bebyggelsen på Sørumsand. Det er viktig at det ved eventuell utbygging i området blir bevart spor etter tidligere bebyggelsesstruktur.

Forslag til forvaltning

Det bør vurderes å regulere hele eller deler av området sør for jernbaneundergangen langs Sørumsandvegen og Fagerlivegen til spesialområde bevaring.

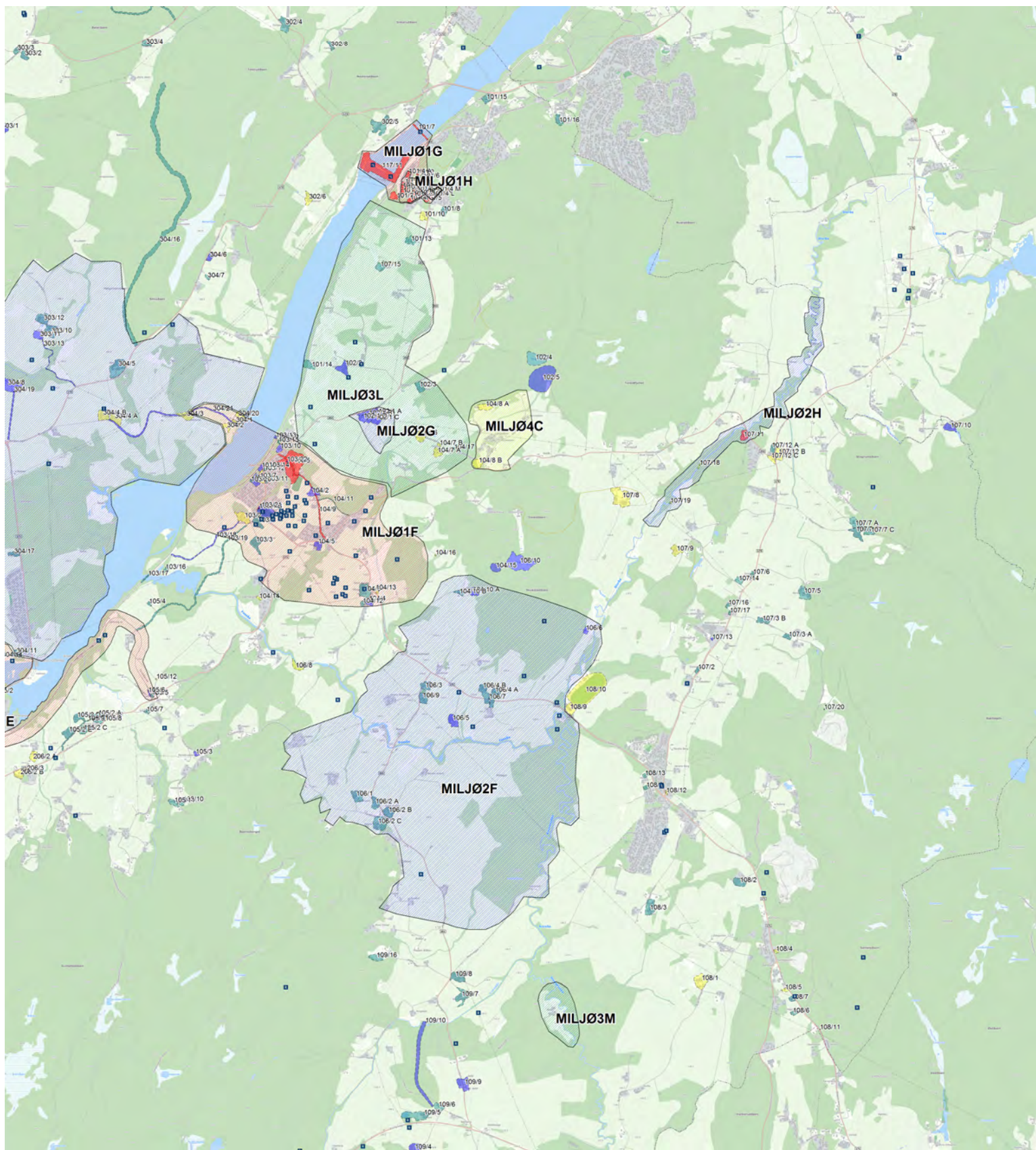
Kommunesletta bør vurderes regulert til spesialområde bevaring.

Av enkeltbygg som bør reguleres til bevaring er villa Kollen ved Bingsfoss, Sørumsand videregående skole (nyere del), Sørums rådhus, Østbyskolen, Lillebis og de to sveitervillaene i Idrettsvegen.

Ved regulering til nye formål bør området som utgjør Orderud krets vurderes med tanke på å bevare noen representative kulturminner.

Krigsminnene i Skolealleen må reguleres til bevaring.

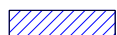
Urskog-Hølandsbanens parsell Fossum – Kvevli bør reguleres til bevaring. Se forvaltningsplan for UHB for detaljer.

Kulturminner

- Kulturminne VK1
- Kulturminne VK2
- Kulturminne VK3
- Kulturminne VK4

Kulturmiljø

- Kulturmiljø VK1
- Kulturmiljø VK2
- Kulturmiljø VK3
- Kulturmiljø VK4

Oversiktskart

Blaker og Rånåsfoss

0 500 1000 1500 2000 m

5.4. Blaker og Rånåsfoss

Blaker var inntil 1919 del av Aurskog herred. Fra 1919 var Blaker egen kommune inntil den 1962 ble slått sammen med Sørum.

Blaker har vært en typisk jordbruksbygd, med en del skog. Sentralt i bygda ligger gårdene Huseby, Svarstad og Foss. Området har vært bebodd helt fra forhistorisk tid, noe bl.a. en rekke gravhauger viser. Gjennom disse gårdene gikk den gamle hovedvegen østover mot Aurskog. Denne vegen ble etter hvert til den Øvre Fredrikshaldske hovedveg. Blaker skanse ble etablert på gården Svarstad i 1683 for å sikre denne vegen mot fiender østfra. På nabogården Foss ble det bygd kirke i middelalderen på samme sted som den nåværende kirken fra 1880. Sentrum i den nye kommunen Blaker var også her, med kommunehus på gården Huseby.

Kongsvingerbanen ble anlagt i 1862 med stasjon nedenfor Blaker skanse og i 1896 ble den smalsporete Urskog-Hølandsbanen anlagt med tre stasjoner i Blaker: Bingsfoss, Kvevli og Mork. Ved Blaker var det sundsted, med ferge over til Blakersund. Gårdene Blakersund og Imshaug på vestsiden av Glomma var fra 1500-tallet og frem til 1861 en del av Blaker. Videre var det skysstasjon på gården Kjølstad, hvor den Fredrikshaldske hovedvegen fortsatt passerer gjennom tunet.

Rånåsfoss kraftverk er et meget godt bevart anlegg fra en viktig periode i oppbyggingen av det moderne Norge. Kraftstasjonen med tilhørende anlegg representerer en måte å organisere og bygge nye industrisamfunn på som er typisk for de første tiårene av 1900-tallet. Det ble lagt vekt på å bruke arkitekter og anleggene ble en slags templer for fremskrittet. I pakt med de rådende ideer ble gode boliger til de ansatte en viktig del av bedriftenes samfunnsansvar.

Grunnkretsene Rånåsfoss (101), Eid (102), Foss (103), Fossum (105), Svarstad (104), Kvevli (106), Fjuk (107) og Hogset (108) (Mork 109 er omtalt under 5.5)

SØRUMKOMMUNE

5.4.1. Rånåsfoss og Eid

(Grunnkretsene Rånåsfoss 101 og Eid 102)

Lokalisering

Rånåsfoss ligger nordøst i Sørumsdal på østsiden av Glomma, og består av et område som hørte til gårdene Eid og Sandnes og delvis Svarstad. Navnet har området etter den 1 ½ km lange fossen eller rettere sagt strykene som lå her på grensen til Nes før byggingen av kraftverket i 1918-19. Gården Rånås ligger i Nes på vestsiden av Glomma.

Eid krets ligger nord for Blaker Skanse og består av gårdene Søndre Eid, Nordre Eid og Nitteberg.

Kort historikk

På 1600-tallet lå det vassager her og på slutten av 1800-tallet ble det lagt planer for utnyttelse av vannkraften. Rettighetene til fossen ble på slutten av 1800-tallet kjøpt opp av grosserer A.O. Haneborg og solgt til Akershus amt i 1914. Området som kraftverk og boliger ligger på ble solgt fra Eid Søndre i 1917.

Akershus amt satte i gang bygging av Rånåsfoss kraftstasjon i årene 1918-22 og i denne perioden skjedde det store omveltninger i området. Det ble bygget en midlertidig anleggsby og etter hvert en rekke permanente bygninger knyttet til kraftverket. I mange år var kraftstasjonsområdet med boligene inngjerdet med et høyt nettinggjerde. Dette var med på å fremheve skillet mellom det "moderne høyteknologiske" kraftverkssamfunnet Rånåsfoss og de omkringliggende jordbruksområdene.

I årene før kraftverket ble bygget, ble det reist tre bureisningsbruk, Skovli, Fjeldvang og Grønvold, langs hovedvegen syd for Rånåsfoss.

Eid er et landskapsnavn og viser at gården hører til blant de eldste gårdene i Sørumsdal. Gården ble delt i to i 1730 årene og etter hvert også i flere bruk. Rundt 1860 var det som nå 6 gårder på Eid. Nitteberg kjenner man fra middelalderen og gården var kirkegods i lang tid. På 1600-tallet var gården enkesete for Aurskogpresten. På 1700-tallet ble gården delt i to bruk.

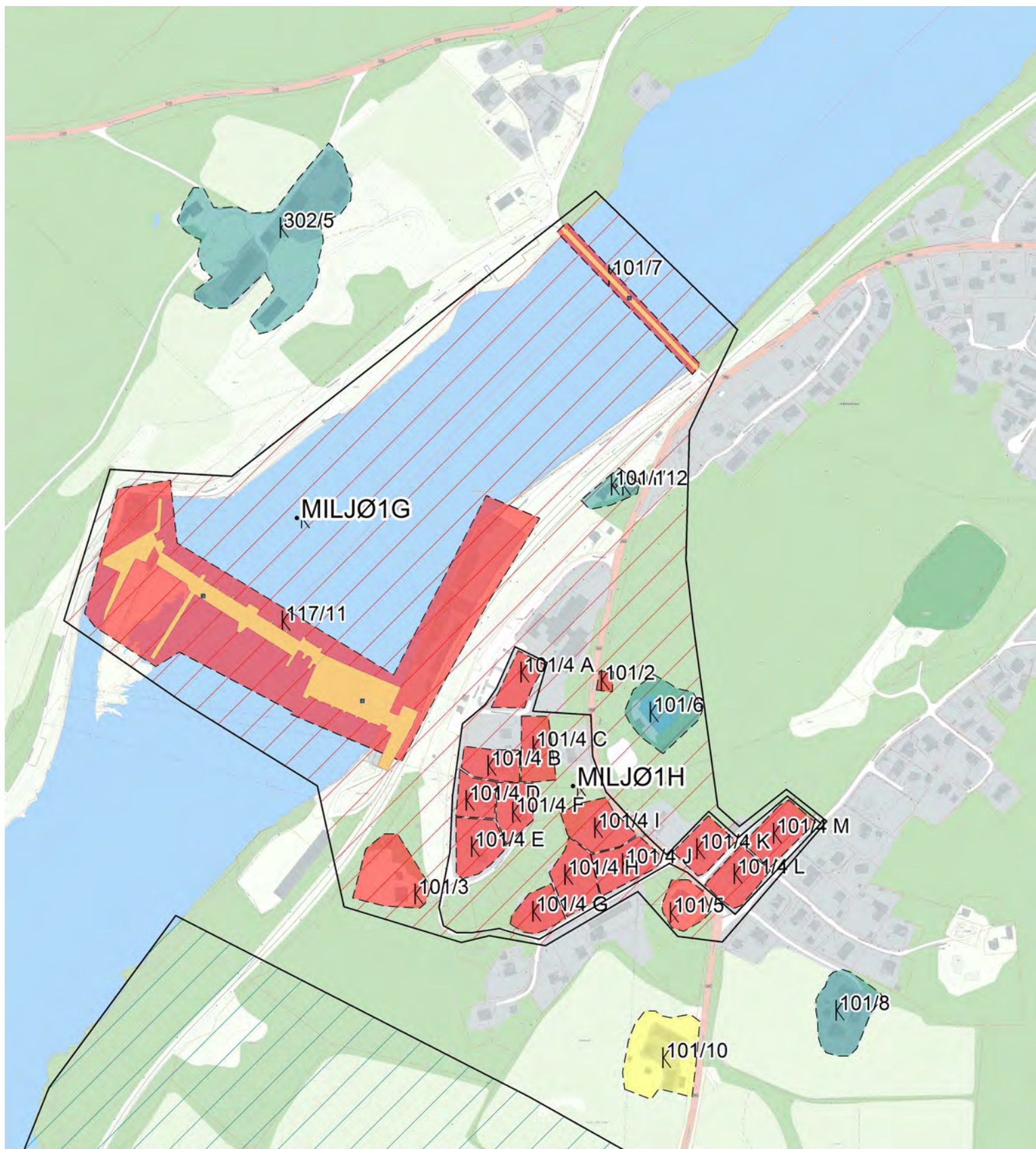
Registreringer.

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Det er ikke registrert fredete kulturminner i området rundt Rånåsfoss per i dag, for oppdatert oversikt se kulturminnesøk.no

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id111578	Ved Simerud på andre siden av Glomma er det registrert et røysfelt (), dette hører til kretsen Hellesjø (302).	F
id42336	Eid: Langs gårdsvegen til Larsrud, mellom Nordal og Langeland ligger det en gravhaug	F

Kulturminner

Kulturminne VK1

Kulturminne VK3

Kulturminne VK4

Kulturmiljø
Kulturmiljø VK1

Kulturmiljø VK3

Detaljkart

Rånåsfoss

0 50 100 150 200 m

Reg.nr. Rånåsfoss	Beskrivelse	Verneklasse
101/1	Rånåsfoss kraftstasjon med tilhørende bygninger og installasjoner 1918-22 tegnet av arkitekt Thorvald Astrup. Kraftstasjonen er med i NVEs landsverneplan <i>Kulturminner i norsk kraftproduksjon</i> . Også registrert i Askeladden med id217312	VK1
101/2	Transformator-tårn i samme stil som kraftverket	VK1
101/3	Direktørbolig (arkitekt Otto Juell). Er regulert til bevaring (Planid 174 Rånåsfoss bevaring)	VK1
101/4	Funksjonærboliger, tegnet av arkitektene Thorvald Astrup og Otto Juell, bestående av 6 eneboliger og 7 tomannsboliger. Boligene ble bygget til ansatte ved Rånåsfoss kraftverk i samme periode som kraftverket ble bygget. Funksjonærboligene er regulert til bevaring, reg.plan nr. 174, vedtatt 18.10.06. Registrert som kulturmiljø 1H og består av følgende enkeltbygg:	VK1
101/4 A	Funksjonærbolig i Maskinistvegen 8. Arkitekt var Astrup eller Juell. Byggeår rundt 1920. Påbygget i nord er fra 1964 tegnet av arkitekt Ernst Ekra på Strømmen.	VK1
101/4 B	Funksjonærbolig i Maskinistvegen 3. Arkitekt var Astrup eller Juell. Byggeår rundt 1920. Påbygget i nord er fra 1964 tegnet av arkitekt Ernst Ekra på Strømmen.	VK1
101/4 C	Funksjonærbolig i Maskinistvegen 5. Arkitekt var Astrup eller Juell. Byggeår rundt 1920. Påbygget i nord er fra 1964 tegnet av arkitekt Ernst Ekra på Strømmen.	VK1
101/4 D	Funksjonærbolig i Pausvegen 10. Arkitekt var Astrup. Byggeår rundt 1920. Tilbygg oppført i 1956.	VK1
101/4 E	Funksjonærbolig i Pausvegen 12. Arkitekt var Otto Juell, bygget i 1919. Tilbygg i nord oppført i 1973-74	VK1
101/4 F	Funksjonærbolig i Pausvegen 14. Arkitekt var Otto Juell, bygget i 1919. Tilbygg i nord oppført i 1973-74	VK1
101/4 G	Funksjonærbolig i Montørvegen 9 og 11, tomannsbolig. Opprinnelig var Juell arkitekt og bygget oppført i 1918, bygningen brant i 1919 og nytt bygg ble tegnet av Astrup og oppført samme år.	VK1
101/4 H	Funksjonærbolig i Montørvegen 5 og 7, tomannsbolig. Arkitekt var Juell, bygget i 1918	VK1
101/4 I	Funksjonærbolig i Eidsvegen 101 og 103, tomannsbolig. Arkitekt var Juell, bygget i 1918.	VK1
101/4 J	Funksjonærbolig i Eidsvegen 105 og 107, tomannsbolig. Arkitekt var Thorvald Astrup, bygget i 1922. Tilbyggene i en etasje er utført fra 1968-71.	VK1
101/4 K	Funksjonærbolig i Eidsvegen 102 og 104, tomannsbolig. Arkitekt var Thorvald Astrup, bygget i 1922. Tilbyggene i en etasje er utført fra 1968-71	VK1
101/4 L	Funksjonærbolig i Eidsvegen 110 og 112, tomannsbolig. Arkitekt var Thorvald Astrup, bygget i 1922. Tilbyggene i en etasje er utført fra 1968-71.	VK1
101/4 M	Funksjonærbolig i Eidsvegen 106 og 108, tomannsbolig. Arkitekt var Thorvald Astrup, bygget i 1922. Tilbyggene i en etasje er utført fra 1968-71.	VK1

101/5	"Skolen", senere forsamlingshus. Er regulert til bevaring (Planid 174 Rånåsfoss bevaring)	VK1
101/6	Friluftsbad (ca 1960)	VK3 øvre
101/7	Hengebro over Glomma fra 1927 - en av Norges første "mjuke" hengebru som på denne tiden representerte en ny og dristig arkitektur og disse bruene ble etter hvert en norsk spesialitet. Inngår i Statens vegvesens landsverneplan, men er ikke formelt vernet. Hengebrua har ett spenn på 183 meter med bjelkeavstivningsbærere, og en totallengde på 260 meter. Bruas to betongtårn er 19 meter høye. Stålkabler er festet til brua med hengestrenger via hvert tårn. Også registrert i Askeladden med id176808.	VK1
101/8	Våningshus, låve og stabbur fra ca 1917 på bureisingsbruket Skovly. Låven er godt bevart med tømmer i fjøset	VK3 nedre
101/10	Våningshus, låve og stabbur på bureisingsbruket Grønvold	VK4
101/11	Rød telefonkiosk. Tegnet i 1933 av arkitekt Georg Fasting. Oppført i Telenor sin landsverneplan	VK1
101/12	Rånåsfoss stasjon åpnet i 1918 - original bygning fra dette år revet, nytt bygg fra 1927	VK3 øvre
101/13	Granli - Eidsvegen 179. Gårdstun med teglsteinslåve og en annen, liten driftsbygning i tegl, et lite, lafta stabbur, samt hovedbygning	VK3 nedre
101/14	Fløterplass - på begge sider av jernbanelinja vest for Nitteberg	VK3 nedre
101/15	Sandnesenga. Gårdstun med bygg fra første halvdel av 1900 - tallet med opprinnelig preg og lite endra bygninger. Våningshus, sidebygning i tømmer, flerdelt driftsbygning og lafta stabbur.	VK3 øvre
101/16	Kroken; husmannsplass under Svarstad. Nyere bolighus, eldre lafta stue og stabbur, driftsbygning. Uthus på b.nr.134	VK3 nedre
Eid		
102/1	Eidgårdene, flerbølt tun i dyrkningslandskap. De fire brukene på Søndre Eid ligger samlet i et flerbølt tun. Hensynssone kulturmiljø i kommuneplanen. Er registrert som kulturmiljø 2G. For detaljert kart se kart over Blaker sentrum. Består av følgende tun:	VK2
102/1 A	Gårdstun, del av flerbølt tun, med hovedbygning av midtkammertype satt opp i 1860-årene, ombygget i 1965. Låve fra 1900-tallet.	VK2
102/1 B	Gårdstun, del av flerbølt tun, med hovedbygning satt opp i 1851 av midtkammertype i sveitserstil. Låven er fra 1800-tallet med laftet fjøs fra 1907 som står på en murt gjødselkjeller. På tunet står det også en veslebygning.	VK2
102/1 C	Gårdstun, del av flerbølt tun, med hovedbygning satt opp i 1851 av midtkammertype i sveitserstil. Hovedbygningen er nylig rehabilitert, etterisolert med nytt panel og nye vinduer i tilnærmet opprinnelig utseende. Låven er fra 1900-tallet.	VK2
102/1 D	Gårdstun, del av flerbølt tun, med hovedbygning som trolig opprinnelig er fra 1700-tallet av midtkammertype og trolig ombygget til sveitserstil rundt 1900, i god stand og nylig istandsatt. Inngangspartiet er svært likt inngangspartiet til hovedhuset på Norddal som er et Strømmen ferdighus. Det står også en veslebygning og et stabbur på tunet.	VK2

102/2	Nitteberg. Tidligere hovedbygning på bnr 1, antakelig fra tidlig 1800-tall, opprinnelig visstnok med svalgang i vest, påbygget 1/2 etasje i sveitserstil på slutten av 1800-tallet. Vinduene i inngangspartiet er istandsatt og vinduer fra samme tid, men fra Ullevål hageby er satt inn. Driftsbygning med ny murstein i veggene. På eiendommen er det også en kjerreveg som går til et stort leiruttak på oversiden av bekken og et vegfar fra Nitteberg til nabogården Dalbakk som går over område med beitemark og følger sidene på ravinene	VK2
102/3	På Norddal under Svarstad er det et godt bevart lafta våningshus fra 1885 (fra Strømmen ferdighus) med nytt tak og noen vinduer skifta ut, fasaden er ellers lite endra. Låve fra 1901 i dårlig stand og et stabbur. Det har stått to boliger på tunet, det ene er revet	VK3 øvre
102/4	Torvuttak på Skullerudmåsan med tydelige, systematiske grøfter. Torvstrø ble bruk til å strø for dyra i fjøset. Formidlingsverdi; det finnes flere slike uttak i Blaker (bl.a. Torvstrømyra i Ingjerfjellet), men det er få ellers i kommunen.	VK3 øvre
102/5	Glimmerbrudd i Toreidåsen - krigsminne fra 2. verdenskrig. Både brudd i fjellskrent og sjakt loddrett ned i fjellet. Sjeldent i Sørumsmedet høy formidlings- og opplevelsesverdi. Lite endra, men noe gjengrodd. Ligger vest for Anningsrudvegen	VK2

Kulturmiljø og -landskap

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ1G	Rånåsfoss kraftverk og miljø - Kulturmiljø Rånåsfoss med kraftverk, bru, jernbanestasjon, direktørbolig, funksjonærboliger, skole og friluftsbad. Hensynssone kulturmiljø i kommuneplan (i hensynssonen er 101/4 M dessverre ikke kommet med)	VK1
MILJØ1H	Funksjonærboligene (ligger også innenfor hensynssonen for Rånåsfoss). Funksjonærboliger (arkitektene Thorvald Astrup og Otto Juell) bestående av 6 eneboliger og 7 tomannsboliger. Boligene ble bygget til ansatte ved Rånåsfoss kraftverk i samme periode som kraftverket ble bygget. Funksjonærboligene er regulert til bevaring, reg.plan nr. 174, vedtatt 18.10.06. (- befaringsplan - 117/169-174).	VK1
MILJØ3L	Kulturmiljø fra Eid til Granli - Åpent dyrkningslandskap med det flerbølte tunet på Eid med ferdselsfar mellom Eid og Tømte. Jordbrukslandskap nordover på østsida av Glomma med gårdene Nitteberg, Dalsbakk, Flaen og Granli og ravinelandskap i elvesida, med fløterbebyggelse (spes.Nitteberg). Deler av dette området rundt Eidgårdene har hensynssone kulturmiljø i kommuneplanen.	VK3
MILJØ4C	Kulturmiljø Myrmellom - Grend med mindre plasser i småskala jordbrukslandskap	VK4

Vernestatus/planstatus

Boligområdet og gamleskolen til kraftverket er regulert til spesialområde bevaring, de øvrige områdene er regulert til bolig og næring, samt LNF i sydøst.

Området som utgjør kretsen Eid er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel.

Begrunnelse for vern

Rånåsfoss er et meget godt bevart anlegg fra en viktig periode i oppbyggingen av det moderne Norge. Kraftstasjonen med tilhørende anlegg representerer en måte å organisere og bygge nye industrisamfunn på som er typisk for de første tiårene av 1900-tallet. Det ble lagt vekt på å bruke arkitekter og anleggene ble en slags templer for fremskrittet. I pakt med de rådende ideer ble gode boliger til de ansatte en viktig del av bedriftenes samfunnsansvar.

Bureisningsbrukene Skovly, Fjeldvang og Grønvold ligger ganske godt bevart i utkanten av Rånåsfoss. Dette illustrerer godt den kontrasten det opprinnelig var mellom kraftverket og bygdesamfunnet rundt.

Den røde telefonkiosken står på Telenor sin landsverneplan som en av de som skal bevares.

Det flerbølte tunet på *Eid* med i alt fire bruk er relativt intakt, selv om det er revet og gjort endringer på en del av bygningene. Dette tunet er et viktig element i kulturlandskapsområdet langs Glommas østside mellom Blaker og Rånåsfoss. På tunet ligger fire verneverdige midtkammerbygninger fra 1800-tallet, hvorav to er ganske intakte, låve med tømmerfjøs, to 1900-talls låver samt ett stabbur og en veslebygning. Tunet viser godt hvordan mange gårder fremsto på 18- og 1900-tallet etter at mange gårder ble delt i flere bruk.

Hovedbygningen på *Nitteberg* er antakelig en akershusisk stue bygget tidlig på 1800-tallet. Eksteriørmessig er bygningen i sveitserstil godt bevart også i detaljene.

Forslag til forvaltning

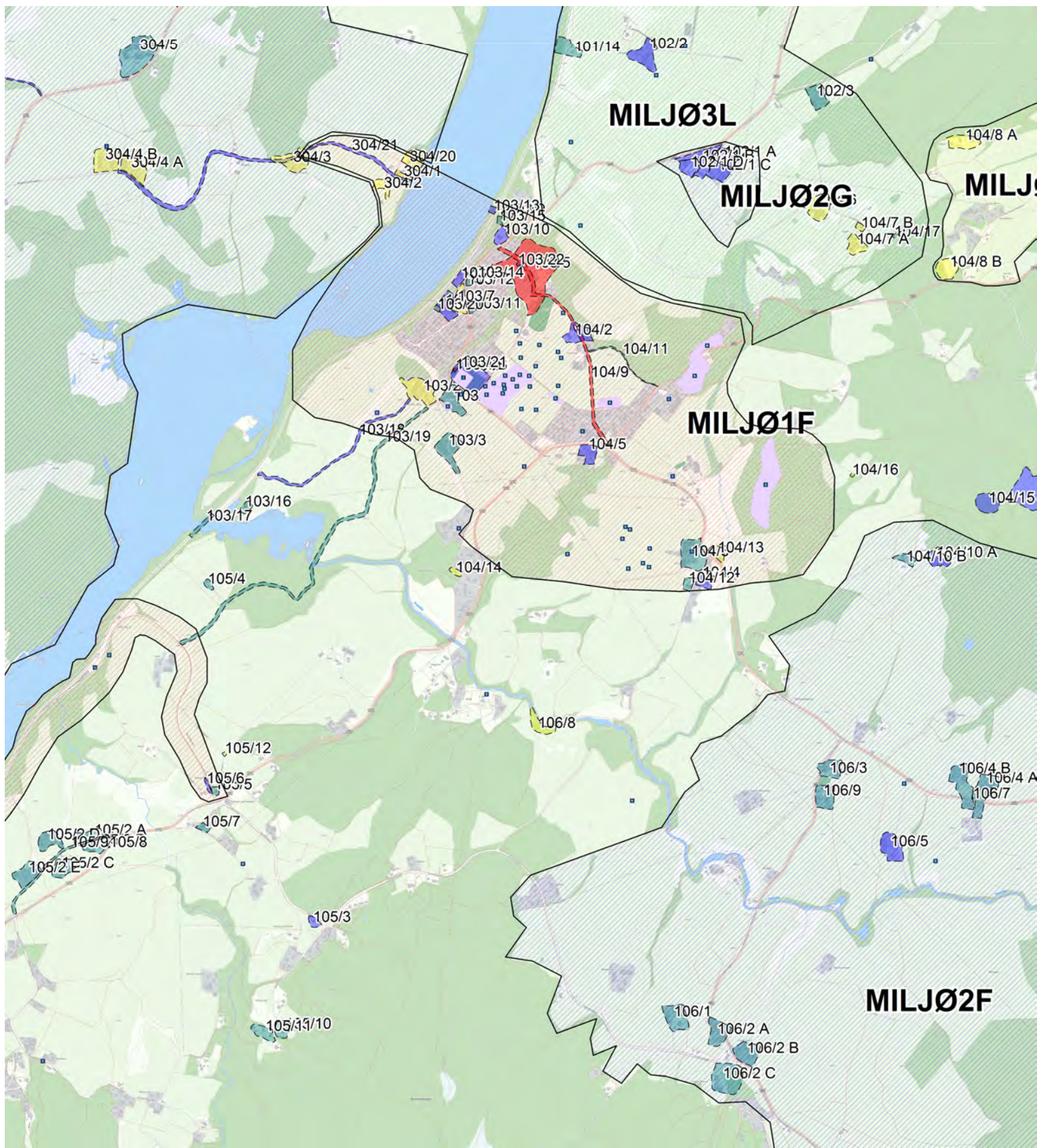
Det bør vurderes om reguleringen til spesialområde bevaring som allerede er gjennomført for boligdelen av anlegget, skal utvides til å gjelde kraftverk med tilhørende anlegg, inklusive friluftsbad, og Rånåsfoss bru. Brua ble istandsatt i 2015.

Det bør søkes å opprettholde LNF-området rundt bureisningsbrukene langs vegen syd for Rånåsfoss.

Telefonkiosken bør reguleres til bevaring.

Fellestunet på Eid-gårdene bør reguleres til spesialområde bevaring. De verneverdige bygningene må bevares og det bør være klare begrensninger på tillatt nybygging. Et vesentlig poeng vil være å opprettholde nåværende bebyggelsesstruktur, omfang og silhuett.

Hovedbygningen på Nitteberg er en svært godt bevart bygning fra tidlig 1800-tall, og bør vurderes regulert til spesialområde bevaring.

Kulturminner

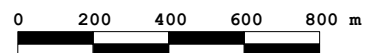
- Kulturminne VK1
- Kulturminne VK2
- Kulturminne VK3
- Kulturminne VK4

Kulturmiljø

- Kulturmiljø VK1
- Kulturmiljø VK2
- Kulturmiljø VK3
- Kulturmiljø VK4

Områdekart

Blaker og Kveli

5.4.2. Blaker og Kvevli

(Grunnkretsene Foss 103, Svarstad 104, Fossum 105, Kvevli 106)

Lokalisering

Foss krets består foruten av gårdene Søndre og Nordre Foss med i alt 4-5 bruk også av Blaker Skanse og Blaker tettsted/stasjon, samt Blaker kirke.

Svarstad krets omfatter store deler av det sentrale Blaker, med Svarstad-gårdene og eiendommer skilt ut fra denne, med unntak av Blaker Skanse som ligger i Foss krets (se denne), samt Huseby-gårdene.

Fossum krets grenser til kretsene Orderud i V, til Foss og Kvevli i Ø og til Svarstad i N. Kretsen består av Fossum nordre, Monsrud, Sætra og Gran. De to sistnevnte er utskilt fra Foss-gårdene i Foss krets. Fossum søndre inngår i Orderud krets. Riksveg 171 Sørumsand-Blaker, går gjennom kretsen.

Kvevli krets består av to deler, syd og nord for Fossåa. Nordre del ligger langs riksvegen mellom Sørumsand og Blaker, og består av gårdene Skukstad, Kjølstad og Mo. Syd for Fossåa ligger Kvevli-gårdene ved den tidligere Urskog-Hølandsbane-traseen.

Kort historikk

Foss, gammelnorsk Fors, etter Sundfossen i Glomma er etter navnet å dømme blant de eldste gårdene i bygda. Allerede i middelalderen var Foss delt i to gårder, og etter hvert er disse blitt delt i til sammen 4-5 bruk. To av brukene ligger vis a vis Blaker kirke i utkanten av Blaker tettsted. Blaker er det eldste tettstedet i kommunen og vokste opp rundt Blaker skanse som ble etablert på slutten av 1600-tallet. Stedet var et viktig kommunikasjonsknutepunkt langs den Fredrikshaldske kongeveg på grunn av fergestedet over til Blakersund på vestsiden av Glomma. Blakersund var fergested til i 1927 og båtsund til i 1928, helt frem til broene på Sørumsand og Rånåsfoss ble bygget på 1920-tallet

Første gang vi hører om Svarstad er på 1300-tallet i Raudeboken. Navnet er et –stad navn som er regnet for å stamme fra vikingtid. Gården var klostergoods, senere krongods og etter en periode på private hender ble gården overtatt av staten i 1680-årene. Blaker skanse ble så anlagt på gårdens grunn. I alle fall fra tidlig på 1700-tallet har gården hatt to brukere og denne todelingen har fortsatt frem til i dag. Gården var også bolig for kommandanten på Blaker skanse, og hovedbygningen på Svarstad (Østre) bnr 1, sies å ha vært brukt som kommandantbolig i en periode på 1700-tallet.

Husebygårdene ligger like syd for Svarstad-gårdene og etter navnet å dømme er det en av de eldste og viktigste gårdene i området. Huseby har vært delt i to siden middelalderen, og er siden delt opp i flere bruk. Hovedbygningen på Huseby store ble påbygd og tatt i bruk som Blakers kommunehus etter løsrivelsen fra Aurskog i 1919.

Grenda Myrmellom ligger langs Toreidvegen mellom Toreid og Haugtun og består av flere mindre bruk som er skilt ut fra Svarstad og Toreid.

Fossum-gårdene har navn etter Bingsfossen i Glomma. Gården har så langt man kjenner vært delt i to, Fossum nordre og søndre. Disse har igjen blitt delt i flere bruk. Fossum nordre er i dag delt i fem gårder som ligger samlet i et flerbølt tun på hver side av den nå omlagte riksvegen Sørumsand – Blaker. Det er fradelt mange mindre bruk i området.

Kvevli har i alle fall siden Svartedauden vært delt i to gårder, Kvevli Store og Lille. Kvevli Store har i alle fall siden 1600-tallet vært delt mellom flere brukere. I dag er gården delt i fire bruk, hvorav tre ligger samlet sammen med Kvevli Lille, og utgjør Kvevli-grenda.

Nebbenes lå øde etter svartedauden og ble gjenoppptatt på 1600-tallet og har siden vært drevet som ett bruk.

Skukstad ble etter navnet å dømme tatt opp i jernalderen, og lå ikke nede etter Svartedauden. Gården ble etter hvert delt i fire bruk, nordre, søndre, østre og vestre.

Kjølstad ble etter navnet å dømme tatt opp i jernalderen, og lå ikke nede etter Svartedauden. Gården ble rundt 1700 delt i to og etter hvert tre bruk. Øvre Fredrikshaldske hovedveg/nå Blakervegen går gjennom tunet på Kjølstad. Her har det vært skystasjon.

Mo lå nede etter Svartedauden, og ble ikke tatt i bruk igjen før på 1500-tallet. Gården er ikke delt i flere bruk, men tunet lå tidligere nærmere Fossåa.

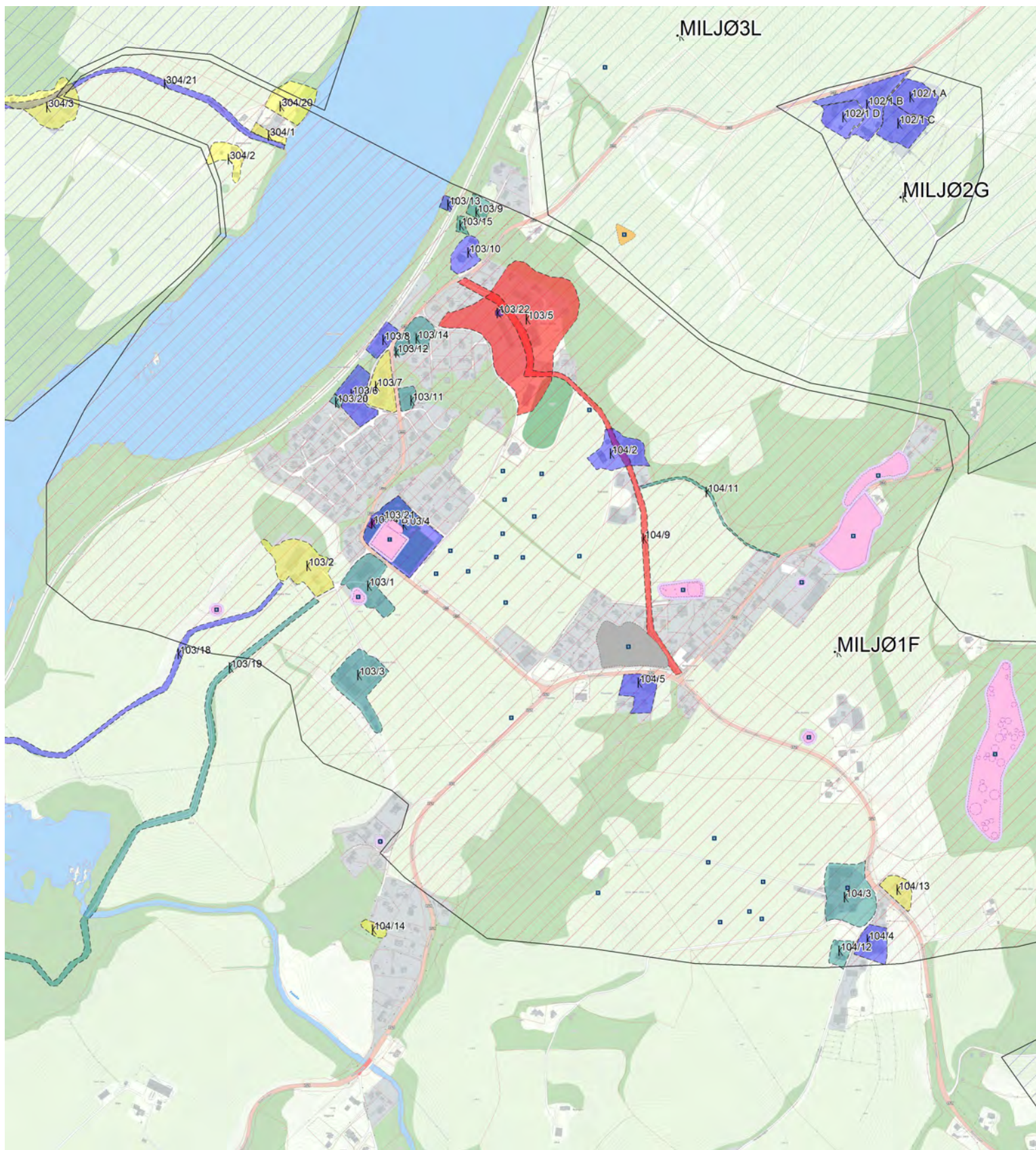
Registreringer

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Foss		
id129149	På tunet til Foss Nordre (ved inngangen til Blaker skanse) er det registrert bosetningsspor, blant annet fem kokegroper	F
id2961	Vest for Værhaugstubben finnes en gravhaug	F
id170796	På åkeren tilhørende Foss Nordre, like veg Blakervegen er det funnet en tre-fliket spenne av bronse	F
id216791	På åkeren sørøst for Skansevegen like ovenfor Blaker kirke er det funnet en rekke løsfunn, blant annet en spenne eller et beslag i dyreornamentikk i kobbellegering) og mynter av ulik alder	F
Svarstad		
id32368	Gravhaug på Haugtun skole	F
id2960	Gravhaug "Kjempehaugen" med bautastein på Huseby lille	F
id70460	Gravfelt med 7 gravhauger på Svarstad, langs vegen like nord for Haugtun	F
id120363	Bosetningsspor i form av kokegroper og åkerrein øst for Svarstadvegen	F
id2964	Gravfelt med 31 gravhauger øst for tunet på Huseby lille	F
id176776,	På åkeren vest for Huseby Store er det funnet en rekke løsfunn	F
id176774	blant annet et spinnehjul av bly og ulike spenner og fibler	
id88218	Arkeologisk lokalitet/bosetningsspor ved Haugtun skole	F
id156162	Like ved bankplassen, på vestsiden av Svarstadvegen er det registrert en mengde bosetningsspor i form av 65 kokegroper, 7 stolpehull og rester etter en mulig gravhaug	F
id176179,	På åkeren vest for Svarstad er det funnet en rekke løsfunn, blant	F
id180731	annet en bøylefibula av bronse og en ringspenne av kobber og mynter av ulik alder	
Fossum		
id2963,	Det er to gravhauger på Fossum Nordre, en vest for	F
id12618	Fossumggrenda på grensen til Fossum Søndre, og en på bruket Breiholen bnr 14	
id118240	Sør for Blakervegen ikke langt fra Gamle Fossum veg er det registrert bosetningsspor i form av blant annet tre kokegroper	F

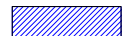
id179639	Nord for Grinda, vest for Tertittvegen er det registrert bosetningsspor i form av tre kokegroper	F
Kvevli		
id22453	I utmarka til Kvevli Store, i Langdalen vest for plassen Rundtom, ligger et klebersteinsbrudd () hvor det har vært uttak også i nyere tid (1800-tallet)	F
id22018, id176401	På Kjølstad er det registrert et gravfelt med to hauger, like n/v for gården og sør for gården er det registrert syv kokegroper hvorav to ble datert til førromersk og romersk jernalder	F
id22478	På Mo sør for Blakervegen ved Bruvollen ligger en gravhaug	F

Kulturminner

	Kulturminne VK1
	Kulturminne VK2
	Kulturminne VK3
	Kulturminne VK4

Kulturmiljø

	Kulturmiljø VK1
	Kulturmiljø VK2
	Kulturmiljø VK3

Detaljkart

Blaker sentrum

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Foss		
103/1	Foss Nordre: Hovedbygning fra 1844, ombygd til sveitserstil i 1911, låve fra 1838 ombygd i 1898. Stabbur fra 1906	VK3 øvre
103/2	Foss Søndre: Våningshus 1833, ombygd 1956. Låve fra 1905, ombygd/påbygd	VK4
103/3	Foss Søndre bnr2: Våningshus fra 1870-80 (sterkt ombygd) og flere små uthus på linje etter hverandre langs gårdsvegen	VK3 nedre
103/4 A	Blaker kirke fra 1880 tegnet av sivilingeniør Otto Schønheyder. Blaker Kirke, på samme kirkested som to tidligere Blaker kirker, ble innviet 21.desember 1881 Kirkestedet er fredet grunnet tidfesting til middelalder og har id83912 i Askeladden	VK2 F
103/4 B	Blaker kapell er bygget i 1928 som gravkapell. Arkitekten er Arnstein Arneberg og dekormalingen i skipets tønnehvelv er trolig utført av Domenico Juul Erdmann. Bygningen er delt i tre volumer med skipet i midten og ett lavere utbygg i hver gavlen av skipet. Høy kulturhistorisk, arkitektonisk og kunstnerisk verdi. Blaker kapell ble innviet 9.desember 1928.	VK1
103/5	Blaker Skanse, festningsanlegg 1683 -1894, med kommandantbolig fra ca 1810, nybygd etter brann i 1977, Artilleri- og magasinbygning og kruttårn fra ca 1750, bastioner fra 1750 – 1814. Skansen er regulert til bevaring (Planid 145 Reguleringsplan for Blaker skanse) Utenfor anlegget ligger Nansenbygget, (ark Odd Nansen) 1946 administrasjons og undervisningsbygg for Statens lærerskole i forming som ble bygget på dugnad av skolens ansatte og elever I Blaker tettsted er det en del eldre bebyggelse, blant annet:	VK1 VK2
103/6	Blaker meieri, bygningskompleks med flere bygninger fra 1911- hus og installasjoner tilhørende meieridriften i hagen. Huser i dag Guttormsgaards arkiv. I tillegg trelasthandelen (handelsforeningen) ved Blaker meieri.	VK2
103/7	Blaker Hotell/skysstasjon fra slutten av 1800 – tallet, nå aldershem (sterkt ombygd/påbygd). Blaker aldersheim fra 1960. Utvidet i 1978 i det som var hotellets park.	VK4
103/8	Blaker stasjon med stasjonsbygning i sør og godshus i nord. Blaker stasjon åpnet i 1862. Den nåværende stasjonsbygningen er oppført i 1952, godshuset er trolig fra samme tid som da stasjonen ble etablert og har høyest verdi.	VK2
103/9	Sveitserstilvilla i Eidsvegen 433, lite endret med teglstein på taket - trolig originale vinduer, originale detaljer og uthus.	VK3 øvre
103/10	Det tidligere Solstad hotell (med uthus), nå bolig - godt bevart, men fasaden mot tunet ombygd. Bygget av Christian Ullerud i 1912 – boliger fra 1920. Het først Ullerud hotell; har også vært bakeri og lærerbolig. Hageanlegg på eiendommen med eldre vegetasjon. Eiendommen med bebyggelse (hovedbygning og uthus) er regulert til bevaring (Planid 95 Boligområde nord for Blaker Stasjon)	VK2
103/11	Samvirkelagsbygningen fra 1930-årene. Blaker Samvirkelag 1920 – 1980 oppførte denne forretningsgården i 1933 og begynte sin handel der i februar 1934.	VK3 nedre
103/12	Butikkbygning/bakeri fra tidlig 1900-tall. For det meste originale vinduer. Innhugg i hjørnet mot veien med ekstra dør. Butikkbygningen med bakeri i kjelleren oppført ca 1920. Bakeriet drevet fra 1926 til i 1959.	VK3 nedre

103/13	Nede ved Glomma er det rester etter fergestedet med bevart mast for kabelferge like ved jernbanelinja. (Sammenheng med Øvre Fredrikshaldske kongeveg). Rester av strømningsferga ligger igjen ute i elva	VK2
103/14	Villa med halvvalmet tak, trolig fra 30 - tallet og symmetrisk fasade med en inngangsdør på hver side av arken. Dørene er skiftet ut. Uthus i tre. Begge bygninger lite endra og svært godt ivaretatt opprinnelige kvaliteter	VK3 nedre
103/15	Bjøreili: Hytte i funkisstil med uthus, begge byggene er trolig fra 60-tallet og svært lite endra. Beliggende nedenfor Solstad, ovenfor jernbanelinja	VK3 øvre
103/16	Fosshaugen; (en slags husmanns)plass under Foss søndre nede ved Fossevja. Teglstein i bygningskonstruksjonen på stua er murt med leire hentet like ved. Låve og dyrehus som stod nord for stua ble revet i forb.med planering og nyere skjul er bygget på plassen. Teglsteinstak på stua er skifta ut med plater i senere tid.	VK3 nedre
103/17	Jernbanebrua over Fossåa på Kongsvingerbanen. Brukar i hogd stein, ellers stål- og trekonstruksjon.	VK3 øvre
103/18	Fossgutua - gammelt vegfar fra Fossgårdene og sørover ned i lia mot Glomma.	VK3 nedre
103/19	Ferdselsvegen mellom Foss og Sætra	VK3 øvre
103/20	Moderne arkitekttegnet funkishus over tre etasjer bygget på tidlig 2000 - tall, kledd med panel. Arkitektfirma 4B arkitekter, Oslo	VK2
103/21	Krigsminnesmerke på Blaker kirkegård over falne fra Blaker under andre verdenskrig	VK3 øvre
103/22	Krigsminnesmerke på Blaker skanse. Minnesmerke over elever ved skolen som falt under andre verdenskrig	VK2
Svarstad		
104/2	Gårdstun på Svarstad Vestre med låve og godt bevart hovedbygning i sveitserstil. Panel og vinduer er skiftet ut, inngangspartiet er trolig originalt. Driftsbygningen - et vinkelbygg, har fjøs, trolig fra 1800-tallet med natursteinsmur og eternittplater på taket	VK2
104/3	Hovedbygningen på Huseby Store bnr 6-9, angivelig fra 1700-tallet, ombygd. "Maribu"; sidebygning vest på tunet	VK3 nedre
104/4	Blaker kommunehus, våningshus på Huseby store fra 17-1800-tallet som ble ombygget på 1920 - tallet med uthus. Ombygd til leiligheter i senere tid, opprinnelig preg godt ivaretatt utvendig	VK2
104/5	Fossmoen – Bergerbutikken; eldste landhandel med intakt butikkinteriør i Sørums. Butikklokalet ligger inne i våningshuset, tidl. husmannsplass, noe ombygd utvendig, svært intakte uthusbygninger, uthus nærmest vegen trolig 1800-talls. Stabbur trolig fra 1800-- tallet. Med nye støpte pilarer (ligger på gnr/bnr 121/73). Teglsteinslåve ca 1900 i god stand, men ombygd	VK2
104/6	På Tømte er det bevart teglsteinslåve, to våningshus og stabbur fra ca 1900	VK4
104/7 A	På Ingjer ligger to låver vegg i vegg. Teglsteinsvegg på østre låve, trolig tidlig 1900-talls i god stand, men noe ombygd	VK4
104/7 B	Liten plass med lite bolighus og uthus (trolig første halvdel av 1900-tallet) er under renovering, men opprinnelig utvendig preg for en stor del intakt	VK4
104/8 A	Småbruk i grenda Myrmellom - Bråten - Våningshus trolig fra sent 1800-tall. Originale vinduer, på sørsiden har vinduene rødt glass i hjørnene. Huset er påbygd i nord. Fjøs fra 1900-tall - støpt grunnmur.	VK4

	Åpen brønn i skogkanten bak tunet. På tunet sør for Bråten står det et skjul med teglsteinstak fra tidlig 1900tall	
104/8 B	Gårdstun i grenda Myrmellom. Låven på vestsiden av vegen er eldst, de øvrige bygningene er ikke verneverdige.	VK4
104/9	Øvre Fredrikshaldske kongeveg er bevart gjennom Blaker skanse og tunet på Svarstad fram til Bankplassen. En annen og muligens nyere trasé som vises på vegkart fra 1820, går langs nåværende trase forbi Fossmoen og Blaker Kirke, ned gjennom Blaker sentrum til fergestedet. Øvre Fredrikshaldske hovedveg (nå.Svarstadvegen), del av den Fredrikshaldske kongeveg planlagt av Capitaine Døderlein i 1762. Den bevarte traséen går fra Bankplassen til Glomma, gjennom Blaker skanse. Nede ved Glomma er det rester etter fergestedet med bevart mast for kabelferge. Opprinnelig linjeføring og har vært kongeveg, nasjonal veg. Videre østover følger den i traseen til eksisterende riksveg	VK1
104/10 A	Skauen øvre, husmannsplass skilt ut fra Huseby store, med flere verneverdige og umalte bygninger fra tidlig 1900 -tall; husmannsstue, låve med grunnmur i naturstein, stabbur, vognskjul og revefarm. Trolig den mest autentiske husmannsplassen i bygda med så mange bygninger fortsatt stående. Stua i tømmer er i god stand og har fått nytt tak, de andre bygningene i forfall og tildels sterkt forfall, spesielt bygningene som har vært revefarm.	VK2
104/10 B	Skauen nedre - husmannsplass med stue, låve/fjøs og stabbur. Tilsynelatende yngre enn Skauen øvre. Også nytt bolighus på tunet	VK3 nedre
104/11	Gammelt vegfar mellom Haugtun skole (Toreidvegen) og Svarstadvegen. Midt på strekket ligger "Jomfrubakken" som er spor etter at skråningen raste ut i et leirras	VK3 nedre
104/12	Villa i sveitserstil i Husebyvegen 11, med dekorelementer i arkene og gavlene	VK3 nedre
104/13	Blaker gamle brannstasjon. Bygning og garasje.	VK4
104/14	Tømmerstue i enden av Værhaugkroken, trolig fra mellomkrigstid. Lite endra. Registrert i 2015.	VK4
104/15	Kobbergruvene ved Skukstadmåsen. Malm ble sendt til Røros for utvinning. Slagghaugene ble senere videreforedla som nødsarbeid i mellomkrigstida. Gruvene er trolig de eneste i sitt slag i Sørums og har høy formidlingsverdi. Sjakthull er sprengt i senere tid for å hindre ulykker.	VK2
104/16	Uteløe/uthus i utmarka til Huseby	VK4
104/17	Dam i løpet til bekken som renner ned fra Svarstadtjennet. Dette var vannkilde for Blaker meieri. Dammen i tjennsbekken ligger ved Ingjer. Støpt demning med rørgate i bakken mellom demningen og Blaker meieri. Damhuset som sto ved dammen er revet.	VK3 nedre
Fossum		
105/1	Urskog Hølandsbanens trase til Fossum med Bingsfoss og Fossum stasjoner (traséen er fredet – se Sørumsand). På begge stasjoner står originale stasjonsbygninger fra banens driftstid, flyttet hit fra henholdsvis Finstadbru og Mork.	?
105/2	Fossum nordre, flerbølt tun med følgende enkelttun:	VK3 nedre
105/2 A	Hovedbygning fra rundt 1850, noe ombygd, på Fossum nordre bnr 1	VK3 nedre
105/2 B	Hovedbygning fra rundt 1850, noe ombygd, låve og veslebygning på Fossum nordre bnr 2.	VK3 nedre
105/2 C	Eldre stabbur, låve og hovedbygning ombygd i 1918 på Fossum nordre bnr 4	VK3 nedre

105/2 D	Hovedbygning, stabbur og låve Fossum nordre bnr 9 Leirsteinen i den vesle låvebygningen er laget av soltørka leire (1800-tallet).	VK3 nedre
105/2 E	Hovedbygningen trolig fra mellomkrigstiden med stabbur og låve Fossum nordre bnr 10	VK3 nedre
105/3	Åserud: tun med steinfjøs, et lite, lafta stabbur (trolig 1900-talls) og nyere våningshus og store trær langs Tertittvegen; steinfjøset tilsynelatende i god stand er sjeldent i sitt slag i Sørumsdal. Ifølge SEFRAK bygget på 1890 -tallet. Murt i ubearbeidet naturstein. Teglsteinstak og låvepanel øverst i gavlveggene. Det er steinfjøset som har høyest verneverdi	VK2
105/4	Plass under gården Sætra, opprinnelig var det en plass under Foss Nordre. Nord for tunet. Tømmerstue og nyere stabbur.	VK3 nedre
105/5	Avholdslokalet på Fossum. Verneverdi i kraft av arbeiderklassens verdier og målsetning den gang om å motvirke datidens negative tendens. Uthus	VK3 øvre
105/6	Fossum stasjon. Stasjonsbygningen og uthuset med utedo på Fossum er flyttet fra Mork stasjon. Stasjonsbygningen er restaurert etter at Urskog-Hølandsbanen ble museumsbane og framstår slik den gjorde i 1896	VK2
105/7	Gamle Fossum skole fra 1861, sveitserstil i to etasjer med overbygget inngangsparti, den er svært lite endret og har høy autentisitet og kulturhistorisk verdi. I tilsynelatende dårlig forfatning. Veggmalier inne i bygningen har høy verdi	VK3 øvre
105/8	Milestein ved Fossum	VK3 øvre
105/9	Gamle vegfare til Blakervegen (Gamle Foss veg).	VK3 nedre
105/10	Snekkerbråten; tun med våningshus fra 1910 med konstruksjon i maskinlaft som er en god del endra, grisehus i sinklaft som trolig er eldre og godt ivaretatt med nytt bølgeblikktak. Opprinnelig låve på tunet revet og erstattet med nytt redskapsskjul. Av bygningene er det kun grisehuset som har verneverdi.	VK3 øvre
105/11	Granli; bolighus og låve. Våningshus med eternittplater, opprinnelig et eldre hus, er svært lite endret siden det ble kledd med eternittplater	VK3 nedre
105/12	Grana i vegskillet mellom Setra og Gran - solitærtre, landemerke. Landemerke som markerer vegskillet, mulig grensemarkering	VK3 nedre
Kvevli		
106/1	Kvevli lille med våningshus fra 1860-årene som er noe ombygd, stabbur og rester av/deler av en 1700-talls tømmerlåve	VK3 nedre
106/2 A	Kvevli store bnr 1 med våningshus, stabbur, uthus og stor enhetslåve med tegsteinsfjøs (deler av tunet er uskilt som bnr 63)	VK3 nedre
106/2 B	Våningshuset på Kvevli store bnr 6 er fra 1860-årene, men noe ombygd, stor enhetslåve og stabbur	VK3 nedre
106/2 C	Kvevli store bnr 16 (Kvevli Vestre) med våningshus, stabbur og låve.	VK3 nedre
106/3	Skukstad - Våningshuset på Skukstad Østre er sannsynligvis fra tidlig eller midt på 1800-tallet. Videre er det, låve, stabbur og veslebygning	VK3 nedre
106/4	Kjølstad - De tre Kjølstadgårdene ligger samlet på en bakketopp langs Blakervegen. Del av kulturmiljø 2F	VK2
106/4 A	Kjølstad bnr. 1. Tunet på bnr 1 er splittet i senere år, ved at nytt bolighus og garasje er bygget på nordsiden av låven som er fra ca 1900, det gamle hovedhuset som ligger på sørsiden av vegen og er uskilt som bnr. 63 er en midtkammerbygning. Denne er i 1 ½ etasje i sveitserstil, trolig bygget på 1700-tallet, svært intakt og har høy verneverdi. På bnr. 1 er det bygget et nytt våningshus.	VK2
106/4 B	Kjølstad bnr. 2. Blakervegen går gjennom det opprinnelige tunet og dette har resultert i at tunet på bnr 2 ble splittet på 1930-tallet, den	VK2

	gamle hovedbygningen er utskilt som bnr. 80, ny hovedbygning er oppført på tunet på bnr. 2. Den gamle hovedbygningen er en midtkammerbygning i 1 ½ etasje i sveitserstil som er endret men har noen få elementer bevart, trolig bygget på 1700-tallet.	
106/5	Hovedbygningen og stabburet på Mo er antakelig fra midten av 1800-tallet, stabburet er sjeldent i Sørums og godt bevart. Deler av tømmeret i bua kan være eldre, er skåret med oppgangssag. Lite endret, godt bevart og vedlikeholdt. Det er få så godt bevarte stabbur av denne typen og alder på Romerike. På tunet står også en veslebygning som er omgjort til lagerskur. Våningshuset er ombygd og påbygd i høyden på 1930-tallet, og etterisolert med ny kledning og vinduer i senere år. Låven er fra 1930-tallet. Stabburet har VK2 , resten av tunet har VK3	VK2/3
106/6	(Kjølstad)Tangen - Tidligere husmannsplass under Kjølstad, etablert på slutten av 1700-tallet. Selveiende fra 1910. Våningshus og låve fra 1800-tallet i original stand. Husmannsstua har nytt påbygg	VK2
106/7	Milestein (trolig i granitt) langs Blakervegen ved Kjølstad påskrift: 50 KM FRA OSLO.	VK3 øvre
106/8	Møllbak i Blaker - rester etter mølledrift.	VK4
106/9	Skukstad Østre - Nedre. Våningshus, sidebygning, driftsbygning, stabbur, grisehus i teglstein, vognskjul og dobbel utedo.	VK3 øvre
106/10	Torvuttak i Skukstadmåsan, sjaktene etter uttakene er godt synlige i terrenget	VK3 øvre

Kulturmiljø og- landskap

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ1F	Blaker sentrum, Blaker kirke og kapell med middelalderkirkegård, blaker skanse, Øvre Fredrikshaldske kongeveg og automatisk fredete kulturminner som gravminner, botsetningsspor bl.a. ved Haugtun og det store gravfeltet ved Hellerud. Høyt potensiale for funn av flere automatisk fredete kulturminner. Hensynssone kulturmiljø i kommuneplanen.	VK1
MILJØ2G	Kulturmiljø Eidgårdene, flerbølt tun i dyrkningslandskap. De fire brukene på Søndre Eid ligger samlet i et flerbølt tun. Hovedbygningen på bnr 7 (Vestre Eid) er eldst, muligens fra 1700-tallet. Hovedbygningene på bruk 4 og 6 er satt opp i 1851, og på bnr 3 i 1860 årene. Alle er av midtkammertypen, de tre førstnevnte i sveitserstil, mens bnr 3 er ombygd i 1965. Hovedbygningen på bnr 6 er nylig rehabilitert, etterisolert med nytt panel og nye vinduer i tilnærmet opprinnelig utseende. Tre av brukene har låvene i behold. De to på bnr 3 og 6 er fra 1900 tallet, mens låven på bnr 4 er eldre, med lafta fjøs fra 1907 som står på en murt gjødselkjeller (i naturstein). Her står det også en veslebygning, og på bnr 7 står det en veslebygning og et stabbur Hensynssone kulturmiljø i kommuneplanen. Har i ettertid blitt vurdert til å ha lavere verdi enn de andre hensynssonene i kommuneplanen.	

Vernestatus/planstatus

På Blaker skanse er kommandantbolig, proviant- og artillerihus og kruttårn administrativt fredet, og hele området med fem bastioner er regulert til spesialområde bevaring.

I Blaker tettsted er Solstad regulert til bevaring.

Størstedelen av området Svarstad er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel. Dette gjelder ikke området rundt Haugtun skole og Blaker Sparebank som er regulert til boligområde, samt til offentlig bebyggelse/erhverv.

Området Fossum er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel. I området ved Monsrud er det regulert til spredt bosetning.

Området Kvevli er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel. Det er to områder på Kvevli hvor spredt boligbygging er tillatt.

Begrunnelse for vern

Sammen med kirken inngår Foss-gårdene i et større sammenhengende kulturmiljø som omfatter Blaker skanse, Blaker tettsted med flere verneverdige bygninger, og de omkringliggende gårdene Svarstad, Eid og Huseby. (se kretsene 102 og 104). Dette er et sentralt område i Blaker, med flere viktige kulturminner både av lokal, regional og nasjonal verdi.

Området langs den gamle Øvre Fredrikshaldske hovedveg øst for Blaker Skanse med Svarstad- og Husebygårdene er en del av det som i *Grøntstruktur Romerike* er definert som et nasjonalt kulturmiljø. Området har flere store gravhauger, verneverdige gårdstun, både på Svarstad, Fossmoen og Huseby samt en rekke store og mindre gravhauger. Sammen med Blaker skanse, kirke og tettsted, er dette et svært verdifullt område også i nasjonal sammenheng.

Av enkeltbygninger med særlig verdi er Blakers gamle kommunehus på Huseby, opprinnelig hovedbygningen på Store Huseby klart verneverdig med 1700-talls deler. Bygningen er antakelig et 1700-talls midtgangshus som er forlenget en gang på 1800-tallet, og påbygd en etasje ca 1920. Fossmoen har godt bevart våningshus med intakt butikkinteriør og uthusbygninger fra slutten av 1800-talet.

Av nyere utmarksminner er **kobbergruvene** på Huseby etter det vi kjenner til den eneste kobbergruven i Sørumsand.

Husmannsplassen Skauen er et sjeldent helhetlig anlegg med høy kulturhistorisk- og formidlingsverdi. Anlegget er klart verneverdig som den mest helhetlige minnet fra husmannstida i Sørumsand. Kommunen bør søke å bidra til at anlegget bevares for ettertiden.

Fossum-gårdene ligger som et relativt godt bevart flerbølt tun/grend langs den gamle vegen mellom Sørumsand og Blaker. To av våningshusene er fra midten av 1800-tallet, men begge er noe ombygd. Det er viktig at Fossumgrenda blir bevart som landskapselement.

Urskog-Hølandsbanens trase fra Sørumsand til Fossum er fredet. For å kunne bevare banens omgivelser er det viktig at det ikke kommer ny bebyggelse i banens nærmeste omgivelser, der denne passerer gjennom jordbrukslandskapet fra Blakervegen og nordover til Fossum stasjon.

Gårdene Kvevli, Nebbenes, Skukstad, Mo og Kjølstad utgjør samlet et svært viktig sammenhengende kulturlandskap av lokal/regional verdi. Landskapet med ravinelandskapet langs Fossåa, hvor det tidligere var flere møller og sager er klart

verneverdig. I Grøntstruktur Romerike er området vurdert som et viktig kulturmiljø med lokal verdi. Området består av fra sør;

Kjevli-grenda med flere verneverdige bygninger og langs vegen til Skukstad passerer Fossåa hvor det tidligere lå møller. Blant gårdstunene på Skukstad, er særlig tunet på Skukstad østre som består av hovedbygning i to etg., låve og stabbur, samt sidebygning klart verneverdig. Mo - Gårdstun med stabbur og hovedbygning fra ca 1850 (ombygd) og nyere låve ligger på en høyde og er et markant innslag i landskapet.

Kjølstadgårdene med sine to gamle midtkammerbygninger langs Blakervegen, med låvebygning fra 1906-35 på motsatt side av vegen, viser hvordan vegen tidligere gikk gjennom tunet, og hvordan dette har blitt løst, først i mellomkrigstiden ved bygging av nytt tun på Kjølstad nordre, og i dag med nytt tun på baksiden av den gamle låven. Låven og våningshuset på bnr 1 er stor grad uendret med intakte detaljer i eksteriøret og er klart verneverdige.

Forslag til forvaltning

I forbindelse med rullering/endring av reguleringsplan/-planer for Blaker tettsted/kirkested bør regulering til bevaring vurderes for hele eller deler av området.

Det er viktig å se på hele området som en helhet, også i sammenheng Blaker skanse, kirke og tettsted.

Det er viktig at eventuell ny bebyggelse i området ikke kommer i konflikt med viktige kulturminner. Det er viktig med en klar avgrensning av bebyggelsen mot jordbrukslandskapet rundt Blaker skanse/kirke/tettsted. Opprettholdelse av dette landskapet som LNF område er viktig. En samlet plan for området bør vurderes.

Enkeltobjekter som bør få særskilt vern er kommunehuset på Huseby verneverdig og bør reguleres til bevaring. Det samme gjelder Fossmoen med hovedhus og uthusbygninger.

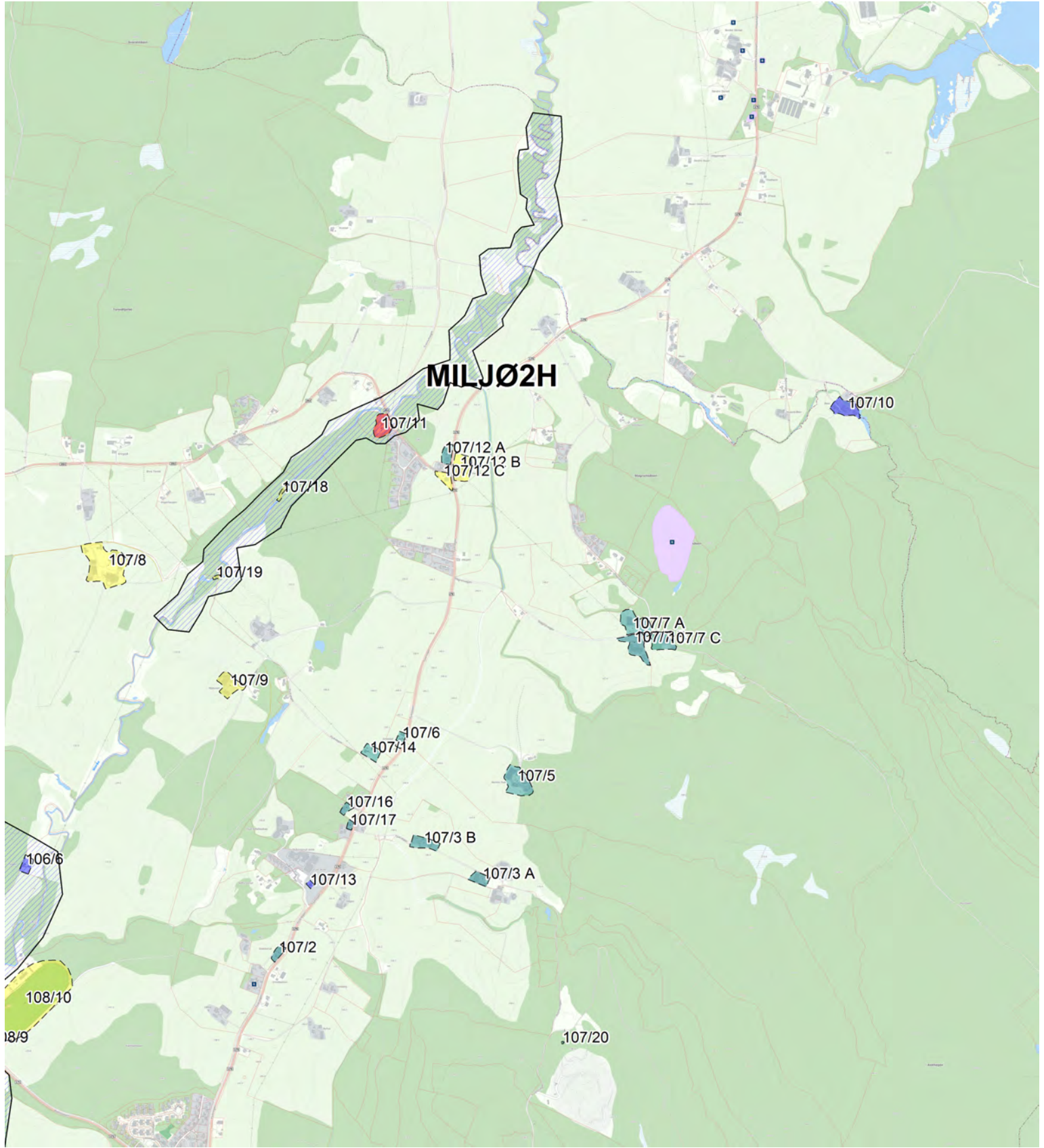
Fossum-gårdene, det flerbølte tunet med omkringliggende kulturlandskap bør opprettholdes som LNF-område.

Det bør utformes en samlet plan for området (gårdene Kjevli, Nebbenes, Skukstad, Mo og Kjølstad, inkludert småbruket Kjølstadtangenen). Her bør LNF området suppleres med retningslinjer i kommuneplanen som ivaretar landskapstrekk, gårdstun og enkeltbygninger.

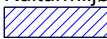
Av enkeltobjekter som er særlig verdifulle er husene på Kjølstadtangenen som bør reguleres til spesialområde bevaring. Hovedbygningen på Kjølstad bnr 1 med tilhørende låve tvers over vegen, bør vurderes regulert til bevaring.

Skauen bør reguleres til bevaring.

Urskog-Hølandsbanens parsell Kjevli – Mork bør reguleres til bevaring. Se UHB forvaltningsplan for detaljer.

- Kulturminner**
- Kulturminne VK1
 - Kulturminne VK2
 - Kulturminne VK3
 - Kulturminne VK4

- Kulturmiljø**
- Kulturmiljø VK2

Områdekart

Fjuk

5.4.3 Fjuk

(Grunnkrets Fjuk 107)

Lokalisering

Fjuk krets omfatter områdene langs riksveg 175 fra litt nord for krysset med Blakervegen ved Hellne og til grensen mot Nes. Den består av gårdene Fjuk, Stagrim og Toreid samt gårder utskilt fra disse som Mjøluken og Bøss samt en rekke mindre bruk.

Kort historikk

Fjuk har vært bondeeid i alle fall fra 1600-tallet, etter å ha ligget nede etter Svartedauden. Gården har vært delt allerede fra 1600-tallet, og i dag er det ett bruk på Fjuk Nordre og fire på Fjuk Søndre, tre ligger samlet i et flerbølt tun, det fjerde ligger langs samme gårdsveg. Av de tre er nå to slått sammen og bare låven står igjen etter bnr 1.

Stagrim ble ryddet på ny rundt 1600 etter å ha ligget nede etter Svartedauden. Gården ble delt i to i 1659 (nordre og vestre) og rundt 1800 ble nordre delt i tre hvorav to av brukene, nordre og østre ligger sammen med vestre i et flerbølt tun. Gården Bøss er også skilt ut herfra.

Toreid var i sin tid blant de største gårdene i det tidligere Aurskog og Blaker, og gården omfattet tidligere også Mjøluken. Toreid ble etter hvert delt opp i flere bruk og i dag er det fire bruk, samt de utskilte gårdene Mjøluken søndre og nordre, Staurhaugen samt en rekke mindre bruk. Store Toreid har vært hovedbølet og har vært eid av samme slekten i over 450 år.

Registreringer

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id42345	Nord for Stagrim, på St.Hansberget er det registrert en bygdeborg	F

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
107/2	Snekkerud, småbruk med våningshus fra 1905 (fasadeendringer i nyere tid), stabbur fra 1850 (1.høyda i 2014/15 panelt med horisontalt, moderne panel) og låve fra 1925 (lite endra).	VK3 nedre
107/3	De tre brukene på Fjuk Søndre med det fjerde litt lenger nord langs gårdsvegen har flere godt bevarte bygninger	VK3 nedre
107/3 A	Fjuk Søndre, Nystun med låve fra 1924 og laftet stabbur fra 1937. Våningshuset er revet	VK3 nedre
107/3 B	Bruk på Fjuk Søndre lengst i vest med våningshus, driftsbygning, stabbur og sidebygning fra 1900-tallet. Sidebygningen er påbygd i lengderetningen. Våningshus med flere påbygg. Stabbur og driftsbygning er lite endra.	VK3 nedre

107/5	Fjuk Nordre. Gårdstun med 1800-talls hovedbygning ombygd ca. 1920 og låve fra 1912. Stabbur i tømmer med en slags svalgang i inngangsparti - alder uvisst, kan være nyere.	VK3 nedre
107/6	Smestad – godt bevart eksempel småbruk fra 1920 – tallet med våningshus, stabbur og låve med flere bygningselementer, skjul, utedo mm. Lite endret.	VK3 øvre
107/7	Flerbølt tun på Stagrim. Gamlevegen går gjennom tunet. Består av følgende tun:	VK3 nedre
107/7 A	På Stagrim Nordre står et struss og et stabbur som er ganske uendret, men av ukjent alder. På- og ombygd våningshus fra slutten av 1800-tallet, låve fra 1934.	VK3 nedre
107/7 B	På Stagrim Vestre står det en veslebygning flyttet fra husmannsplassen Smedsrud. Videre står det et stabbur fra ca 1900, låve og hovedbygning.	VK3 nedre
107/7 C	På Stagrim Østre/Fjugholtet er det bevart stabbur, veslebygning og hovedbygning. Låven er revet. Hus lengst nordøst innenfor avgrensning er synlig på flyfoto, men ikke på kart.	VK3 nedre
107/8	På Toreid store står det igjen hovedbygning fra 1831 og ett av tre SEFRAK-registrerte stabbur fra ca 1900, de øvrige er revet.	VK4
107/9	Mjøluken har hovedbygning fra midt på 1800-tallet i sveitserstil, men sterkt ombygd (panel og vinduer), stabbur fra ca 1900 og låve fra 1920	VK4
107/10	Gårdstunet på Bøss består av våningshus i sveitserstil fra 1905, stabbur fra 1909, bryggerhus fra 1880 årene og en eldre tømmerlåve og fjøs fra 1880 årene. I utkanten av tunet ligger en vanddrevet sag med flishøvel og tilhørende sagdam fra ca 1880.	VK2
107/11	Slora Mølle med møllebygning fra 1908 med delvis intakt maskineri (Francisturbin og forbrenningsmotor) med rester av damanlegg. Slora mølle var hypermoderne i 1908. Teknisk museum klassifiserte anlegget som bevaringsverdig allerede i 1977.	VK1
107/12 A	Staurhaugen bnr 11. Stabbur med utsalg (Bestefarhuset), våningshus i sveitserstil, låve, skjul og uthus. Uthuset er innredet til selskapslokaler. De fleste bygningene, med unntak av stabburet, er påbygget. Våningshuset er istandsatt i mer utpreget sveitserstil enn det var opprinnelig.	VK3 nedre
107/12 B	Staurhaugen bnr 12. Bryggerhus, låve og ombygd eller nyere våningshus	VK4
107/12 C	Staurhaugen bnr 52. Butikk i krysset, på vestsida av Fjukvegen, lite endret og der lysmasta fra bensinpumpa fortsatt står	VK4
107/13	På Fjuk skole står den gamle husmannsplassen fa Løkka under Kjølstad bygget i 1902. Huset ble flyttet hit i 1992. Tømmeret råtner, angivelig fordi det ved gjenoppsetting ble brukt tett isolasjonsmateriale mellom stikkene i stedet for mose, som opprinnelig var brukt. Regulert til bevaring (Planid 237 Reguleringsplan for Blaker Bo og omsorgsenter, Fjuk Oppvekstsenter og Skåningsrud skole- og ressurscenter).	VK2
107/14	Vestby - Forfallent sted på vegen mellom Fjukvegen og Mjøluken. Bolighus, skjul og uthus/bryggerhus og hage. Svært lite endra	VK3 øvre
107/15	Flaen. Våningshus, trolig fra 1920 - tallet med innglasset veranda over inngangsparti med grønne og hvite glass, huset er svært lite endra, men i noe dårlig stand. Stabburet er også lite endra men i forfall	VK3 øvre
107/16	Stue langs Fjukvegen i svært god forfatning; natursteinsmur og sveitserdetaljer. Nytt tak.	VK3 øvre

107/17	Fjuk bedehus. Huset ble bygget i 1923 i regi av Det Norske Misjonsselskap. Senere har også Det Norske Misjonssamband kommet til, og huset ble renoveret og ombygget innvendig i 1980, lite endret utvendig	VK3 nedre
107/18	Rester etter mølle under Toreid i Trongfossen i Sloråa nedenfor Møllerhagan ved Toreidvegen. Mølla var i drift på slutten av 1800-tallet og forsvant i en flom. Rester etter fundamentet til mølla i naturstein ligger delvis i bekkeløpet. En møllestein ligger oppe på tunet på Møllerhagen, der mølleren, Kristian P.Nordby bodde. I 1908 flyttet han møllevirksomheten sin til Slora mølle	VK4
107/19	Rester etter mølle nedenfor brua i Sloråa mellom Toreid og Berg. Restene ligger ute i vannløpet.	VK4
107/20	Gjertrudsteinen. Tradisjonslokalitet i skogen i Søndre Fjuk. Dette er ei steinblokk på ca.20 m2 som isen har lagt igjen.	VK3 øvre

Kulturmiljø og – landskap

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ2H	Kulturmiljø Sloråa - Elvelandskap med Slora mølle og rester etter andre møller og kulturminner fra virksomheten i tilknytning til åa.	VK2

Vernestatus

Området er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel. Stua på Fjuk skole er regulert til bevaring.

Begrunnelse for vern

Smestad. Det tidligere småbruket som ligger langs Fjukvegen er godt bevart, og sammen med Fjuk-gårdene og Stagrim-gårdene gir den et godt bilde av hvordan de ulike sosiale sjiktene levde og bygget.

Bøss-tunet med sag og flishøvel viser hvordan man på mindre bruk ofte baserte seg på tilleggsnæringer. Anlegget er istandsatt og svært godt bevart.

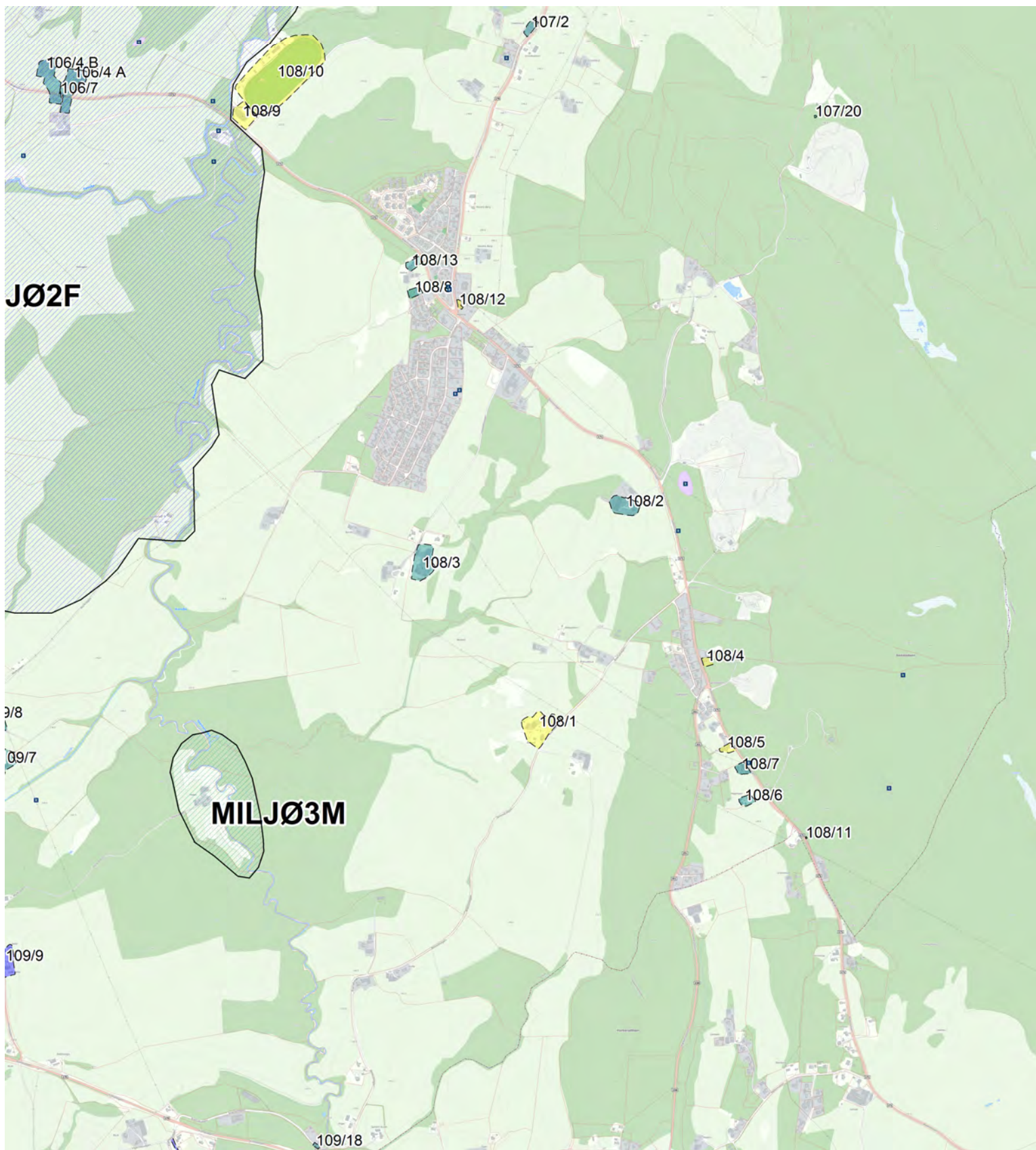
Slora mølle med mølledam er en typisk bygdemølle fra tidlig 1900-tall. Mølla er prioritert av norsk kulturråd allerede i 1988, i en rapport om teknisk industrielle kulturminner fordi den er den eneste bevarte med forbrenningsmotor.

Av fritidsbebyggelse er hytta på Bjøreili klart verneverdig.

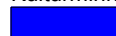
Forslag til forvaltning

Det bør utformes en samlet plan for området fra Stagrim-gårdene i nord til og med Fjuk-gårdene i sør inkludert småbruket Smestad hvor LNF området suppleres med vernebestemmelser som ivaretar landskapstrekk, gårdstun og enkeltbygninger.

Av enkeltbygninger/-miljøer som bør underlegges særskilt vern er Bøss-tunet med sag og Slora mølle med mølledam som alle bør reguleres til spesialområde bevaring.

Kulturminner

Kulturminne VK2

Kulturminne VK3

Kulturminne VK4

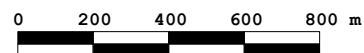
Kulturmiljø VK2

Kulturmiljø VK3

Områdekart

Hogset

SØRURKOMMUNE

5.4.4 Hogset

(Grunnkrets Hogset 108)

Lokalisering

Hogset krets ligger langs riksveg 171 og strekker seg fra Bruvollen og til Aurskog grense. Kretsen består av gårdene Ånerud, Armoen og Hogset og eiendommer utskilt fra disse.

Kort historikk

Ånerud ble etter navnet å dømme ryddet i middelalderen. Gården har ligget nede etter Svartedauden, og har vært bonde-eid i alle fall siden 1600-tallet. Gården har like lenge vært delt i to bruk, nordre og søndre.

Armoen har også ligget nede etter Svartedauden, gården har vært enbølt helt frem til i dag.

Hogset er antakelig fra Vikingtid, og er første gang nevnt i 1364. Gården ble delt på 1700-tallet og har siden bestått av to bruk. I tillegg er det skilt fra flere mindre bruk.

Registreringer

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id2920, id32342 id42310	Aurskog varde, to gravrøyser på Sameieåsen	F
id42310	I Hogsetgrenda ligger en gravhaug	F
id147672	Rett vest for Armoen masseuttak ligger tre fangstgroper på rekke	F

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Hogset		
108/1	Ånerud, hovedbygning angivelig fra 1763 – midtkammerbygning/midtgangshus, ombygd i 1980-årene. Låve og stabbur fra 1900-1950	VK4
108/2	Armoen - Hovedbygning, driftsbygning og stabbur. Hovedbygningen er ombygd, bl.a. med takoppløft	VK3 nedre
108/3	Hogset – Våningshus og bur fra 1857. Våningshuset er en godt bevart midtkammerbygning med sveitserstilspreget som er forlenget i 1980 årene. Låve 1910-20 påbygd/tilpasset.	VK3 nedre
108/4	På Sandbakken utskilt fra Ånerud er det bevart et gammelt våningshus trolig fra 1823 som har vært husmannsstue under Høimoen og har vært hvilestue for reisende og landhandleri. Huset har ny kledning og nye vinduer	VK4
108/5	Mindre bruk på Sandem	VK4
108/6	Mindre bruk på Høymoen utskilt fra Ånerud	VK3 nedre
108/7	Sag/verksted. Bygninger og installasjoner er lite endra, saga er fortsatt i bruk. På østsiden av Blakervegen like ved tunet, er det registrert noe som trolig er en gammel brønn - se Askeladden id42317	VK3 øvre

108/8	Sveitservilla. Deler av huset lite endra, trolig tilbygg i sør og overbygget veranda	VK4
108/9	Bruvollen forsamlingshus. Bygget midt på 1950-tallet. Påbygg mot vest. Tidligere lå Fjukmarken og Fjuk stadion her	VK4
108/10	Bruvollen travbane fra 1952 med tilhørende bygninger, blant annet stall fra 1972	VK4
108/11	Grensestein på nordsida av Blakervegen i kommunegrensedele med Aurskog	VK3 øvre
108/12	Rennespillet. Fryselageret som tilhørte butikken som tidligere lå i vegkrysset her og et uthus med utedo bygget i 1934.	VK4
108/13	Bolighus og smie. Smie i lafta tømmer, preget av forfall men sjelden i sitt slag i Sørumsdal.	VK3 nedre

Kulturmiljø og – landskap

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ3M	Kulturmiljø Holen - Kulturmiljø med gårdsbruket Holen og småskala, godt ivarettatt, jordbrukslandskap med Steinsrudåa som går gjennom landskapet.	VK3

Vernestatus

Området er avsatt til LNF-område i kommuneplanens arealdel, med unntak av boligområdene Sandbakken, Hogsetgrenda og Hellne, samt et mindre næringsområde ved Hogsetgrenda..

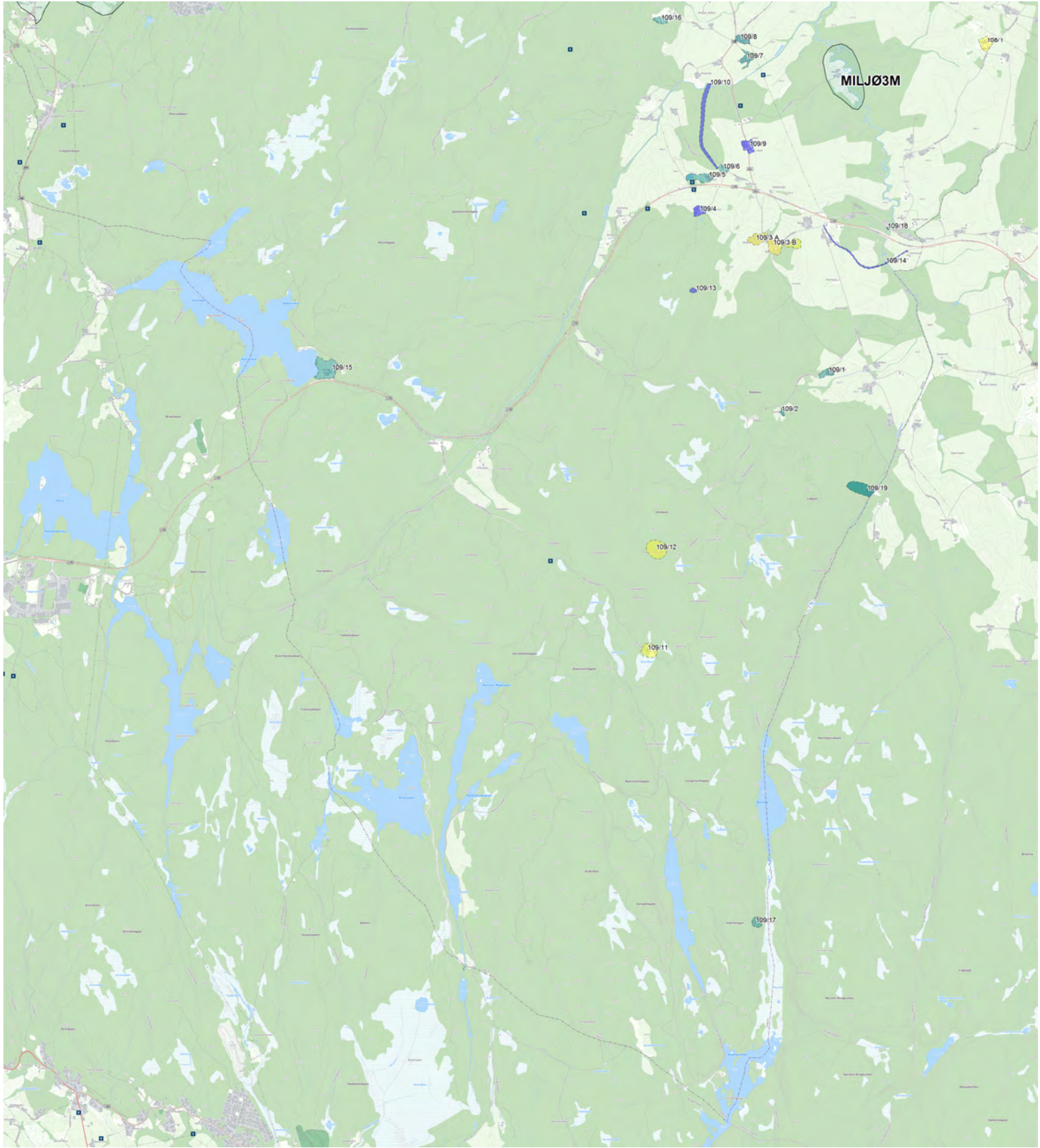
Begrunnelse for vern

Gårdene Armoen, Ånerud og Hogset har godt bevarte tun og ligger i et åpent jordbrukslandskap med lite spredt boligbebyggelse. Området rund Hellne og Hogsetgrenda består av nyere boligbebyggelse, og det er viktig at denne bebyggelsen ikke utvides nærmere de tre gårdsmiljøene. Det er derfor viktig at området opprettholdes som LNF-område.

Småbruk og sag/verksted langs Blakervegen viser bredden næringsliv og bosetning i området og er derfor viktig å bevare i lokal sammenheng.

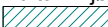
Forslag til forvaltning

Gårdene Armoen, Ånerud og Hogset bør opprettholdes som LNF-område. Småbrukene langs Blakervegen bør søkes bevart.

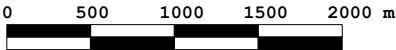
Kulturminner

- Kulturminne VK2
- Kulturminne VK3
- Kulturminne VK4

- Kulturmiljø
- Kulturmiljø VK3

Oversiktskart

Mork

5.5. Mork

(Mork krets 109)

Lokalisering

Mork krets omfatter hele den sørlige delen og nesten halve arealet av Blaker. Store deler av kretsen består av skog. Den består av gårdene Kville, Kamperud, Mork Østre, Mork Vestre, Jødal Lille, Jødal Store og Krokstad.

Kort historikk

Kville er første gang nevnt i 1650-årene som ødeplass. Antakelig har det vært gård her tidligere, for gården kalles i lang tid også Tømte, dvs. tomtene, noe som tyder på at det har vært bebyggelse her tidligere. Gården var selveierbruk fra slutten av 1600-tallet og rundt 1800 ble den delt i to som siden igjen er delt i til sammen fem bruk.

Kamperud er som navnet tilsier antakelig ryddet i middelalderen. Gården lå nede etter Svartedauden, og ble ikke tatt opp igjen før på 1600-tallet. Brukerne var da selveiere. På 1700-tallet ble gården leilendingsgods, og vekslende eiere, bl.a. familien Haneborg eide gården frem til jorda ble skilt ut og solgt til brukeren i 1904. Skogen er nå en del av skogeiendommene til familien Astrup.

Morkgårdene er blant de eldste i bygda, og har vært delt i østre og vestre allerede fra middelalderen. Mork Østre er siden delt i tre bruk, Mork, Mork Østre og Mork Midtre. Også Mork Vestre er delt i to, øvre og nedre, samt at det er skilt ut flere bruk som for eksempel plassen Hellås som ble skilt ut allerede i 1795. I kommuneskogen ligger restene av to setre under Mork.

Jødal er etter navnet å dømme en gammel gård. Den er da også nevnt i gammelnorske kilder. Allerede i middelalderen var den delt i to, lille og store. Jødal lille tilhørte da kirken og ble etter en periode som selveierbruk overtatt av trelastdynastiet Anker og siden av familien Haneborg som solgte gården i 1892. Jødal Store lå ikke nede i middelalderen, og var også delvis kirkegods, men ble etter hvert overtatt av brukerne. I 1833 ble den delt i to bruk.

Krokstad er etter navnet en gammel gård, men den lå nede etter Svartedauden og ble tatt opp igjen på 1500-tallet. Krokstad er den eneste gården i Blaker hvor det aldri har sittet selveiere, i likhet med flere av gårdene i kretsen har det tilhørt verdifull skog som også her har inngått i større skogeiendommer bl.a. tilhørende familiene Anker, Haneborg, med flere. Det er skilt ut flere bosteder fra Krokstad, som Varsjøen, Sollia, Baksetra og Djupdalen.

Registreringer

Viktige fredete kulturminner

Arkeologiske kulturminner:

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
id2936	Mork Vestre - bygdeborg på toppen av Borgmundåsen/Vesteråsen.	F
id159540	Det er registrert rester etter teigpløyd åker nord for Mork Vestre	F
id159541	og en rydningsrøys) på nordsiden av Kompvegen	F
id159544	I vest er det registrert et hulvegssystem med åtte hulvegløp av ulike lengde	F
id22454	Jødal Lille – gravfelt med 9 gravhauger langs Morkvegen litt nord for gården	F

id61550	Jødal Store – gravhaug litt s/ø for bnr 5	<i>F</i>
	Kamperud - I utmarka, sydvest for gården finnes et felt med dyregraver	<i>F</i>

Kulturminner

Kulturminne VK2

Kulturmiljø VK3

Kulturminne VK3

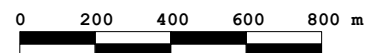
Kulturminne VK4

Kulturmiljø VK2

Områdekart

Mork øst

Nyere tids kulturminner

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
Mork		
109/1	Kamperud- Ny hovedbygning, lafta stabbur, låve med tømmerfjøs fra 1800-tallet og struss. Uthusene er lite endret. Et lite tun med hytte og gårdsdam vest for tunet	VK3 nedre
109/2	Dammerud- Husmannsplass med våningshus fra slutten av 1800-tallet og uthus, godt bevart. Stue: nyere tilbygg, veranda og nytt tak med betongsteintekke. Ser ut til at panel og vinduer i eldste delen av huset er bevart. Jakthytte fra århundreskiftet på nabotomt, bygget i tømmer og med natursteinsgrunnmur, trolig 1.halvdel av 1900-tallet. Tilsynelatende intakt inkl. tak og vinduer. Sjelden i sitt slag i Sørum	VK3 nedre
109/3 A	Mork Mellom, del av tobølt tun. Hovedbygning angivelig fra 1700-tallet, sterkt ombygd.	VK4
109/3 B	Mork Østre, del av tobølt tun. Hovedbygning angivelig fra 1700 -tallet, sterkt ombygd.	VK4
109/4	- Mork Vestre – svært godt bevart tun med stabbur fra ca 1800, veslebygning fra 1901, låve fra 1908 og våningshus fra 1925. Gårdsdam ved tunet	VK2
109/5	Mork Vestre bnr 7. Lite endret hovedbygning fra 1880 årene i tømmer uten panel og trolig med originale vinduer. Driftsbygning trolig fra tidlig 1900 - tall. Gårdsdammer vest for tunet.	VK3 øvre
109/6	Mork skole. Skolebygning fra 1886 med uthus. Skolen delvis endret, bl.a. med tilbygget inngangsparti, uthus er intakt og i god stand	VK3 nedre
109/7	Jødal Store bnr 5 – Godt bevart tun med midtkammerbygning fra 1850-60 årene, låve fra 1914	VK3 nedre
109/8	Jødal Store bnr 1. Gårdstun med bygninger fra ca. 1900. Våningshus, låve, sidebygninger og stabbur. Vognskjul med Sørumsandstein nede i krysset ved Morkvegen 120	VK3 nedre
109/9	Jødal Lille – Godt bevart tun med midtkammerbygning fra 1854, låve fra 1911, 1900 -talls stabbur, vognskjul og sidebygning	VK2
109/10	Det er spor etter Urskog - Hølandsbanen ved tidligere Mork stasjon og nordover gjennom skogen fram til Jødalsbekken. Deler av traseen er nå gårdsveg. På grunnen til Jødal Lille ligger restene av Jødalsbekk kulvert, en hvelvet stor kulvert bygget i 1896 der Urskog-Hølandsbanen krysser Jødalsbekken. Sør for kulverten ligger traseen intakt i skogen og traseen er i 2015 rydda for vegetasjon.	VK2
109/13	Krigsminne fra 2.verdenskrig. Krater fra bombenedslag med spredte rester av bombe i Vestmorkåsen, sør for tunet på Mork vestre. Har trolig sammenheng med bombingene av Kjeller i 1943, utført av amerikanske bombefly. Krateret er helt i øst innenfor kulturminnegrensen og rester av bombe lenger vest. 100 meter nordvest for krateret ligger også en del av en bombe, denne er trolig flyttet hit senere.	VK2
109/14	Bruvelving (kulvert) fra traseen til Urskog – Hølandsbanen over Steinsrudåa ved Steinsrud. Noe stein har glidd ut i innløpet men er	VK2

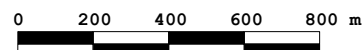

Kulturminner

Kulturminne VK3

Områdekart

Mork vest

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
109/15	Varsjø gård. Tun med særegen beliggenhet ved Varsjøen med våningshus fra tidlig 1900 -tall, stabbur og et stort bolighus øst på tunet, trolig fra første halvdel av 1900 - tall med halvvalmet tak som er lite endret. Våningshuset har ark på vestsiden og glassveranda i det sørvestlige hjørnet og er svært lite endret, vinduene ser ut til å være originale. Ellers er det nye bygninger på tunet.	VK3 øvre
109/16	Rundtom. Plass med stue (noe påbygd) og lafta uthus; bl.a. skjul og utedo. Nyere bolighus	VK3 nedre
109/17	Hærfangkjerka, tradisjonslokalitet. En 10 - 15 meter høy steinblokk med ganger/huler innover i skråningen. Den skarpe spissen kalles kirkespiret. Naturformasjon som det knytter seg tradisjoner til. bl.a. et sagn som forteller at en røverbande på 1500-tallet hadde tilhold rundt Øyeren, og at de gjemte krigsbyttet i hulene i Hærfangen. Navnet hærfang kan bety krigsbytt	VK3 øvre
109/18	Vegbru i naturstein over Steinsrudåa på Ånerudvegen	VK3 øvre
109/19	Jarsjøbakken. Hoppbakke bygget på 1960-tallet ved Jarsjøbekken på grensa til Aurskog-Høland. Var i bruk fram til 1980-tallet. Trappeanlegg og avsats, samt dommertårn og stolper er bevart	VK3 øvre

Kulturminner

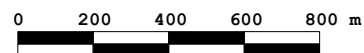
Kulturminne VK3

Kulturminne VK4

Områdekart

Mork sør

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
109/11	Østmorksetra – spor etter seter	VK4
109/12	Mellom-Morksetra, spor etter seter	VK4

Kulturmiljø og – landskap

Reg.nr.	Beskrivelse	Verneklasse
MILJØ3M	Kulturmiljø Holen - Kulturmiljø med gårdsbruket Holen og småskala, godt ivaretatt, jordbrukslandskap med Steinsrudåa som går gjennom landskapet	VK3

Vernestatus

Området er avsatt som LNF-område i kommuneplanens arealdel.

Begrunnelse for vern

Mork Vestre har et godt bevart tun med sidebygning og låve med sveitserstilsdetaljer, stabbur fra tidlig 1800-tall og en tidstypisk hovedbygning fra 1925 som er preget av tidens nasjonalt pregete panelarkitektur, påvirket av tidens boligidealer med klare trekk fra periodens villa – arkitektur, samtidig som bygningen kan minne om en midtkammerbygning. Anlegget er meget godt bevart.

De tre Jødal-gårdene langs Kvevlivegen har godt bevarte tun som ligger i et jordbrukslandskap uten særlig mye spredt boligbebyggelse. Området er klart verneverdig.

Restene etter Jødalsbekk - kulverten og Steinsrud - kulverten er de eneste større kulturminnene langs UHB-traseen i Sørums kommunen som ennå står. Kulvertene er i dårlig stand, men er absolutt verneverdige.

Bombenedslaget ved Mork er et av få kulturminner fra andre verdenskrig i Sørums kommunen og det eneste kjente av sitt slag i kommunen.

Forslag til forvaltning

Gårdstunet på Mork Vestre bør reguleres til spesialområde bevaring.

Jødalsbekk-kulverten bør reguleres til spesialområde bevaring.

Området langs Kvevlivegen med Jødalsgårdene bør opprettholdes som LNF-område.

Urskog-Hølandsbanens parsell Mork – kommunegrense til Aurskog-Høland bør reguleres til bevaring. Se UHB forvaltningsplan for detaljer.